

Р П А Р С П Г Е Ћ Н Е

Ј Е З И К А С Р П С К О Г А

У Ц Р Н О Ј Г О Р И

Часопис за језик, књижевност и друштвена питања
Никшић, година II, број 6, април 2006. Цијена 2 €

Митрополит Амфилохије:

Образовање утемељити на непролазном

Љубомир Тадић:

Слобода, уз љубав - антипод смрти

Миро Вуксановић:

Земља из које расту ријечи

Данило Лазовић:

Ко не слуша Његоша, слушаће Солану

Срђа Трифковић:

Милошевић - Једна српска трагедија

Предраг Пипер:

Симболичка вредност ћирилице

Љубомир Симовић:

Нецвијеће

Гојко Ђого:

На брегу, у хладу

Радивоје Бојичић:

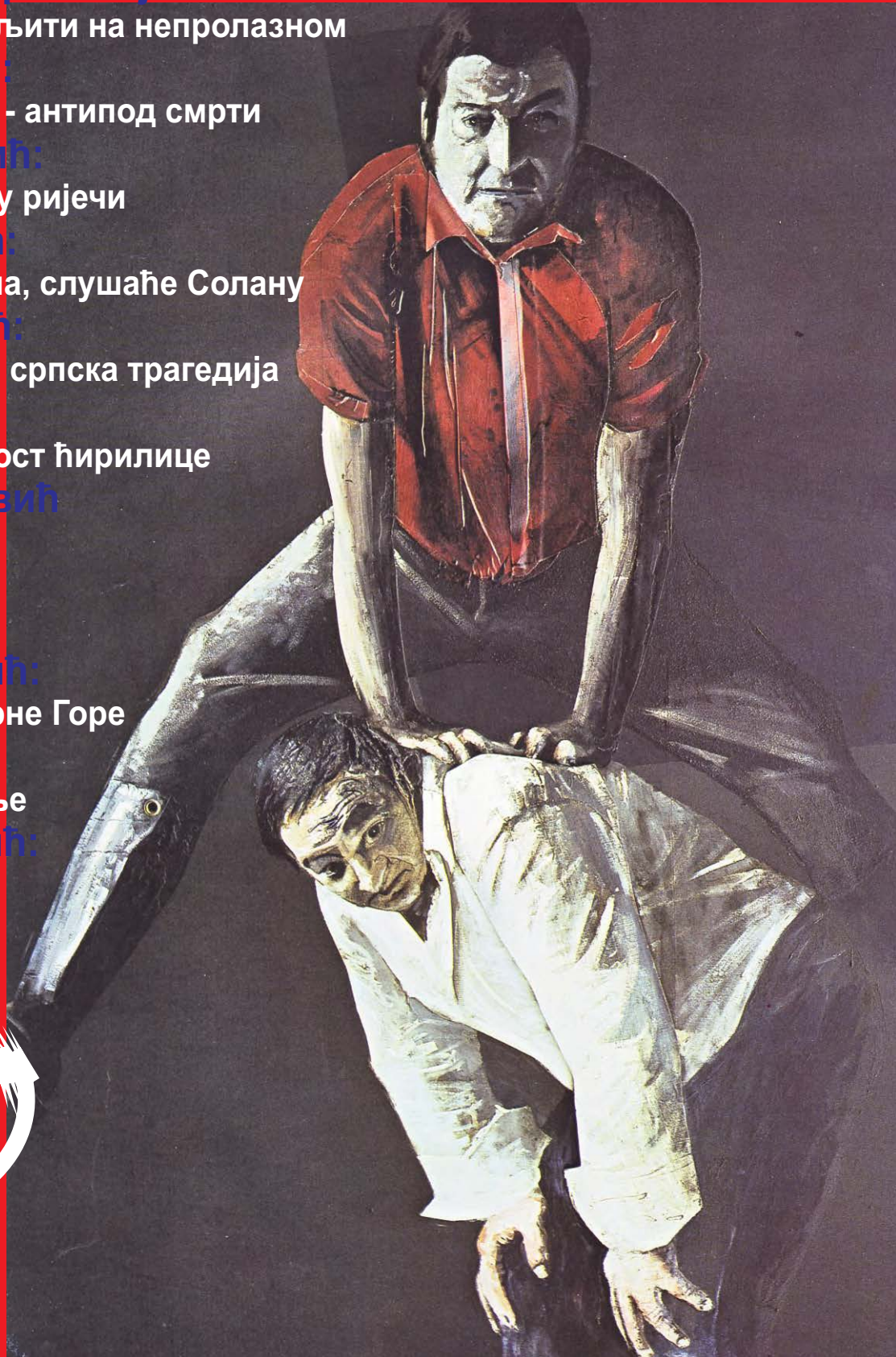
Од Берана па до Црне Горе

Јован Дујовић:

Његошево србовање

Борис Јовановић:

Лаку ноћ

КУЛТУРНОПРОСВЕТНА
ЗАЈЕДНИЦА
СРБИЈЕ

ДОДЕЛАЈЕ
ИЗУЗЕТНУ

ВУКОВУ
НАГРАДУ

АКТИВУ ПРОФЕСОРА И
НАСТАВНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА
И КЊИЖЕВНОСТИ СРЕДЊИХ И
ОСНОВНИХ ШКОЛА У НИКШИЋУ
ЗА ИЗУЗЕТАН ДОПРИНОС
РАЗВОЈУ КУЛТУРЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
И СВЕСРПСКОМ
КУЛТУРНОМ ПРОСТОРУ

ЖИРИ
БИВОДЕ НАГРАДЕ
ПРЕДСЕДНИК

БЕОГРАД
2005.

КУЛТУРНОПРОСВЕТНА
ЗАЈЕДНИЦА СРБИЈЕ
ПРЕДСЕДНИК

Signature

ТРЕЋИ ВУКОВ ПЕДАГОШКИ САБОР
ДОДЕЛАЈЕ

ВУКОВУ ПОВЕЉУ

Активу наставника и
професора српског језика
из Никшића

ЗА ВРХУНСКА ОСТВАРЕЊА У ИСТРАЖИВАЊУ
НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ И ПЕДАГОШКЕ БАШТИНЕ

Председник жирија
Анастасија Војводић Максимовић
Signature

Председник ППЈ
Проф. др Драго Т. Панић
Signature

Лозница, 8. новембар 2005.

РАСПЕЋЕ ЈЕЗИКА СРПСКОГА

Часопис за језик, књижевност и друштвена питања

Издаје:

НВО Актив професора српског језика и књижевности
- Никшић

Редакција:

Весна Тодоровић, Радмила Митрић-Матовић,
Миодраг Тодоровић, Борис Јовановић,
Радинко Крулановић, Милојко Пушица

Одговорни уредник:

Веселин Матовић

Лектор и коректор:

Светозар Ђираковић

Компјутерска обрада и техничка рјешења:

Радмила Митрић-Матовић, Милојко Пушица

Насловна страна:

Мића Попвић - Велико црвено прескочиште

Адреса редакције:

VI црногорске Т-10, Никшић; Телефон: 067 880 452;

www.srpski-jezik.com; e-mail: srpski@cg.yu;

жиро рачун: 530-11724-52

Montenegrobanka Podgorica.

ISSN 1800-5926 = Распеће језика српскога (Никшић)

COBIS.CG-ID 10036496

Излази периодично. Рукописи се не враћају.

Штампа: „Рижа“ Краљево

ISSN 1800-6140

9 771800 614001

САДРЖАЈ

4 РАЗГОВОР

Митрополит Амфилохије

8 ЈЕЗИК

Предраг Пипер, Јово Кнежевић

15 РАЗГОВОР С ПОВОДОМ

Миро Вуксановић

18 БЕЛЕТРИСТИКА

Љ. Симовић, Д. Мацгаль, М. Медић,
М. Мићовић, М. Ћупић, К. Радовић,
Б. Вуковић, В. Косовић, П. Поповић,
М. Краљ, В. Ћулафић, Г. Јовановић,
Г. Ћого

32 ЕСЕЈ

Борис Јовановић, Часлав Копривица

36 РАЗГОВОР СА ФИЛОСОФОМ

Љубомир Тадић

39 АКТУЕЛНО

Срђа Трифковић, Михаило Миљанић,
Тодор Живањевић

48 У МАКАЗАМА

Р. Бојичић, М. Ковачевић, И. Лакушић,
Ш. Вуковић

51 ПРЕВОДИ

Драгана Керкез, Владимир Секулић

55 НАСЉЕЂЕ

Јован Дујовић

58 ФЕЉТОН

Васко Костић

61 СЈЕЋАЊЕ

Данило Лазовић

65 ДЕМО(Н)КРАТИЈА

66 У СУСРЕТ РЕФЕРЕНДУМУ

Радинко Крулановић

Молимо
Господа
да
скада
где
на
помоћ
брату
Јефтимију,
који
је
недавно
призван
на
пут
спасања
у
анђеоском
лику

Образовање

Његово Високопреосвештенство Митрополит Црногорско-приморски, Зетско-брдски и Скендеријски и Егзарх Пећког Трона АМФИЛОХИЈЕ

*Блајословијџе Владико, часо-
џис „Распџење језика српскога“,
њџегово уредништво, сараднике,
чишћаоце и џријажџеље. Ви сџџе џо
образовању, колико нам је џознатио,
џоред осталој, и филолој. Може
ли се, како шџо чини секуларизована
наука, језик свесџџи само на
средсџџво комуникаџџе међу
људима?*

Језик јџесте и средство кому-
никаџџе међу џудима. Али није
само то. Он је уграђен у саму

људску природу. Још су стари
Хелени разликовали „изговорену
ријеч“ и „унутарњу ријеч“ (логос
профорикос – логос ендиатетос).
Све шџо постоји, самом својом
егзистенцијом и начином постоја-
ња је рјечито; словесност (логос-
ност) је у природи свеукупне
творевине врхунећи у човјеку
као по преимуђџству словесном,
разумном биђу. Поред тога,
језик је и „географија“; саборно
памђење сваког народа. У њему је

Министар просвјете не само шџо распиње и прогони сопствени језик него и све дубље токове и садржаје језика: распиње саму просвјету у њеном изворном значењу. Давно је у Европи и свијету превазиђено схватање просвјете и образовања као стицања знања ради простог сналажења у животу и остварења практичних циљева, неке врсте човјекове дресуре.

записана историја сваког народа, на најсавршенији начин. Тако нас језик уводи у суштину биђа, узводи нас до тајне на којој биђа почивају свједочећи нам и чувајући све оно шџо смо били и шџо смо чинили као појединци и као народ - кроз историју.

*Како доживљаваџџе распињање
ње језика српског у Ц. Гори?*

Распињање српског језика у Црној Гори врше џуди мувљег памђења; џуди који свде језик на биолошџко-социјални феномен, на комуникаџџу и то политичџко-идеолошџког типа. Дубље гледано, ради се о атеизираним џудима, у сваком случају џудима оповршињеним, дефинисаним тренутном виртуелном стварношћу, која им окива мозак незрелошћу и непродубљеношћу као букагијама.

*Ваше Високоџреосвешћен-
сџџво, нас 27 џрофесора из
Никшића и Х. Новој смо одбили
да џрихваџџимо џџо „распињање“
и збој џџога смо изђубили џосао.
Да смо 1. сџџџембра 2004. џодине,
када смо одложили своје дневнике,*

УТЕМЕЉИТИ НА НЕПРОЛАЗНОМ

за њај ѡсѣуѡак ѡражили Ваи
блаѡслов, бисмо ли ја добили?

Ваше жртвовање за српски језик је достојно поштовања и дивљења. Бранити језик на такав „распети“ начин, ви браните не само свој образ него образ свога народа и његову душу. Тај чин је раван жртвовању за Отаѡбину, за основне непролазне људске вриједности. Он као такав не може остати без плода, прије или касније.

*Како разумјети сѡав минисѡра
ѡросвјете да „Срѡска ѡрвославна
црква нема шѡа да ѡражи у
образовном сисѡему Ц. Горе док
се не одрекне својих сѡавова о
црноѡрској цркви, црноѡрском
језику и црноѡрској нацији“?*

Својим ставом о образовном систему Црне Горе и о мјесту Православне Цркве у њему, односно о увођењу вјерске наставе у школе Црне Горе, Министар просвјете управо показује да спада у горе наведени тип људи. Он не само што распиње и прогони сопствени језик него и све дубље токове и садржаје језика: распиње саму просвјету у њеном изворном значењу. Давно је у Европи и свијету превазиђено схватање просвјете и образовања као стицања знања ради простог сналажења у животу и остварења практичних циљева, неке врсте човјекове дресуре. Тим својим схватањем Цркве, језика и нације Министар показује да у суштини не зна ни шта је Црква, ни шта је језик, ни шта нација. Он је, нажалост, остао на нивоу примитивне марксистичке дијалектике, коју покушава да укалупи, под плаштом европеизације школства, као у прокрустовску постељу, читав систем школства у Црној Гори.

*У Ц. Гори је у шоку реформа
школској сисѡема. Да ли је моѡуће
ваљано и суѡиѡински реформисаѡи
школу, а да она и даље оѡстане изван,*

*или боље – насуѡроѡ Христѡве
истѡине?*

Од када се зна за школство и васпитање, било да се ради о функционалном или о организованом образовању, оно никад у историји није било без вјере, без религије, без обзира о којој се вјери ради. Чак и у временима атеизираног марксистичког образовања, оно се заснивало на

На дјелу је добро организован програм промјене идентитета већинског становништва Црне Горе, јединствен такве врсте у Европи. Започет револуцијом, на темељима марксистичко-лењинистичке дијалектике и „научне“ социологије и историографије, сада се тај програм пројектује на сву историјску, духовну, културну и језичку прошлост Црне Горе. Тај програм, нажалост, продубљује старе и ствара нове диобе и омразе у народу, чак много дубље од постојећих, залуђујући народ и спријечавајући га да се позабави животним проблемима и потребама.

апсолутизовању „научног погледа на свијет“ који је попримао форме псеудорелигије. Отуда и реформа школства која је у току у Црној Гори представља, у ствари, козметичко шминкање једног већ виђеног школског система. Од њега се није лако ослободити људима који су њиме формиран и који не желе да се ослободе његових основних премиса. Зато није чудо што такви све и свашта могу увести у школу – сем Бога и Христове истине. Вјечна „Свјетлост Христова која

просвјетује све и сва“, откривајући вјечне хоризонте васпитања и образовања, за коју је – безмјерје једина мјера човјековог напретка и усавршавања, неподношљива је за полумрак псеудохуманистичке просвјете, која по видовитом Његошу „граби небу искру божанствену, у скотско је селећи мртвило“.

*Може ли ѡаква, аѡеизирана,
школа дати образованој и
кулѡурној човјека у ѡравом значењу
ових ријечи?*

Природно је да таква школа не може дати образованог и културног човјека у правом значењу те ријечи. То потврђује и најпростији народни језик, али који чува у себи прави смисао васпитања и образовања. Човјек „без образа“ и „безобразан“ не значи некога ко не посједује одређена знања, већ човјека без духовних и моралних квалитета, нечовјека. Тако и културан човјек није онај који је стекао манире „културног“ понашања, него онај који заснива то понашање, као и свеукупну културу, на ономе што је њено извориште, а то је **култ**, богослужење, божански начин човјековог постојања и понашања на земљи. Култура без култа је репа без коријена, мртва љуштура без садржаја и непролазног смисла, а човјек „културних манира“ – мање или више дресирана животиња.

*На чему се може ваљано
уѡтемељѡи образовни сисѡем?*

Истински образовни систем се увијек темељио и темељи на вјечним вриједностима, утканим у људско биће и у богодане циљеве његовог постојања у времену и простору. Он може једино бити заснован на великој истини да је човјек биће створено „по образу и по подобју Божијем“ и да је као такав способан за бескрајност (Сапах Infiniti), за бескрајно усавршавање.

Министар просвјете и културне политике, у последње вријеме, ошварају бројне факултете по црногорским варошима. Није ли то својеврсна провинцијализација високог образовања и куда то води?

Отварање факултета без научног покрића и предуслова за њихово свестрано функционисање, заиста води својеврсној провинцијализацији високог образовања, која ствара „недоучке“ који само могу шкодити и себи и истинском развоју науке и друштва.

Како објашњавајте чињеницу да је Црногорски универзитет постојао главни историјски зид црногорској власти и њеном пројекту о независности Ц. Горе?

Манипулисање универзитетом и његово стављање у идеолошко политичку функцију било које врсте, па и у функцију пројекта о независности Црне Горе, само је показатељ да и наш високошколски систем функционише и даље на истим принципима на којима је функционисао у вријеме марксистичког и титоистичког „научног“ погледа на свијет. Тиме универзитет бива и даље лишен своје аутономије, а људи који на њему раде и студирају – истинске слободе у научном истраживању и стицању знања. Какви су катастрофални плодови

тог и таквог типа диригованог и идеологизираниог образовања и научне дјелатности, показује тотални крах друштва тзв. реалног социјализма која су га његовала.

Судећи по медијима, као и по изјавама и ставовима водећих политичара и власнодржаца, рекло би се да је у Ц. Гори бојоборство издигнуто на ниво највише државног интереса. У чему је, Ваше Преосвећенство, разлика између данашњих власнодржаца – бојобораца и оних из Титојевог времена?

Разлика између оних властодржаца и већине ових данашњих, састоји се у томе што су ови „промијенили длаку“ а задржали исту „ћуд“. Суштински се код нас у односу на Цркву, није ништа промијенило: није донијет нови закон о вјерским слободама и правима (чак је и раније постојећи закон о вјерским заједницама релативизован); донијет је па поништен Закон о реституцији црквене имовине и то у времену кад се врши анархична приватизација свега онога што је држава у своје вријеме отела од Цркве; негде прећутно а негде отворено се подржава отимање и угрожавање православних храмова и преостале црквене имовине, кроз подршку новоформиране полицијске секте тзв. ЦПЦ; у жеку припрема за тзв. Европске интеграције званично

се и не помишља на остваривање права на вјерско образовање у школама, које постоји у свим европским државама. Овоме треба додати да се од деведесетих година не поштује ни уговор који је постојао у комунистичко вријеме о здравствено-пензионерско осигурању свештеника и вјерских службеника по коме је држава уплаћивала 50% средстава.

Све је очигледније да је у Ц. Гори на дјелу добро организован програм чији је циљ промјена идентитета њеног већинског становништва. Постоји ли услиједан начин одбране, и да ли је, у постојећим околностима, могуће зауставити тај процес?

Заиста, ако све ово наведено и много шта друго не функционише у Црној Гори сагласно праву и правди, али зато је и те како на дјелу добро организован програм промјене идентитета већинског становништва Црне Горе, јединствен такве врсте у Европи. Започет револуцијом, на темељима марксистичко-лењинистичке дијалектике и „научне“ социологије и историографије, сада се тај програм пројектује на сву историјску, духовну, културну и језичку прошлост Црне Горе. Наравно, као што је пропао онај револуционарни пројекат и подухват, много свестранији и далекосежнији од овог садашњег, неће моћи бити остварен ни овај, првенствено због својег духа обезличења и племенско-идеолошког утемељења потпуно авистичког и превазиђеног у токовима савременог свијета и друштва. Тај програм, нажалост, продубљује старе и ствара нове диобе и омразе у народу, чак много дубље од постојећих, залуђујући народ и спријечавајући га да се позабави животним проблемима и потребама. Од њега једино спасава сам живот и истина која ослобађа, као и свестрани напор и труд на оздрављењу – од тих наслијеђених и стечених помрачења ума и болести изгубљеног и поремећеног памћења.

Од хришћанина се тражи не само да не чини зло, него и да се бори против зла. Како ће, данас у Ц. Гори, човек разлучити једно од другога и која му средства и начини борбе против зла стоје на располагању?

Добро које се не учини на добар начин, престаје да буде добро. Борба против зла и мрака у себи и људима, није борба против самих људи, и убијање њих, него, кроз поштовање њиховог људског достојанства, искорјењивање свега онога што угрожава то достојанство и исконску човјечност. То су била и остала основна начела хришћанске борбе против зла.

Ваше Високопреосвешћеноштво, уз молбу за благослов, благодаримо Вам што сте нашли времена за овај разговор.

*Разговор водила
Рамила Миширић – Мајовић.*

И у језику сјеме раздора

Република Црна Гора је данас једина држава у Европи у којој су угрожена језичка права свих њених грађана, или боље рећи, у којој су, у вези са тим правима, сви они подједнако обманути од стране актуелне власти, а зарад њених провидних дневнополитичких интереса. То што је преименовањем наставног предмета **Српски језик и књижевност**, власт омогућила да свако може службени (српски) језик, у школској документацији, називати својим националним именом, само је лажна форма, и обмана, може се слободно рећи - цинична обмана, јер таквим рјешењем нико, ниједна национална групација, није задовољна, нити је остварено ичије суштинско право на "свој" језик и језички идентитет, из простог разлога што, у Црној Гори, осим оних који се изводе из реалитета **српски, албански и ромски** језик, других језичких идентитета и не постоји. Међутим, национал-шовинистичка индоктринација – очигледно, главни апарат за одржање власти актуелног режима, произвела је код припадника свих националних групација снажну, и трајну, потребу и за таквом врстом идентификације и она је постала неспорна и легитимна, али се, наравно, не може задовољити тиме што им се омогућује да српски језик формално називају својим националним именом. Да није тако, зашто би припадници **хрватског народа**, у неким приморским општинама, позивали наставнике из Хрватске како би својој дјечи омогућили, макар и у виду додатне наставе, учење **хрватског** језика, и зашто би **Национално вијеће Бошњака** ултимативно тражило од црногорске власти наставу на **бошњачком** језику? Сличне захтјеве имамо и од стране оних Црногораца који инсистирају на језичкој посебности и тзв. **црногорском** језику. Уосталом, зар сви посланици владајућих странака у Скупштини Црне Горе нијесу казали да ће се, уколико се они буду питали, службени језик у Црној Гори звати црногорски!?

Дакле, за сваку будућу власт у Црној Гори, за све уставописце и законодавце, остаје нерјешив проблем, **како од једног направити најмање четири језичка идентитета**. Наравно, у могућој самосталној Црној Гори, тај проблем би био још нерјешивији, јер би се огољеније и чвршће поставио, издижући се до разлога за најозбиљнија национална сукобљавања, и морао би резултирати увођењем, не формалног, него стварног **шестојезичја** (српски, црногорски, бошњачки-босански, албански и ромски језик), како на свим нивоима образовања, тако и у систему информисања и цјелокупној државној администрацији. Шта би то значило за сиромашну државу од шестсто хиљада становника, не може се ни замислити.

Но, то је само једна од конкретних посљедица распињања **српског језика** у Црној Гори и неодговорности њене актуелне власти, која је у све посијала сјеме раздора, па и у језик. Довољан разлог да јој сваки одговорни грађанин, ма којој нацији припадао, 21. маја каже **не, заувјек Не!**

Потпуно увјерени да ће се то и догодити и да ће грађани Црне Горе остати досљедни себи и ономе за шта су се **изјаснили на попису 2003**, сматрамо да, након 21. маја, неће бити потребе да се наш часопис и даље зове **Распеће језика српскога**, тако да ће се његов следећи број (крајем јуна мјесеца) појавити са новим именом. Али, свакако, **ово неће бити заборављено**.

Такође смо увјерени да ћемо, у новом, демократском амбијенту заједничке нам отаџбине Србије и Црне Горе, имати за сараднике аутентичне ствараоце из свих националности, који ће, досљедно се залажући за очување свачијег, како језичког, тако и сваког другог идентитета, знати да афирмишу, умјесто ускоинтересних, провинцијских и ефемерних, непролазне и универзалне вриједности.

ХРИСТОС ВАСКРСЕ!

Симболичка вредност српске ћирилице

За ово саопштење, које је било припремљено за научни скуп о српској ћирилици одржан у Матици српској јуна 2005. године, с намером је изабран широк предмет, јер верујем да поред решавања појединих конкретних питања могу бити корисни покушаји да се слика проблема сагледа и на општијем плану, пошто се тако могу боље видети стварне размере тешкоћа пред којима се данас налази и српска култура уопште и српска ћирилица посебно. Али такав предмет изискује или опширност у излагању, или говор сведен на тезе. Овај облик излагања допушта само другу поменути могућност па је дато излагање прилагођено тој околности.

Намера ми је, дакле, да покушам да искушења пред којима се српска ћирилица поставља од 1918. године, а посебно последњих пет година, покушам да видим у њиховом ширем историјском и културном контексту. При томе ће се посебна пажња усмерити на чињеницу да стање у којем је српска култура данас има своје узроке, као и облике који су до овога довели, и циљ којем теже они који тим процесима управљају, што треба, колико се може, именовати, и у општим цртама, а затим и подробно, да би се знало шта је то што треба превладати. Што је слика о томе јаснија, лакше је припремати и остваривати програма очувања и развоја и српске ћирилице и српске културе у целини.

СТАЊЕ. – Стање у српској култури већ годинама је лоше, и, гледано у целини, све је горе, уз неке изузетке и углавном појединачне напоре да буде боље,

али ти похвални напори изречену оцену о целини стања у српској култури битније не мењају. Доста би места узело набрајање свега што је у новије време уништено и свега што није учињено да се уништавање спречи или умањи иако је морало бити учињено. Континуитет тог процеса ствара утисак о смишљеном уништавању српске материјалне и духовне културе, којим се ставља у исту раван, поред друге немерљиве штете, бомбардовање Народне библиотеке Србије у Другом светском рату и уништавање српских материјалних и духовних добара у овом последњем рату (да се само на томе задржимо). Говорећи сасвим сведено, ко изгуби рат (ма чија била кривица), цену пораза плаћа не само материјалним него и духовним добрима, а крајња цена може бити делимично или потпуно губљење не само суверенитета него и идентитета, тј. не само слободе него и душе.

Посматрано шире, то је део планетарног процеса у којем технолошки напредак најмоћнијих држава иде под руку са све ефикаснијом и разноврснијом технологијом масовног убијања и уништавања, са све отворенијим политичким цинизмом и толико раширеном моралном изопаченошћу, при којој нормалност изгледа као изузетак и “девијација”. Све су огољенија испољавања злочиначких нагона, похлепе и властољубивости у планетарним размерама. Они који то препознају и именују, оптужују се да су параноични, а они који се томе успротиве, извргавају се порузи и кажњавају.

Безгрешних народа, наравно,

нема, али оклеветаних народа има, а данас су то Срби. Зато се светско јавно мњење углавном не узбуђује када се уништава српска материјална културна баштина, а још мање што се поткопава српска духовна баштина, зато се европски хришћани, колико то заиста јесу, углавном не узбуђују што се пале и руше српски православни храмови, зато се упркос разглашеној бризи европских званичника за мултикултуралност и вишејезичност Европе тобоже не примећују споља изазвани дегенеративни процеси на словенским културама и језицима, и на српском језику посебно, а све теже је, чак и међу славистима, поготову када су они из латиничког културног круга, наћи веће разумевање за напоре да се очува српска ћирилица.

УЗРОК. – Укратко, стање је, у целини гледано, лоше, а узрок му је метафизичко зло које покреће сваковрсну незајаљивост оних који духовне вредности и самосвест других народа виде пре свега као сметњу да неки слабији народ преваре и похарају. Ти наопаки процеси ипак не теку сасвим глатко, а у оном сегменту у којем се односе на српску културу испречила им се, поред осталог, српска ћирилица као важан део српског националног идентитета и један од симбола његове посебности међу другим народима. Зато се ћирилица систематски подрива, потискује и исмева, а у тај посао укључени су многи стручњаци различитих профила, од политике и трговине до лингвистике, неки вероватно у нади да ће од оних који о томе одлучују добити оцену “нарочито се истиче” ако негде јавно

* Објављено у зборнику радова: Срби губе своје писмо: Излагања са симпозијума “Данашњи положај писма српског језика и како (са)чувати ћирилицу у српском народу и његовом језику”. - Нови Сад: Ћирилица, 2005, 59-66. Тај рад овде се даје с незнатним ауторским изменама.

И савремено стање српске културе*

омаловаже и српску ћирилицу и оне Србе који је се не стиде него је, напротив, сматрају важним делом свог духовног бића.

ЦИЉ. – Процес о којем је реч део је општег циља да се од слабијих народа, поготову када немају довољно јаког савезника, отме што се може отети, а они сами да се, обезличени, упрегну у службу даљег отимања од других у име лажних идеја измишљених ради умиривања савести оних који још нису постали бескрупулозно цинични. Да би се таквим народом могло управљати, сматра се, треба му уклонити самосвест, сломити духовну кичму, укинути и уништити духовне вредности до којих му је стало и довести га до тога да милом или силом прихвати туђе као боље. Ако се изабрана жртва томе противи, треба је сурово казнити како би се упозориле и застрашиле друге жртве да ништа слично не покушају. Таквом народу треба променити назив државе, а још боље укинути је или обогалити, исмевати њену химну и валуту, клеветати његову историју и културу, убедити га да је рођени злочинац и да ће најбоље учини ако се сам себе одрекне. Ако такав народ има своје писмо, поготову вишевековног трајања, то несумњиво раздражује насилника, нарочито ако он сам има краће културно трајање, и учиниће све да то писмо маргинализује и замени туђим, па се то данас дешава и са српском ћирилицом.

НАЧИН. – Иако је широм света, изгледа, све више талентованих за зло чињење, у процесу о којем је реч стратешке ствари не препуштају се случају, иако се на тактичком плану дозвољава већи степен импровизације прилагођене конкретним околностима. Иако се, када су препознати

у ономе што чине, обично бране повиком да им се приписује “завера”, нико не може порећи да многе земље, поготову највеће, теже да се шире на рачун других, мањих и слабијих земаља, да се то ширење остварује не само путем економског, политичког, технолошког, медијског и војног утицаја, него пре свега путем културног утицаја, које делује најмирољубивије; нити ће ико разуман порицати да се тежња великих држава ка ширењу свог утицаја не остварује стихички него организовано и плански. Њу воде тимови посебно пробраних и школованих стручњака, где као и у бизнису постоје дугорочни и краткорочни циљеви, стратегија и тактика културне као и сваке друге финансијски и кадровски добро подупрте експанзије и смишљени планови како разорити и уклонити оно што им је на путу. Њихови програми, и они сами, по правилу нису превише познати јавности, а да ли ће се то звати (полу)тајне активности, дискреција, конспирација или завера, ствар је избора термина према конкретним околностима.

Као што је разумно претпоставити да велике и јаке државе теже проширивању

свог културног и сваког другог утицаја, и да за то имају и средства и кадрове, једнако је разумно претпоставити да се акултурацији и културној асимилацији једног народа приступа комплексно, промишљено и стручно, и да се нико неће отворено легитимисати као противник неке културе, чак и када то заправо јесте. Предрадници на терену биће најбоље маскирани ако се за тај посао ангажују управо представници народа чију културу треба ослабити, који се на то дају приволети на разне начине, а ради умиривања савести, тамо где је још има, и идејом да је то што чине урушавајући културну баштину свог народа – модерно, прогресивно, на општу корист, раскид с “мрачном” прошлошћу итд. Такви “независни”, “експерти” налазе се или се постављају у политици, у медијима, у култури и крупном бизнису, тј. на местима с којих могу што више да утичу на ток ствари.

Зато није чудо што су скоро све медијске куће на српском језичком простору у страном већинском власништву, и што су српски медији већином латинички.

Српска ћирилица има своју функционалну вредност као писмо

које у врло великој мери одговара српском фонолошком систему (иако се о српској ћирилици понекад говори с претеривањем као о идеалном писму)¹. Али у културним неприликама какве су сада српске, врло је важна симболичка вредност српске ћирилице као знака српског духовног идентитета. Зато потискивање српске ћирилице, започето 1918, појачано 1945, а до врхунца доведено после 2000. године, иде у исти ред са урушавањем књижевнојезичке норме и говорне културе у сфери јавне употребе српског језика, с разградњом образовног система (коју често спроводе представници државне власти под изговором да га модернизују), уништавањем дипломатије и војске (такође одозго, из државног врха, опет под изговором да је то, у ствари, модернизација), учесталим инсинуирањима против Српске православне цркве, или распродајом у бесцење домаћих фабрика, по правилу страном или мешовитом капиталу.

Настојања да се у свести српског народа промени систем вредности, како би са одобравањем примао то што се чини на његову штету, имају и облик подсмевања свему традиционалном, поготову добром, као превазиђеном; имају облик гушења врлина и величања порока као истинских врлина; величање нескромности, похлепе, властољубља и бесрамности као водећих и модерних облика понашања; урушавања традиционалних ауторитета (нпр. породица, свештена лица, школовани људи, учитељи итд.). Оштрица таквих настојања уперена је и према ћирилици, која се отворено или алузивно представља као остатак прошлих времена, од којих се треба дистанцирати, као фолклорно писмо, или писмо Српске православне цркве, према којој они којима ћирилица смета немају много поштовања.

Настојање да се српска култура изнутра разруши

такође се одвијају у облику хетерогенизације и државне територије и народа. Подстичу се разноврсни алтернативни начини живота, а уситњене друштвене групе узајамно се конфронтирају медијском подршком одабраној страни. Путем вештачки наглашене бриге о правима човека подстиче се административно уситњавање власти које погодује сецесионистичким жељама подупртим споља, а помоћу великог броја невладиних организација, које имају финансијску подршку не само страних извора (наводно приватних) него и државе у којој делују, учврстио се систем одлучивања који је често ефикаснији од државног, као нека врста паралелне власти, док државна власт у Србији и иначе функционише у некој врсти полупротектората, који се не зове тако само да би се за наивнији део јавности сачувала каква-таква фасада суверености итд.

СРПСКА ЋИРИЛИЦА КАО ПИСМО СРПскоГ ЈЕЗИКА

– Писмо српског језика је српска ћирилица. Уз дужно поштовање према Вуку Караџићу сувишни су алтернативни називи, нпр. Вукова ћирилица, вуковска ћирилица и сл. Треба имати званичан назив писма и њега се држати. Уосталом, од 30 слова српске ћирилице Вук је 24 слова преузео из руске грађанске ћирилице, која је тада била и писмо славеносрпског језика, а осталих шест слова преузео је из других извора.²

Рад на неговању српске ћирилице може бити успешан само као део настојања да се српска култура развија у складном односу најбољег у традицији с најбољим у данашњици, најбољег у националним вредностима с најбољим у вредностима других националних култура, самосвесно

али без само самопрецењивања и самопотцењивања. То је рад о којем морају постојати и трајни, и дугорочни и краткорочни задаци стратегије развоја српске културе. Али ти циљеви, колико ми је познато, још нису институционално утврђени, јер још не постоји институционално утврђена трајна или дугорочна стратегија развоја српске културе ни места ћирилице у њој. Ако држава из неког разлога одлаже да је донесе, обавеза је најугледнијих српских културних установа да то учине, као што је, уопште, дужност професионално најпозванијих да учине оно што се мора учинити како би се добила глобална слика стања и предложио правац којим треба ићи.

Ћирилица се мора штитити и институционалним и индивидуалним напорима. Свако коме су на срцу интереси српске културе, треба себе да пита да ли чини највише што може, у оквиру своје уже струке, и шире, да се српска ћирилица уважава и афирмише. Треба истрајно подстицати акције “одозго”, делатност државних органа, нпр. у области језичког законодавства, али истовремено ширити масовност локалне и појединачне иницијативе за српску ћирилицу и српску културу уопште.

Треба учити на грешкама, али и на добрим примерима па и на примерима како други народи чувају своје писмо и своју културу, на пример, Грци, Руси, Бугари, Јермени, Грузини, Словенци, Јевреји, Арапи, Јапанци, Кинези, Корејци и други. Њихова искуства треба стално критички пратити, анализирати и предочавати српској јавности.

Послови на заштити и афирмацији српске ћирилице обухватају и краткорочне и дугорочне и трајне задатке, који не би требало да буду само брига друштва “Ћирилица” и појединих славистичких друштава него задатак и сваког појединца, у мери у којој му је стало до очувања и

развоја српске културе као културе његових предака, савременика и потомака, и њега лично, што не искључује допринос који српској култури могу дати представници других култура. У околностима када држава Србија не може или неће да чини у пуној мери оно што би се од ње у нормалним приликама очекивало, остаје важна могућност личне иницијативе, која је до сада била премало искоришћена.

Такав рад подразумева не само настојања да се остваре што повољнија законска решења него и одбрану сваког места где се испољи покушај потискивања ћирилице и њена замена латиницом, тј. поред залагања за системска решења

усмерити медијску пажњу, која ће ту организацију приказати српској културној и укупној јавности у одговарајућем светлу. Тиме ће та организација, трговинска кућа и сл. бити позвана на јавни дијалог у којем би морала да изнесе разлоге због којих се одриче српске ћирилице и прелази на латиницу..

Због чега, на пример, једна велика трговинска организација као “Пекабета” изненада напушта ћирилицу и обраћа се купцима који говоре српски само на латиници. Та одлука није случајна него је њу неко сасвим свесно донео, али је није образложио српској јавности јер би тешко могао наћи убедљиве аргументе против чињенице да то

негде, настојећи да то учине без буке (као што се чине све рђаве ствари), уклонили ћирилицу, а њено место дали латиници. Затим ћуте као да се ништа није десило, остављајући да време учини своје и да се народ навикне на чињеницу да је ћирилица тихо изгубила још једну позицију.

Треба неговати у школама и изван школа лепо писање српском ћирилицом, учити разне њене варијанте, организовати курсеве, изложбе и такмичења, треба стварати здрави однос поштовања српске ћирилице којом би се свако ко припада српској култури могао поносити као традиционалним, националним, лепим, функционалним и симболички пуновредним писмом, што наравно није сметња да се уче и, примерено околностима, користе и писма других језика.

Требало би имати сталну стручну службу културолога, социолога и социолингвиста који би меродавно пратили процесе у савременој српској култури и који би, у мери у којој је то актуелно, јавно и аргументовано идентификовали узроке, облике и циљеве угрожавања српске културе уопште и ћирилице посебно.

У околностима када су у свету (али и у земљи) снимљене десетине филмова у којима је улога негативних јунака додељена Србима, када се објављене многе изјаве страних званичника увредљиве по Србе, када се медијска антисрпска кампања пренела из иностранства у Србију и Црну Гору па се (полу)алузивно праве поређења Срба с народима нацистичке прошлости, када се о Српској православној цркви говори на ружан начин, када се Његош проглашава геноцидним писцем итд., Срби би морали да имају организацију која би регистровала антисрпске изјаве и испале (јер се садашња власт углавном прави да их не види), која би их предочавала јавности и тражила објашњење. Друштво

Широ Радуловић

нежан је и напор да се свако појединачно питање реши на најбољи начин. Где год се утврди да постоји намера да се ћирилица замени латиницом, или где је то већ учињено (нпр. у некој фирми), треба на то појединачним и институционалним ангажовањем

није у интересу српске ћирилице и српске културе. А у нечијем интересу свакако јесте. Неколико година раније слично је поступило уредништво једног књижевног часописа. Могло би се наћи још доста примера граfiјских и културних конвертита, који су

“Ћирилица” оствариваће свој главни циљ онолико успешно колико се буде бавило не само српском ћирилицом него и њеним богатим културним залеђем, без којег она не може да постоји, па и везама са сродним културама (нпр. руском) на које се српска ћирилица наслања. И више од тога - “Ћирилица” ће остваривати свој главни циљ онолико успешно, колико то буде и друштво за заштиту српске културе од антисрпских изјава и поступака.³

Програм заштите и неговања ћирилице биће, дакле, утолико успешнији уколико буде део програма заштите и неговања српске културе у целини. Држави треба упућивати захтеве да чини оно што је дужна, али ако она не може или неће да учини више, нису мале ни могућности грађанских организација сличних “Ћирилице”, а и “Ћирилица” би морала налазити начина да укључи у свој рад што више људи који не прихватају да је постојеће стање у српској култури добро. Свако рушење или скрнављење надгробног споменика с ћириличким натписом атак је и на ћирилицу, чин је антисрпизма, а сваки такав чин треба забележити – и због садашњости (да неко не каже да није био обавештен), и због будућности (да сутра не кажу да се то није ни десило).

Времена су таква да данас, много више него у неким бољим приликама, опредељење свакога појединца да учини оно што може за српску културу, и посебно за српску ћирилицу, подразумева спремност на различита одрицања, на трпљење порицања, етикетирања и сл., као личну жртву с којом се мора рачунати. Добар део тих непријатности може изостати ако се избегава дилетантнизам у стручним питањима и екстремизам било које врсте као и везивање за дневну политику и било коју политичку странку.

Осврт не данашње стање српске ћирилице био би непотпун без осврта на њен статус у односу на хрватску, односно српскохрватску

латиницу у Србији.⁴ Јасно је да су српска ћирилица и (српско)хрватска латиница - увек биле у конкурентском односу и да би успостављање њихове законске равноправности само био начин да латиница добије и законско покриће да може свуда заменити ћирилицу. Пошто је у стварности (српско)хрватска латиница тренутно преовлађујуће писмо и у Србији и у Црној Гори, то би била фактички легализација онога што је урађено углавном бесправно. С друге стране, покушај укидања латинице у садашњим приликама пре би поделио јавност и одбио умерене присталице ћирилице него што би имао изгледа да стварно успе, а и удаљио би од савремене српске културе све оно што припада њеној ближој прошлости, а објављено је на латиници.

Најреалније је још истрајније се залагати за то да српска ћирилица и остане једино службено писмо у Србији и Црној Гори, и да се то доследно спроводи у пракси (што сада није случај, па је проблем више у непоштовању закона него у непостојању закона). У том случају српска ћирилица је писмо комплетне државне управе и администрације, школства и судства. Сваки правни субјекат у том случају мора свој назив пријавити на службеном писму и мора га користити како га је пријавио, с тим да иза или испод тог назива има могућност да у јавној употреби користи и неко друго писмо, логотипе и сл. па и латиницу. Медији који желе да излазе на (српско)хрватској латиници могу се законски обавезати да то не може обухватити више од половине укупног текста у броју, а медији који објављују на ћирилицу могу се додатно стимулирати и пореским олакшицама. Ако би се та одлука доследно спроводила, што доста зависи и од јавног мњења, положај српске ћирилице био би стабилнији, а (српско)хрватска латиница би без прогањања добило реално место секундарног

писма у Србији и Црној Гори – као писмо које се не користи за службену употребу, али које се може користити за законски ограничену јавну употребу, или за слободну приватну употребу.

Ипак, судбина српске ћирилице, као уосталом и српске културе у целини, зависи пре свега од тога да ли ће бити, и колико, сагласности мишљења меродавних стручњака и државних органа о вођењу културне и, уже, језичке политике у Србији и Црној Гори.

¹ Уп. нпр. код Бранислава Брборића (О језичком расколу: социolingвистички огледи 1, Београд: ЦПЛ - Нови Сад: Прометеј, 2000): “Да је ‘савршеност’ била у првом плану, Вук би се одлучио и на писање прозодијских елемената (акцената и дужина), чија је дистинктивна функција често једнака фонемској. На голему рационалност те одлуке упозорио је поодавно академик Павле Ивић у својој студији О Вуковом рјечнику из 1818. г. (Ивић П. 1966: 29-32), жалећи уздржано што у писању ‘јата’ Вук није одступио од досљеднога фонетског (тј. фонолошког) начела, јер би то било на линији правописне рационализације и ‘опћене правилности’ одабранога језичкоговорног модела.” (стр. 314).

В. Павле Ивић, О Вуковом рјечнику из 1818. У: Сабрана дела Вука Караџића. Књ. друга. Српски рјечник (1818). Београд, 1966, стр. 19-188.

² Петар Ђорђевић, Историја српске ћирилице: палеографско-филолошки прилози. - Београд: Завод за издавање уџбеника, 1971, стр. 200.

³ О активностима друштва “Ћирилица” највише се може наћи на једном месту у књизи председника тога друштва Драгољуба Збиљића Ћирилица под окупацијом латинице. - Нови Сад: Ћирилица, 2004.

Знатан део посла на регистровању различитих јавних реаговања о статусу ћирилице на српском говорном простору обављен је захваљујући периодичном објављивању Списа Одбора за стандардизацију српског језика (1998) трудом, пре свега, Б. Брборића, Ј. Вуксановића и Р. Гачевића.

⁴ О различитим аспектима контаката између ћирилице и латинице на српском говорном простору, в. у: П. Пипер, Писма у контакту (прилог типологији проблема) // Зборник Матице српске за филологију и лингвистику: Посвећено професору Александру Младеновићу поводом 65-годишњице живота, 1990, XXXIII, стр. 391-398 (објављено и у књизи: П. Пипер, Српски између великих и малих језика. - Друго издање. - Београд: Београдска књига, 2004).

Двоазбучност – патња језика и духовности

Читање и писање у различитим писмима јесте као гледање предмета кроз маглу или кроз преломљено огледало. Замислимо дете које одраста тако што му се блиска бића јављају час у једном, а час у другом лику.

Борећи се за узвишен чин против неузвишених ветрењача, ћириличари понекад такође греше. Та честита секта у изумирању губи из вида да је двоазбучност “мајка свих патњи” српског језика. Двоазбучност, о којој срамотно ћуте они који не би смели, јесте рак–рана српског језика, јесте рак–рана сваког језика који има такве мазохистичке и самоубилачке механизме у себи.

Не примећујући опаку замку двоазбучности као основни проблем, суочени са обесхрабрујућом глувоћом оних који би требало да слушају, и са дубоким сном оних који би требало да су будни, часни језикоборци упадају у празнословље, и губе енергију у причама да је ћирилица “савршено писмо” и “најнапредније писмо на свету”, а сумњиви појам “фонетско писмо” уздижу на пиједестал. А нити је то тачно, нити је нарочито важно. Нити је ћирилица “савршено и најнапредније” писмо, нити таквих има, нити их може бити. Строго говорећи, она чак није ни “фонетско” већ само “фонемско” писмо, јер у српском језику, и хвала Богу да је тако, има

много више гласова него слова. Али уопште није о томе реч. Свако је писмо свом језику савршено, ако је срасло са живим ткивом слободне духовности. Наравно, уз појам савршенства тада не смеју да се каче свечарски атрибути вечитости и окамењености, већ развојности и живота.

Основно питање ћирилице је, ипак, питање двоазбучности: сме ли један језик да има две напоредне азбуке, а да то не шкоди самом том језику као живом систему чије трајање почива на писму?

Наука је одавно рекла све што је потребно да би се увидело разорно дејство двојезичности на језички интегритет и духовно самопоштовање: историја лингвистике, све антрополошке дисциплине, психосоциолошки домети... сав тај арсенал људске мисли подастире нам довољно знања, тако да просто чуди како се кроз све то знање напред пробија маглено прамење лажног знања и умовања. И баш због те магле, кроз коју лута људска памет, а са њом и несрећна ћирилица, требало би чак и основне појмове осветљавати чешће, мирном светлошћу лише-

ном естрадних ефеката.

Многе се елементарне истине даве у баруштину језичког лицемерја. Прва, најдубља, односи се на оно шизофренично рањавање психе појединца, а преко ње и колективне свести, кад до појмова и мисли стиже читајући њихову час једну, а час другу графичку представу. Писмо, наиме, чине графички симболи који представљају гласове, а речи састављене од њих чине такође графичке симболе који представљају појмове. Читање (исто важи и за писање) једне речи изазива психолошко–сазнајне механизме који повезују те графичке симболе са представама предмета које већ постоје у свести читача. Значења речи и реченица препознајемо, дакле, кроз активност асоцијативног система. Зато постоји суштинска разлика између сталног читања и писања на једном писму, кад се ти сазнајно–психолошки механизми увек на исти начин активирају, а систем асоцијација на исти начин понавља, и читања/писања на различитим писмима, кад се сазнајно–психолошки процеси зачињу различитим графичким надражајима, а асоцијативни путеви “врлудају” кроз унезверене неуроне. Читање и писање у различитим писмима јесте као гледање предмета кроз маглу или кроз преломљено огледало. Замислимо дете које одраста тако што му се блиска бића јављају час у једном, а час у другом лику. Или човека који предмете посматра кроз двоје наочара различитих диоптрија. Сетимо се како нервозно реагујемо само зато што једног дана радимо пре подне, а већ сутрадан после подне. Кад свест досеже до представе о неком предмету тако што се активира час једном, а час другом графичком иницијацијом, то саму ту свест мути. А психолози добро знају да то затим слаби осећај самопоштовања

НЕКАД

САД

јединке. Нису то само крупне, већ пре свега истините речи; на жалост, зна се доста о коренима шизофреније.

А пошто је језик суштинска одредница колективног бића, двоазбучност, дакле, слаби колективну свест, растаче колективно самопоштовање. Данас смо спремни да многе мане сопственог мента-литета уочимо и жигошемо, и тој спремности ваља честитати. Али треба уочити и то да узроци тих мана, да свеколике колективне фрустрације немају корен само у злехудој историји, већ и у површности којом често мучимо сопствени менталитет. Ето, поред свих силних мучитеља, менталитету снагу одузима и тај халапљиви црв – двоазбучност.

И тек ако двоазбучност схватимо као самоубилачки механизам уграђен у језику, излазимо на пољану на којој може да се брани ћирилица. Замишљам два сценарија. Први сценарио је мегдан са евроманијацима. Евроманијаци, чујем већ, кликћу: “Ако би читање и писање двају писама било шизофрено, то би значило да не треба учити стране језике!” Одговор: “Страни језик је комплетан систем; он се истински усваја тек кад је систем матерњег писма и језика већ усвојен и стабилан; он постаје паралелан систем који има другачије писмо, али и другачије речи. Асоцијативни путеви су нови, не запетљавају и не гуше већ постојеће и живе неуронске везе. Страни језик је нов доживљај, ново мисаоно искуство, богаћење духа. Распопућивање се дешава у мисаоним путевима који су формирано учењем онога језика, оних речи и оних појмова које зовемо матерњим.” Не само то, већ ће слободан и жив српски језик, слободна и жива ћирилица омогућити да се и други језици, да се и латиница учи и користи слободно и без негативних набоја. Без комплекса, као нова слобода, а не нова обавеза. Евроманијаци на то одмах ускликују, тобоже помирљиво, тобоже толерантно: “Добро, не ваља двоазбучност. Али, ипак, између ћирилице и

латинице – живела латиница, смрт ћирилице! Нека се онда користи само латиница, она је европско писмо!” Не, не! Јер други важан извор колективног самопоштовања јесте: ослањање на духовну вертикалу и традицију. Јединка жели да се понаша по духовним матрицама из којих је стекла прва сазнања, и има потребу да их стално упознаје. А ћирилица је, бар то ће и евроманијаци признати, константа наше духовне вертикале! Баш упорна константа, вековна, милешевска! Уз подсећање на дивне старе ћириличне списе, додајмо и сазнања из теорије рецепције ликовних уметности, где се каже да чак и такви детаљи као што су ликовне специфичности појединих графема (“криво слово“, што би рекао један познати ћириличар) кроз векове могу да утичу на формирање менталитетских специфичности. Баш као што на менталитет утичу обриси брда, правци и снага ветрова, ширина неба и врсте биља, птице и зверчице и свеколики услови живота и живовања.

Али, може се замислити и други сценарио. Будућност. Далеки потомци данашњих евроманијака оствариће своје снове, одиста ће научити енглески, али као језик велике културе и глобалног споразумевања, а не као еманацију Духа светог пред којом треба дрхтати и чије фразе треба понављати као мантре. Кад се тако етаблирају у белом свету, по закону душе осетиће једном потребу да сазнају од ког то далеког балканског племена потичу: од Хрвата, Бошњака или Албанаца. Сазнаће, уз чуђење, да потичу од једног другог, изумрлог племена, које је имало чак и своје писмо, “налик на грчко“, и почеће да се поносе својим изгубљеним пореклом баш због тог писма.

Није овај сценарио никакав катастрофички футуризам. “Ђаволи долазе“, писао је Миодраг Булатовић. Ђаволи су међу нама. Шта да се ради?

Земља

Миро ВУКСАНОВИЋ
(Крња Јела, 1944)

објавио је романе Клетва Пека Перкова, Градишта, Далеко било, Семољ гора, Точило, Кућни круг и Семољ земља, приповетке и записе Горске очи, Немушти језик и Вучји трагови, и поеме Морачник и Тамоони.

Добио је награде: Политикину (за кратку причу), Мирослављево јеванђеље, Просветину, Октобарску, Борбину “Оскар Давичо“, Награду Вукове задужбине за уметност, Награду “Светозар Ђоровић“, Награду Друштва књижевника Војводине за књигу године, Награду “М. Панић Суреп“, Вукову награду, Награду “Лаза Костић“ и друге. Добитник је НИН-ове награде за 2005. годину и Награде “Меша Селимовић“ за књигу године.

Вуксановић је потпредседник Матице српске и управник Библиотеке Матице српске у Новом Саду.

ИЗ КОЈЕ РАСТУ РИЈЕЧИ

Није неко писац када му то признају на Боану или у Кокотима, већ је писац када му то признају у Београду или Паризу. Не треба, разумије се, мијешати појмове: књижевност у Црној Гори и црногорску књижевност.

„Семољ је велики снијег, у наметима и капама, под урвинама у китини.

Семољ је велика магла, густа, димљива, мокра, на планини, без издушка, ни прст пред носом.

Семољ је облак, црн и тром, заваљан, лијенчина, спуштен и недогледан.

Семољ је честа трава, висока искласала, по продоловима и главицама, негажена.

Семољ је непрегледно камено точило, под гредима, у странама, у врлетима, издробљено, са змијским кошуљицама.

Семољ је огромна шума, непролазна, столетна и ризична, на осојној страни, са изворима и потоцима, под јатима најљепших птица, у вучјем завијању.

Семољ је планинска земља. Из ње расту ријечи.“

Миро Вуксановић

Господине Вуксановићу, за поочешак овој разговора цијирала сам Ваше објашњење уз ријеч Семољ које се налази у Вашим књијама „Семољ јора“ и „Семољ земља“. Ту је, чини се, и копча између ње двије књије и кључ за улазак у ово занимљиво шћиво. Какво значење за Вас има Семољ као теорафски ѡредно у завичају, а какво као симбол Ваше ѡеишке?

То је једина одредница која се у семољским романима понавља. Нижу се значења, али је поента различита. У “Семољ гори” иста прича се завршава реченицама:

“Семољ је недоречена гора. У њој расту ријечи”. Тако се, као што сте тачно примијетили, долази до литерарног, до симболичног, до семољске метафоре. Да није ње, да се није преокренула, све би било обично, свакидашње.

Семољ је планински превој, шумовит, под селом где сам проговорио и почео да пишем. Семољ је вододјелница. Из језера на њему, са 1700 надморских метара, воде отичу на југ, Јадрану, и на сјевер, Дрином и Дунавом. У једној семољској причи, у *Пажити*, то је опричано с напоменом да ће се тако “и народ дијелити док не види да је вода из пажита иста вода”.

На почетку, до средње школе, нијесам знао значења ријечи *семољ*. Слушао сам мала и неувјерљива објашњења. Тек у Никшићу, гимназијалац, од пријатеља Ратка Чолаковића чуо сам да његова мајка за велики снијег каже: “Ау, овога семоља!” Тако ми се почело отварати значење ријечи која данас отвара два семољска романа. Ништа не бива одједном. Све има свој ред.

„Семољ јора“ и „Семољ земља“ су књије о ријечима или речници, ѡиоуи Павићевој „Хазарској речника“. Да ли су ѡо романи, и ако јесу ко су њихови јунаци?

Ближи су семољски романи *Српском рјечнику* Вука Караџића него хазарској призми Милорада Павића. (Призма је метафора Јована Делића) Јесте, ријеч је о рјечничком моделу, енциклопедијском, лексиконском, али су суштински различити. “Хазарски речник” је дјело

оригиналности. Оно се не може поновити. Моје књије имају свој пут и свој склоп. Да нису нове, не би такву пажњу изазвале.

О “Семољ гори” је приређен симпозијум, у Пиви. О истој књији су објављене двије књије: једну су приредили Милош Јевтић и Радован Поповић, а другу је написао Драган Копривица. О истој књији, дакле, има стотинак текстова. У сваком од њих је “Семољ гора” роман. “Семољ земља” је у истом поступку, као наставак, као други дио замишљене цјелине. И тек послије НИН-ове награде злогници су почели да нагађају је ли то роман. Нијесу рекли шта јесте (ако роман није), јер друго и не може бити. Тамо су “јунаци”: семољски људи, њихове ријечи и њихови предјели. У малим круговима, у прстеновима, до цјеловитости, савременим начином. Не пишем књије за једно читање. Пишем их да што дуже остану крај узглавнице. Да их узимају помало и понекад.

- Када све изгубимо, остане нам ријеч. Када све освојимо, недостаје нам ријеч. Моћ приче и причања је први наш знак. И моћ књија у којима су приче. При том није важно, наравно, да ли је књија у корицама, на диску или на екрану. Књију не чува облик у којем се јавља. Књију чува читање. У читању је сигурност. Понављам често ту истину и мислим на Андрићевог везира, на његову животну девизу. Само читање може да замијени људе који су отишли.

За човјека постоји само оно што постоји у језику, само оно што он може да именује. Међутим, сваког дана из поља неизрецивог настају нове ријечи, а исто тако велики број ријечи и умире. Дали можемо назвати чуварима језика њисце који ошимају од заборава ријечи које су изван језичког осјећања садашњег човјека?

Стално смо у неспоразуму. Један језик чине све његове ријечи, без разлике када су настале и без разлике гдје су настале – у горњеполском Ораху или у Раичковићевој Нересници. Према поузданим истраживањима, у свакодневним сусретима, у разговорима, у градовима, у медијима, у српском језику, изговарамо мање од хиљаду ријечи. А имамо их на десетине хиљада. И онда нас они који знају десети или тридесети дио свог језика убјеђују да су све ријечи које не знају – архаичне, затурене, затомљене и тако редом. Има нас који више ријечи знамо из страног језика. Додуше, постоје ројеви ријечи који нестају с нестанком неке радње, неког пољопривредног или чобанског посла, али их замјењују нови изрази. Језик је жив. Он се обнавља. Свака његова наслага, од архајске до жаргонске, јесте једнако наша. Ништа се с нама

- Опет ћете у својим школама предавати. Нећете дуго чекати. Онда ћете боље видјети колико је ваша жртва била велика. Онда ће вам с одигнутом капом прилазити они што сада поред вас пролазе гледајући преда се. Не будите горди. Немојте их презирати. Доста им је што су онакви. И што су повјеровали онима који су одредили цијену од педесетак "еура" по гласачкој глави. Никад љуцковина у Црној Гори није била тако јевтина. Скочиће јој цијена чим оду они што су чојство изнијели на пазариште. Памтићете примјер никшићких професора који то нијесу учинили.

Миро Вуксановић у Никшићу као гимназијалац

не завршава и ништа с нама не почиње. Ни језик.

Дефиницијама – описима који приказују садржај појмова у Вашим романима речницима дали сте слике, рефлексије или приче које залазе и у најситније поре живога са јасном етичком или естетичком јоруком. Какав је у њима однос према времену?

Исти као према језику. Туга је увијек била иста као данас. Радост такође. И смијех. Моја је рука кренула да некадашње, митско и историјско, упамћено и смаштано, завије у садашње, у савремено, у наше. Да тако затвори круг у којем све почиње и нестаје истовремено. Живот се слаже супротним поступком од језика. Креће, по Толстојевој подјели, од дјетињства, дјечаштва, младости, средњег и зрелог доба – до старости. Човјек стара, језик се подмлађује. Човјек жели да буде језик. Ту жељу хоће да приближе моји семољски радови.

На крају „Семољ земље“ имамо ријеч Шчејачара и објашњење:

*Шчејачара.
Шчејачар.
Шчејача.
Шчејач.
Шчеја.
Шче.
Шч.
Ш.*

Значи ли то да сте овим задњим Ш исцрпили тему Семоља, или је то само свршетак Семољ земље, а даље нас у Вашем, њрусјовским језиком речено, трајању за изубљеним временом, очекује и Семољ небо, Семољ вода, Семољ људи...?

- Дали сте лијепе наслове. Тешко им је одољети. Међутим, за такве књиге је потребно више година. Поступак је компликован. Бирање, загледање, тумачење и описивање ријечи је приметан посао. И још, све мора бити од а до ш, редом, у поретку каквог није било. Колико год семољских књига буде (рјечничких), у свакој ће на крају бити слово ш. С тачком или без ње. Тридесето, дабоме.

Сав свој стваралачки рад везали сте за полове у култури. Управник сте Библиотеке Мајнице српске од 1988. год. Тај посао обављате и данас као управник са најдужим стажем у најстаријој библиотеци националној значаја. Колико се културом, њрвенствено писаном ријечју, може данас, „у времену од свашта тијесном и оскудном“, уштити на свијест људи?

Када све изгубимо, остане нам ријеч. Када све освојимо, недостаје нам ријеч. Моћ приче и причања је први наш знак. И моћ књига у којима су приче. При том није важно, наравно, да ли је књига у корицама, на диску или на екрану. Књигу не чува облик у којем се јавља. Књигу чува читање. У читању је сигурност. Понављам често ту истину и мислим на Андрићевог везира, на његову животну девизу. Само читање може да замијени људе који су отишли.

Добићник сте највећих ѡризнања за књижевни рад која се код нас додјељују. Између осталих издвојићемо овогодишње Ниново

напругу и Напругу Меша Селимовић за роман „Семољ земља“. Шта за Вас значи ова признања?

Кажу ми да је исправно моје становиште: не треба писати брзо, лако, прескоком и пријечем; треба писати споро, густо, упорно; треба објављивати књиге које доносе богат језик и што више литерарног, а што мање баналног, дневног. Тога имамо на претек. Не смијемо дозволити да нам политика стави катанац на уста. И награде ми кажу да је читање посао – тежак. Као и писање.

За људе који имају свијест о достојанству ријечи и осјећају љепоту језика Ваше књије имају посебан значај. С обзиром на то да у књижевни језик враћање заборављене ријечи са црногорској језичкој подручја и на неки начин им ширије значење, сматрајте ли да би заговорници изв. црногорској језика моли да злоупотребе Ваше књижевно дјело и сврстају Вас у црногорску националну књижевност, као што то раде са Њећошем, Марком Миљановим, Љубишом, Михаилом Лалићем, Бећковићем...?

Немам таквих страхова. Не природне појаве трају кратко. Сужавање сваке књижевности води у провинцијално, у тривијално, у дукљанисано. Црна Гора има су чим у српску књижевност. Зашто би се издвајала када јој је тамо природно мјесто и када ће се тако најбоље афирмисати – у нашој земљи и у свијету. Грехота их је још више смањивати. Није неко писац када му то признају на Боану или у Кокотима, већ је писац када му то признају у Београду или Паризу. Не треба, разумије се, мијешати појмове: књижевност у Црној Гори и црногорску књижевност.

Сви облици људској духа налазе своју суштинину у језику. Какав је дух који у Црној Гори ствара језички хаос у виду мајерње (српској, црногорској, бошњачкој, хрватској) језика и какву судбину том језичком кенџауру пророкујете?

- Није паметно и није праведно истом језику давати више имена. Нијесу ријечи расад за купус, па да свака има свој тор, своју ограду и стругу на њој. Ријечи су као цвијеће. Имају полен. Опрашују се свуда. Не

маре за говоре, границе, полицију и царину. Српски језик је свуда гдје се говори српски. Као што су и други језици. Милетисања о четири имена су забавна, али нијесу за озбиљан разговор.

Накрају, шта бисте поручили никшићким професорима који су се између хљеба и језика одређили за језик?

Опет ћете у својим школама предавати. Нећете дуго чекати. Онда ћете боље видјети колико је ваша жртва била велика. Онда ће вам с одигнутом капом прилазити они што сада поред вас пролазе гледајући преда се. Не будите горди. Немојте их презирати. Доста им је што су онакви. И што су повјеровали онима који су одредили цијену од педесетак “’еура” по гласачкој глави. Никад љуцковина у Црној Гори није била тако јевтина. Скочиће јој цијена чим оду они што су чојство изнијели на пазариште. Памтиће се примјер никшићких професора који то нијесу учинили.

(Разговор водила Весна Тодоровић)

Миро Вуксановић у Семољу, испред Крње Јеле

Љубомир СИМОВИЋ

НЕЦВИЈЕЋЕ

Откад сам прошле године, у октобру, путујући из Требиња у Никшић, на путоказу прочито: НЕЦВИЈЕЋЕ, све до данашњег дана не престајем да разбијам главу, да се питам:

Какво је то име, Нецвијеће?
Какво, је то место, коме су мештани наденули име Нецвијеће?

Да у овом селу цвета глог,
да цветају тиква и купина,
пркос на прагу, невен у прозору,
зашто би га назвали Нецвијеће?

Чему се радују, чему се надају,
чиме ките коње и сватове,
људи који живе у Нецвијећу?

Која би се девојка удала
у село које се зове Нецвијеће?

Ко би тражио срећу у Нецвијећу?
Да л' они именом Нецвијећа бране,
и у имену Нецвијећа крију,
своје жуто и црвено цвеће?
Да л' су то име, на уласку у село,
написали у рату, у нади
да у Немање и у Нецвијеће
ничија чизма и застава неће?

Или им је то име остало
од неког ко, је из њиховог села
отишао гладан и понижен?

Или су то име написали зато
што ништа друго нису ни имали,
ни умели да напишу, до то
што су написали: НЕЦВИЈЕЋЕ?

Јер је немање њихово имање,
јер је нецветање њихово цветање,
јер је њихово цвеће нецвијеће?

2005.

Београд,
10. мај
2006.

Урба и политичким променама Министарству,
одељену која тако сада носи у својим
департаментима, уживајући ми се за да још неједна -
најбоље за Ваш административни оделу
и селу, "Нецвијеће". У то име се у којем
име и Министарство разговарало је време.
Ваша и Вашом администрацији и коле-
гама, који с Вашом (и селом) желе неку
судбину, према све најбоље и одговорно
не одговарају.

Љубомир Симовић

Скица за портрет: Драгиша Мацгаљ

...Гле како изгледа дрвце
коме је пламичак успео да утече...!
Како то изгледаш човече,
па теби се у очима види срце
збори историју целу
као Виту Николићу - метафора на челу...

Драгиша МАЦГАЉ:

Рођен у Мојковцу 24. 10. 1938.
године. Уредник часописа
„Свевиђе“.

Објавио књиге: Уклети
стрелац, Бела кошуља, Камена
читанка, Мраморне јасике,
Грабљиви час, Пада лишће
по неким гробовима, Јесу ли
тужне бреге у Мојковцу, Беше
једном и опет ће жетва, Мој
брате, дели Радивоје.

Признања: награде „Иво
Андрић“, „Исак Самоковлија“,
„Младен Ољача“, Прва
награда за најбољи роман
на тему младих, Награда
часописа „Живот“, награда
„Политике“, „Ослобођења“,
„Побједе“, „Јединства“, „Нове
Македоније“, „Слободне
Далмације“ и „Цетињског
листа“.

Драги Вељешче,

У музеју „Помоћност“ иктербура, шаљем ти
овај бореки. После изласка из болнице, нала-
зим се већ двадесетак дана код својих и
срцејем се духом и миром манастира
Светог Андријана на Трапировској гори.
У шатени, уз пламен свјетле, слике
Тамаријана, велику икона моје кћерке Веселе
и брну вечерних и јутарних црквених збова,
тојек наше ваташје првих дана тојиво се
излуди, а мек тошмије кад срце бота мило
нас држи, буде пробудена у нама, тојек
свајана колико је површан и кривички.
Куде чудо мило великојени наших средњове-
ковних калуђера епадају у ред највећиних
књижевних дела Радивојевићеве сведучулу
манастирску садрожину, ервених би мило
најбојати. Чисе после петнаест година, кад
њени чисти крештави надрвају црне дрве
у нама. Вјероватно од тога а подмјевалимо.
Сад знам да ће нешто моје будиће криве
и њене изборинице бити из (ово, само ово)
манастира.

Аи оваје чујем да ојети говоре о „матер-
ици“, али је то вјероватно једна новост-
сала дивна бивка и Творца, те се сам
поприници да се њене начуре расарени
и сајрину. „Рисаје“ те ми у јивне
највише помети.

Овај мој крајки зајмо обрви уз
самимљену аутобиографију, као и црквице
- кроки кћерке Веселе - епановица.
Поздрав мојим драгим саградњицима
и криваоцима,

Манастир
Св. Андријан
22. фебр. 2006.

Драгиша Мацгаљ

Новски пастел

Ево ме, опет, брижног, у Новом,
да старој бољки тражим лека.
Све што није кршћено Словом,
варка је као и свака, кратког века.

Толики су бивали овде пре мене,
чак и онај Флавио Еборензе,
и сви нестали попут морске пене,
што у заборав, што у исто - у бронзе,

које јекну под крупним капима кише,
као деда Раде у Башти сљезове боје,
једном, заувек, и никада више,
заједно с цветовима кад се сете надоје.

Истрошени кристали у нама хаос чине,
они су земно царство на мртвој њиви.
Али, све док чујемо звона Манастира Савине,
знамо, поуздано, да смо још живи,

Субота, поподне,
21. јануар 2006. год.
Св. Григорије Охридски Премудри

Најлепши писаћи сто је колено мршава
и слово које осећа сопствену кост
па да се разигра магаре гураво
низ цветна поља поезије.
Шта ће реч, ако не може да пробије
црвоточне стварности свакодневну чељуст?

Свети Спиридон

Не зна се у ком је то долазио веку
Св. Спиридон на светој бродници,
у сјају - буктињи небеских свећа,
али чим је мени, болесном човеку
што дођох последије петнаест столећа,
оставио лек у јутарњој светој водици,
долазио је кад су одблесци зоре бридјели,
и кад је згасла звезда чамила на стени,
долазио је кад га људи нису видели,
а они који јесу - данас живе у мени.

Спиридон, то је онај што сеје док збори,
а он је сејао крупно жито вере и љубави,
види се то данас по целој Паштровској гори,
на сваком брдашцету, на свакој дубрави.

Песме са Св. Спиридона

Рађање у светлости

Шта треба песнику, осим колибе,
њему што се под сопственом сумњом свија,
и очију да у свему дела Творца виде
и виде Његову светлост како у њима сија.

Јутарња

Како ме јутарња чисти
од ноћних гнусоба и утвара
Како је Једини пропланак чисти.
онај на коме је Творац почео да ствара.

Ту, пред иконом, одједном небо се раствори,
и реч умножи смисао у мом незборју:
“Господе, усне моје отвори,
и уста ће моја објављивати славу Твоју...”

Оваплоћење

Тори сопствена сенко, нек скелет
речи молитвених само остане!
Шта је молитва осим божански сонет
Уденут у људе да се у њему склоне.

Боже, како сам мали
мањи и од плама догореле свеће,
и како су око мене свуд Божји дарови
а моје срце узме их, или неће.

Вечерња

Да зашло сунце опет у мом срцу заноћи,
да звезда на сљемену моје куће преноћи
да што мање људи препознајем по злоћи.

Да мравак нађе изгубљену стазу
да се око срнећег рошчића свије рог месеца,
да морепловац нађе луку на бројци компаса,
да наломљена гранчица прерасте,
на ветру да не клеца.

Да влашићи изнад Нове Вароши
крену једно вече уз брдо манастира

Св. Спиридона
и да живот песника бар једном буде бољшиј,
Мајко Божја нека пресуди твоја доброта.

Групни портрет

Син нагнут од јутра до вечери
над књигама светоотачким,
сестра његова прецизно светлост мери,
над почетим иконама творачким,
док се мати претвара у невидљиву стрепњу
свега што се у Божијој кући одвија
и као и свака мати брине о нашем здрављу.

Ето, тако настаје хармонија,
у кући гдје нема светлости сем свеће,
и оне друге унутрашње - пламтеће,
у којој се, уз њих, крепим и ја.

Одлазак богова

Узеше људи од богова божије и од царева царево. Нешто украдоше, нешто отеше, а нешто им богови и цареви сами уступише.

Ругаху им се људи веома.

Неки богови посташе просјаци, први међу њима благи бог Дажбог. Потуцао се Србијом и просио са штапом у руци. Не даваху му много, по коју мрвицу, по коју крпицу.

Што упроси, он одмах другоме даје и иде даље.

Ако ти, штиоче судбине, сретнеш човјека, сиромаха или богаташа, који узима или проси па даје, знај да си срео и видио благога бога Дажбога. Многаја дјеца његова ходиће многаја љета и вијекове земљом Србијом, просиће многаја љета и дијелиће у вијекове вијекова, амин.

Богиња Живана удаде се у Добро Поље за богата и претила газду Живана. Народи с њим двије стотине кћери и једнога сина.

Добри мој тајновидни штиоче судбине, ако у многаја љета будућа сретнеш у Србији једру и здраву дјевојку, не оклијевај, узми је за жену и знај да ти је она богиња Живана. Родиће ти сина и двјеста младих богиња. Србија ће ти се у њима рађати и у њима вјековати у вијекове вијекова, амин.

Бог Сварог са седам својих Сварожића купиће алат и сићи с неба међу коваче и рударе. Узеће за жену кћи најбољег ковача међу Србљима. Седам својих Сварожића ожениће ковачким и рударским кћерима. Они ће у многаја љета и вијеке вијекова покретати колеса и стројеве радионица и творница на погон ватрени и парни или на погон струјни.

А када ти, далековидниче и тајновидниче, сретнеш у земљи Србији такве људе, знај да су они богови. Када међу њима чујеш за Србина теслара по имену Никола, знај да је он бог. Он је за сав свијет покренуо српска струјна колеса, на којима ће се васцијело човјечество вртјети и окретати многаја љета и у вијекове вијекова, амин.

Богиња Весна отиснула се једнога прамалећа у коло у поље зелено и помијешала се међу најљепше србљанске дјевојке. Ено је, видим је, коло виловито још води по сајмовима и саборима, на славама и у сватовима ширином и дуљином све земље Србије.

Ако ли, тајнољубни љубавниче, сретнеш у земљи Србији дјевојку танковиту, красну и прекрасну, од чијег ти се погледа срце уздрхти и мозак замути, а сва се небеса заљуљају над земљом Србијом, знај

сретниче да је то она, Весна, сушта богиња љубави, цвијећа и прамалећа. Љуби је сретниче и знај да љубиш богињу. Из њене и твоје љубави родиће се мноштво младих богиња. У многаја љета оне ће кроз Србију палити ватре љубави и у вијеке вијекова љубав преносити, амин.

Чрт бог дуго није смио силазити међу Србље, јер су га препознавали и тјерали од себе тољагама, димом од руна црне вуне, сувим трновим гранама и топљеним оловом. Онда се ушуљао међу најгори олош, по брлозима и рупама, гдје га нико није разликовао. Чрта чак олош омили и загрли, јер их он научи сваком неваљалству и злу. Ожени се вјештицом и накоти по Србији свакаких наказа и гамади.

Искотише се мртворјечиви и злореки, злопогледни, злоуми и злочинитељни.

Када ти, зловидовни несретниче, сретнеш у Србији таква човјека или такву женетину, злог наума и урокљивог погледа, мртве ријечи и трулог ума, бери тољагу, шишај црну овцу, топи олово и гони гада из Србије, да се не закопити Чртово вражије сјеме у Србији на многаја љета и у вијеке вијекова, амин.

Богиња Морана сиће међу људе у доба највеће морије и помора.

Морана је мором морила Мораву и поморила Поморавље, морала је морје моријом морити и поморје поморити и мору приморати да мори приморје.

Послије се није вратила на небеса, него је остала на земљи, ближа човјеку смртнику, да му је увијек на муци и при руци.

Ако ти, будући мртвозорниче, видиш, као ја сада, како млад вене, јак клоне, стар пада, знај да га је дотакла рука богиње смрти Моране. Чувај се њених ледених очију и хладне руке. Нико јој неће утећи у многаја љета и у вијекове вијекова, амин.

Само велики господ бог Перун остаде над земљом и над водама. Још увијек грми и сијева и пушта муње и громове. Срдит је на човјека што у руци својој држи громове и муње јаче веома од његових. Па ипак често међу Србље силази кад бране Србију и пале своје стријеле громоносне на врагове.

Ако ти, будући ратниче, у ова далековидна времена видиш војника громовника како на освајача пали громове, знај видиоче да је то бог Перун сишао међу нас да нас одбрани. Тако је и биће тако у многаја љета и у вијеке вијекова, амин.

Јагње

Ускаче Јагње из свог пропламка
Слатким криком расијеца Тишину
Мед и огањ с језика му капљу
Плаче и пјева Јагње дражесно
Сретно што излази из ватре, што иде људима

Ништа неће да зна, препуштено Путу
Као да се наново родило
Скакуће, преврће се у ваздуху
Изнутра је пуно пламена
Не виде људи куд иде
Не виде његову пребистру жеђ
Неће га дочекати раширених руку
Оставиће га испред врата
Изудараће га презиром

Ништа не мисли Јагње, пуно младог млијека
Дуго је горело сазнањем и надсазнајним
Гледало у вријеме и Невријеме
Играло у самозаборавној радости
Болове претварало у плам
Гледајући једним оком у вјечност, другим у
човјека

Куд си кренуло мило Јагње
Зашто се потуцаш о сваки камен
Као да немаш никог свог
Као да нијесу сви твоји
Зашто крвариш прије времена
Најело си се младог камена
Насало бистрог млијека
Радост ти неда ништа да мислиш
Љубав ти неда да станеш
Никога немаш, а сваког би да загрлиш

Удариће те људи по лицу
Усути земљу у очи
Ставити нож под грло
Умастиће нож твојом крвљу
Поцрвећеће твоје руно
Попиће твоју крв, Јагње ватрено
Умријеће твоје очи
Из прашине видјећеш човјека, први пут

Ништа нећеш да знаш, лудо Јагње
Пуцаш од младе снаге
Не мислиш шта ти мисле
Не видиш и што видиш
Свјетлост проносиш
Кроз наше поноре и поморе
Према људима батргаш
Јагње златоруно
Јагње лепооко
У своју смрт идеш
У крилату колевку да легнеш
С ножем под грлом, с Књигом под главом

Јагње несазнајно

Ојкача

У нашем крају појавила се Ојкача. Нариче тужно-претужно и својим гласом мами мушкарце у шуме-мрчаве, у маглу, у опустјеле квартове градова, гдје им се губи траг. Нико не зна ко је она и како изгледа, иако неки тврде да су је видјели издалека. Пукао је глас о њој и шири се изнад брегова, брда и равница. Сви зазиру од непојамне, тајанствене силе и затварају врата и прозоре у први мрак.

Чули су је како ојка с гране, из бунара, из вода. Плаче за Српством и Косовом. За дукљанством и Јаквинтом. За рано преминулим драгим. За свим оним што је било, што јесте и што ће бити. Али и за оним чега нема.

Један ми се клео у своје најрођеније да ју је срео на стрњишту, наспрам мјесеца, с витицама налик на пшенично класје, и да га је мамила жалостивим гласом. Други је за свједока призивао свог крилатог дорина на чијим је леђима, као на вјетру, пратио жалобни глас који се повијао црнијеским бреговима. Трећи ју је угледао преобраћену у срну, потом у прамичак магле који је умакао уз гору.

Многе је у стопу пратила у невиђелици, као сјен, као уздах вјетра, као крик сове, као глас набујалих вода, као јека планине у јесен. Обезнањивала их је својим присуством, утјеривала им страх у кости, а они би послуже, кад би нестала, били пијани од чежње, туге и нечега што нема име, облик, боју, мирис или укус.

Клели су ми се, и као свједоке призивали Бога и свеце божје угоднике, да је издужена, витка и да је обмотана у прозирне, бјеличасте велове,

Клели су ми се, и као свједоке помињали гараве становнике пећина, с рошчићима, копитама и реповима, да има дуплу фигуру, двоструко чело и да је увијена у црне шалове и црну одору.

Клели су ми се у ово или оно, у своје постојање и у све што имају, да се Невид-госпа појавила ниоткуд и да има мисију.

Вјеровао сам свима, јер су говорили истину. Ја сам је срео у Кањону. Псећи је цвиљела, потом зарезала и из мрака сукнула на мене. Угледао сам црвене зубе, црвене очи, црвени свитни зубун.

Побјегао сам главом без обзира и чуо кевтање које је одјецало окомитим странама Кањона. Бјежао сам, бјежао, бјежао, затим сам пао у провалију без дна,

У тој провалији сам, господине, још увијек. “Ви то не видите, а и не чујете ојкање и псећи цвилеж који нараста, нараста, нараста...”

Прелаз

Многе квије сочинит' - не шрудн се ти!
 Једна је Квија - Ријек од Бога!
 Што звижди без Духа - скраити,
 док умишљен ходити изнад гроба.

Сити нем у гроб, окитен Бели
 и лијеп за свој вијек слави,
 Срећне те оти што су те овдје срели -
 ни мало тужни, ни мало власти!

Трулен је тамо, вјетник није.
 Красота је тијело, ал' није вјески.
 Од једне ријечи тамо су звије
 та отиј само једна - "вјески, вјески"...

Прелаз до Њега јесће сирах, тајна -
 само је једна Ријек, само он сити,
 само Његава Ријек јесће завичарна;
 као у сту - старо се тек одброји.

Многе квије сочинит' - не шрудн се ти!
 Једна је Квија - Ријек од Бога!
 Што звижди без Духа, скраити,
 док умишљен ходити изнад гроба.

М. Тиба, 2005,
 код будућег гроба

Београд ВУКОВИЋ

Вишња КОСОВИЋ

Дух нејовао шуму

Шуме Шумадије биле моћније,
сеновитије,
височије,
у доба Монархије.

Испод Острога,
шуме Шумановића,
биле тамнозеленије,
во времја Монархије.

Испод Острога,
још има пурпурног глога,
из времена Петровића,
изнад Бара Шумановића.

„Сибе мој полудели“,
миришу ли кедрови,
на путу према Круседолу,
и јасенови у Јован Долу.

Не има више духа шума...

Нити има црног кестена,
у Хиландару задње зрно семена,
за наше немање за стабло потоње,
за даску да монах ниже лобање.

Откад не има Монархије,
песак провинције.

Ода Дучићу

Тамо гдје је Тајна зачела ријечи
Да заборав кобни вријеме не зачара
Искра зрака једна, путоказ висини
И умива зорна јутра с Леутара.

Ти си сабр`о зоре у румени пјесме
Све болне љепоте, жудне и далеке
Ћуткао химнама клетве отровнице
Видао нам стазе и кржаве ријеке.

И у Твоме стиху као у олтару
Здружени, предање, молитве и свијеће
у Твојој је рими сва судба Рода нам
Узлети, надања, сузе и распеће.

Ореол Твог гроба, ода Васкрсењу
И вјечност ријечи божанскога дара
Чува Грачаницу и тајну трајања
у вјеки вјекова Јутра с Леутара.

Митша КРАЉ

Засејах лан
(на народну)

Засејах лан
на Видовдан
од њлајна
сајках
влински вео

крвљу њроцвеша
видих цео

засејах лан
на Видовдан
леле ле
на Видовдан

Покајање

П
О
П
О
В
И
Ћ
Ш
А
В
Л
Е
П
А
В
Л
Е

Праскозорје,
чежња у очима,
роса у ваздуху,
вјетар уздише кроз лишће.

Сјенке
падају опружених руку,
мијешају се стопала свјетлости...

Боже свевидећи,
шапћеш ми на ухо
тајне живота,
док анђеоске војске
ка облацима крећу.

У покајању мом,
суза ми кану...
док у магновењу,
ишчезава ноћ.

У билблиоџеци

М
Е
Ћ
У
К
Њ
И
Г
А
М
А
В
Ј
Е
К
О
В
И
М
А,
П
О
Р
А
Ж
Е
Н
О
Н
И
М
Ш
Т
О
Ј
Е
У
Њ
И
М
А,
Ј
Е
Р
Т
Е
П
Р
О
Г
О
Н
И,
Б
Е
З
П
Р
Е
С
Т
А
Н
К
А,
П
О
П
О
Л
И
Ц
И
Т
В
О
Ј
А
К
Њ
И
Г
А,
Т
А
Н
К
А.
П
О
К
У
Њ
Е
Н
С
Т
О
Ј
И
Ш,
К
О
П
О
К
И
С
А
О,
К
О
Д
А
Ј
Е
Н
Е
М
А
Т
В
О
Ј
А
М
И
С
А
О.
Т
О
Л
И
К
О
С
И
Т
Н
А,
Н
Е
П
Р
И
М
Ј
Е
Т
Љ
И
В
А
У
М
О
РУ
К
Њ
И
Г
А,
М
О
РУ
Ш
Т
И
В
А,
К
О
Ј
Е
С
Е
С
А
Б
Р
А,
О
Д
П
О
С
Т
А
Њ
А,
А
Л,
П
Р
О
К
Л
Е
Т
С
Т
В
О
Ј
Е
П
О
С
Т
О
Ј
А
Њ
А.
Д
А
С
Е
У
П
И
Њ
Е
Ш,
С
В
Е
К
О
Л
И
К
О,
Н
Е
Б
И
Л
И
О
Д
Т
Е
Б
Е,
М
А
К
О
Л
И
К
О,
О
С
Т
А
ЛО
Д
А,
К
А
Д
Ж
И
В
ОТ
З
А
Ј
Е,
З
А
С
П
О
М
Е
Н
Т
И
С
Е,
Д
У
Ш
Е,
Н
А
Ј
Е.

Међу књигама вјековима,
Поражен оним што је у њима,
Јер те прогони, без престанка,
По полици твоја књига, танка.

Покуњен стојиш, ко покисао,
Ко да је нема твоја мисао.

Толико ситна, непримјетљива
У мору књига, мору штива,

Које се сабра, од Постања,
Ал, проклетство је постојања.

Да се упињеш, свеколико,
Не би ли од тебе, ма колико,

Остало да, кад живот зађе,
За спомен ти се, душе, нађе.

Град је био преплављен његовим очајем

Мако, како се већ причају приче, и море се једва чује, само шуме таласићи на шљунку, и прсти Влаткови пребирају по жицама, расијано да кажем, и као да смо потонули у праисторију, осим једва чујног мора, и гитаре, да, чује се и поток, кад јаче дуне ноћни вјетрић прошапућу и суви палмини листови од којих је направљена тенда, нема других звукова, нема ни свјетлости која би нам рекла да се негдје нешто збива, него смо сами поред овог црног мора што свјетлуца, и црног неба које звијезде рађа. Ваља почети онако како се већ причају приче.

До ушију ми је допрло, свијетли царе, да је Влатко имао стрица, рибара и поморца, који је вадио мреже из мора, из страшног, и пловио на рибарицама читавог живота, а кад није мреже вадио, онда је гитару имао у крилу, и свирао.

И Влатко је на њега, на стрица, има таквих људи на свијету, који се не раздвајају од свирале или балалајке, или оловке, такав је и Орфеј био чедни, и Пан, дивљи бог, с ногама козим.

Тиодор се звао стриц гитариста, а мајку је имао Госпаву, и оца Риста. Био је самоук, као и сви мајстори, прави зналци знања и заната, скоро неписмен, да не кажем немушт, али би гитара оживјела у његовим рукама, и он би оживио са њом, и тако је било од малих ногу, ако је био тужан, ако је био срећан, није говорио о томе, него би узео да свира.

И у својој кући је свирао, и на броду и увијек је то била шпанска музика, а зна се о чему свирају Шпанци и што ће увијек свирати, о ноћи и о смрти, само о љубави и смрти.

То је било прије двадесетак година, тада је Тиодор пловио на рибарици »Свети Никола« и скуше су ловили по Средоземљу, пратили велика јата и опкољавали их мрежама, и није било много времена за музику, када се риба пронађе нема оклијевања, ваља на палуби, на витлу, спустити барке с брода, па веслати, подизати тешке конопце, крпити подеротине на мрежама, рибу сортирати, на суви лед је стављати, а онда се чисти палуба, и опрема риболовна да се доведе у ред, па често нијесу имали кад ни да се умију, него су падали у кревет, преморени, а лице и руке били су им слузави од рибље крви.

И невремена је било, и злих људи међу посадом, неки су пили више него би смјели, а онда за нож посезали, и мучни су били понекад ти сати на броду.

Али је Тиодор све лако подносио, као да сања, полузатворених очију је радио на броду, јер је знао да плове ка Шпанији, да ће са цијелим уловом да уплове у луку Виго, када проћу Гибралтар и оплове Португалију, и док се тамо риба буде вагала и продавала, он ће имати довољно времена да посјети Мануела Плату Родрига, који је живио тамо, и био је чувени градитељ гитара,

можда најбољи од свих који су икада живјели у Шпанији.

Е, сад, Тиодор је имао уштећеног новца, али не толико колико је потребно да се купи Мануелова гитара, али је Мануелова унука била удата за поморца српске крви, нашег човјека из Боке, из Котора, па ће то, можда, помоћи. А уздао се и у своју срећну звијезду, можда ће му она, у одсудном тренутку, засијати на небу.

Већ се дешавало у Мануеловом дугом животу, биле су славне такве приче, да поклони своју гитару сиромашном музичару, не узевши ни једне паре као уздарја, ако му види очи и вагру, ону праву вагру, циганску, у њима назре, ако му очи види и у њима препозна правог женика за свој инструмент.

А Виго је био град који је само Шпанија могла да роди, и видјело се да су ту некад Арапи живјели, и они и Маури.

А куће су биле бијеле и крчме су биле бијеле, и цркве, а врхови торњева и звоника се нијесу видјели, не-стајали су негдје у бијелом небу, јер подне је било.

А куће су биле бијеле, и цркве су биле бијеле, све је било бијело, и хаљине жена, и прашина коју је носио вјетар, само је вино било црвено, шпанско вино из овчјих мјешина, на смолу што мирише вино, и које се пије умјесто воде када си жедан.

И Тиодор је пио и свраћао да попије чашу, па брисао уста надланицом, а смијешиле му се жене које су точиле, у бијелој хаљини, тамнопуте, ружичастих дланова, са косом стегнутом у пунђу, и гледала га је тама из њихових очију, она тама која са океана долази.

Мануела Плата Родрига су сви познавали, сви које је питао показивали су прстом негдје уз уску уличицу, а тамо су били дућани за продају злата и сребра, и лула од ћилибара и морске пјене, а старог мајстора кућа је била као и остале, камена кућа, бијела капија и врата старинска, није било ознака, није ни имена било.

Како је снебивајући се ушао Тиодор, јер је куцао и нико није одговорио, онда је ударио звекиром и није се ни глас чуо са друге стране, а капија је била незакључана, кроз врт је водила стаза од црвене опеке, неколико базенчића бистре воде и водоскок, ричинусове биљке, камелије, много босиока који је цвјетао на убитачном сунцу, свуда је био босиљак и рузмарин.

А у кући је дочекан пријатном хладовином, и требало је времена да се очи привикну на полумрак, а онда је видио старца како га чека, сједио је у плетеној столици, поред њега је била чаша вина, а на крилу му је лежала гитара.

Све је то било као у некој старинској причи, као у бајци скоро.

Мануел га није питао ни ко је, ни што тражи у његовој кући, није му понудио вино, а вина је било, црвеног, у замагљеној боци на столу.

Старац је имао шарену кошуљу какве прости рибари носе, а коса му је била сиједа и везана у чвор на потиљку. Мало су му се сузиле очи када је пружио гитару и рекао: свирај!

Само је то рекао, и руке су му опет почивале у крилу, а полутама у соби, и људско ухо би тешко могло да чује било какав звук, прије да замисли него да чује прскање малог водоскока у башти, и можда шевину пјесму, негдје у зениту.

Тиодор је гитару притиснуо на груди, просто је загрлио, он је знао што му је пружено, а и да се мало прибере, да смири своје срце.

Јер, колико год да је често замишљао сусрет са Мануелом, са старим мајстором, овакав дочек није очекивао, и сада је био у полутама собе, са гитаром на грудима, и чуо је како она бруји изнутра, како има свој живот, и уплашио се грешни рибар, јер му је дато оно што само Цигани знају, и то ријетки међу њима, забрујала је гитара, кад је ставио на груди.

Видио је да она има свој живот, да има срце које пулсира, суви учитељи у музичким школама немају појма о томе, ни кафански свирачи, очи је хтио извадити да то сазна, и сада је знао, гитара је подрхтавала као барка када задува леванат, или као бамбусов штап над морем дивљим, док се сараг извлачи из таласа, из запјењених.

Очи је хтио извадити да то сазна, и сада је знао да гитара има срце које пулсира, гитара је подрхтавала као бамбусов штап над морем дивљим, док се сараг извлачи из таласа, из запјењених.

Сада је знао ко је Мануел Плато Родриго, и знао је зашто тако говоре о њему како говоре, јер у великим земљама мораш бити велики да би заслужио славу, и кожа му се охладила јер је тијелом својим младим осјећао како гитара има свој живот, као и он што има, како има срце које пулсира, како има крв што тече, крв какву имају Цигани, крв шумских звијери коју ноћ буди.

И још, никад није потпуно сумњао, али сада је био сигуран, да гитара дише сама за себе, а то неће чути никада ни један обичан човјек, а од музичара један од милион, или један од осам милиона, ко зна.

И сада је требало да засвира, старац је чекао, и гитара је чекала, и он је прешао прстима по жицама, и одмах осјетио како му се гитара нуди и даје, као пас кад пружа влажну њушку, или коњ, кад шећер са длана, шећер са длана кад узима.

И неке жене се тако дају, али Тиодор није знао много о томе. Довољно је знао о нечему другом, што знају јахачи у скоку преко високе ограда, и љубавници што знају, у загрљају, загледи у очи, тада се пале звијезде у зјенама и тада нема лажи, он је знао, сјећао се, да је гитара спремна да проговори.

Он је знао, сјећао се. Као да је већ био једном овдје, и полагао овај страшни испит, а душа је била цијена, ако не буде добар да душу своју изгуби, а ако задовољи, да добије гитару, каквих десет нема у свијету, и то их је осам у рукама Цигана безбожних, а једну је Шпанац добио, и једну Рус, са Дона, из Запорожја, и једну је добио Рус православни.

Ко зна у ком је ранијем животу радио ово исто што ради сада, и као што се сјећао онога што ће бити, тако се понекад сјећао и онога што је било.

И знао је да је тада, у неком ранијем животу, а у свилу је био одјевен црвену, и мач је носио, покушао да добије ову исту гитару, или једну као што је ова, и засвирао је стару шпанску пјесму о пуном мјесецу и огњу, о љубави и ножу.

Али, тада су критерији били другачији, и само су лудаци пристајали на такмичење, и изгубио је, они који су тада оцјењивали нијесу мислили да је довољно добар, и уста су му била пуна црне крви, јер је био кажњен, и о томе више нећемо, безбожно би било говорити.

А можда му се све то и чини, можда никаквог ранијег живота није ни било, а можда је све и сањао, мутни су снови људски.

Сада је почео у седмоосминском такту, ко зна која му је крв проговорила у жилама, дарданска, грчка, старосрпска, и то није одмах дотакао жице, него је зглавковима прстију забубњао по рубу гитаре, као кад козе прескачу поток, и чују се њихови папци, и још, као кад **забруји** звоно неког планинског манастира, мало звоно које кланац испуни звуком, негдје у **јутро** рано, кад се подиже орао кликтавац.

Вагра му је ушла у тијело, чуо је хор како пјева алилуја, онда су небројене вране заграктале, све се **зацрњело** од силних јага и лепета и перја црног, а кад су се некако размакле, Грачаницу је видио, пастирицу нашу **несрећну**, **просто** му је била испред очију, као визија нека, **што ли**, сунце ју је огријало златну, па се слика замутила, и Манастир Острог му се јавио, као Даница је **сијао** са нсба, као звјезда је затрептао у сред литице, и Самуила је видио страшног како клечи, земљу је **размазивао по лицу** цар, а стотине ратника је ишло у спорој колони, на воду ишло, на извор острошки, да очи своје оперу, и лице, да лице своје оперу, и кржаве јаме гдје су биле очи.

Није требало нико да му каже, никада до тада Тиодор није тако добро свирао, ова гитара је извлачила из њега и више него је мислио да има, а звук је био пун, а звук је био тежак, као да је цијела соба резонаторска кутија, жмурио је и ипак видио свјетлост са оне стране капака.

Када је завршио, отворио је очи и видио старца незадовољног и намрштеног.

- То није то, рекао је старац промукло. - Твоје знање је мало за моју гитару. Ово гдје ја живим није дућан за продају кастањета. Ја се зовем дон Мануел Плато Валенција и Санчез и Отавио. Не би ни запамтио да ти сва своја имена кажем. Висок је мој праг. Твоји прсти су огрубили, навикли на рибарски нож. Иди из моје куће. Иди, немој се враћати, никада више немој доћи. Није моја гитара за тебе.

Што је преостало грешном рибару? Изишао је погнуте главе, као да кроз вагру газу.

Треба ли рећи о чему је размишљао? А ко би то могао знати! Највјероватније није ни о чему, срце му је ударало, дим га је љути пекао у грлу, сада је силазио уличицама, као што се малоприје пењао, ограда су му промицале,

и онако нејасно је запажао плакате залијепљене по стубовима, концерт за гитару, писало је на једном, цијена осам нечега и још пола нечега другог. А борбени кокоти су били на другом плакату, застао је и гледао, видио је на плакату црвене кокоте како се у ковитлацу перја бацају један на другог, чуо је жамор гомиле, и клађење и псовке, а кљунови су му се у кошуљу заривали, крварио је, па је видио да су оструге на ногама црвених птица од челика, и да се труде да га погоде у лијеву страну груди, па је крикнуо, или прошапутао, немојте у срце, а кукуријекање је одговорило да хоће, хоће баш у срце.

Хоћемо, отварали су кокоти кљунове, хоћемо, ширили су црвена крила, челичном остругом у груди, у срце остругом од челика.

Тако је дан протекао, нико не може испричати што је све Тиодор радио, пио је вино, трчао негдје, молио некога, тражио нешто, ишао у луку и опет се враћао у испреплетене уличице, гдје су дућани били за сребро и злато, гдје су висиле свилене тканине, кавези са птицама које једу само жир храста сладуна, и луле од ћилибара су биле тамо, и грожђе Малаге, и андалузијски шешири, а ћилими, а тек мачеви - за јахаче, за двобоје, за матадоре, да бика испод плећке, и сребрни мачеви, и они отроване оштрице, и каљени у људској крви, и мачеви славних капетана и гусара.

И књижаре, три једна до друге, а у свакој је био оригинални рукопис, а у свакој је била по једна књига руко писана, прва, друга и трећа верзија, најчувенијег Шпанца, и најчувенијег дјела тог најчувенијег аутора, а књига се звала Дон Кихот од Манче.

Преплавио је Тиодор град својим очајем, страшћу својом какву само Балкан може да роди, опет је пио вино да храброст добије, пењао се истом уличицом, а сада је падала ноћ и више није било све бијело као у подне, љубичасте сјенке су расле, не као у подне, љубичасти сумрак је био.

Па је опет био на капији старинској, али сада није ударао звекиром, врата су била одшкринута, чекала су га, и он је баштом прошао, а зјевалице су се затварале, и шебој, али је босиљак мирисао, још јаче него данас, и било је још нешто у том мирису, нешто морско, нешто слано.

- Преплавио си град својим очајем, страшћу својом какву само Балкан може да роди. Опет си пио вино, да храброст добијеш, пењао се истом уличицом, али сада је падала ноћ и више није било све бијело као у подне, љубичасте сјенке су расле, не као у подне, љубичасти сумрак је био.

Тако му је рекао старац. Говорио је промукло. Сједио је на истом мјесту, у плетеној столици, са гитаром у крилу.

-Заслужио си још један покушај. Свирај!

Сада је наш рибар засвирао опуштеније, без грча, гитара га је већ познавала, и као да му се подавала, као жена му се нудила, чуо је како преде кад је ставио руку на жице, преде као мачка, шуми као море у плићаку, отвара се као вулва спремна да прими свесажижуће сјеме мужјака, да буде оплођена и да роди у гријеху, нови океан, ново биће, у грчу и страсти и крви.

Засвирао је добри рибар, и пустио да га понесе музика, да га претвори у повјесмо дима, да блуди изнад кровова док не нестане са вјетром, са врелим вјетром, као прашина, као руменило на западу.

Тако је то било тада, тако је свирао Тиодор, у полумрачној соби, негдје у Шпанији, на обали у коју океан удара, и вјетрови западни, а у луци која се зове Виго, негдје у Шпанији гдје вјетрењаче расту.

Тако је тада свирао Тиодор. И о томе је грешно говорити и није нам допуштено. Јер се јадним ријечима не описује музика.

А све је то било негдје у Шпанији, гдје вјетрењаче расту.

Када је заћутала гитара, требало му је минут-два да се прибере и врати из наручја вјетра који га је носио изнад жуте траве и кестенова.

Старац је био устао из плетене столице и руку му ставио на раме, и чуо је његов страшни глас. Рекао му је да је добар, да је свирао боље него јутрос, да је музичар од великог дара који ће тек да се развије, али да његову гитару, ипак не може имати, гитара Мануела Плато Родрига хоће више, сваки ударац, сваки акорд, мора да звучи као да је последњи. Нека на ова врата закуца за десет, или за петнаест година, тада ће се можда отворити, а сада нека иде из његове куће.

Опет су уске улице могле да виде Тиодора, мрак је већ био пао, а он је ка луци трчао, да стигне на свој брод прије него овај крене. Калдрма му се измицала испод ногу.

Није више обраћао пажњу на дућане у којима су продавали кастањете и свилу и сребро, није се ни осврнуо на жене у црвеним сукњама које су га звале из бршљаном обраслих капија, скоро је наслијепо трчао вођен мирисима из луке на рибу и катран, а гитару је притискивао на груди и њежно и снажно, као да носи дијете.

Тамо негдје иза њега, на врху уличице, у полутами оне собе, остао је да лежи старац, остао је Мануел Родриго, а дршка рибарског ножа му је вирила из грла.

Влатко је завршио причу, заћутао, а није престајао да пребира по жицама, и море се чуло, и није требало да нам ико каже одакле је ова гитара на којој сада свира, велика црна гитара од које се Влатко није одвајао, и онако смо знали да је наслиједио од Тиодора, свог стрица, а овај је донио једном давно из Шпаније, кад је на рибарици »Свети Никола« ловио скуше и пловио за луку Виго.

(Одломак из романа БАРКА СВЕТОГ ПЕТРА)

НА БРЕГУ, У ХЛАДУ

Два жира у два уха
два тамна стакла на два ока
и плаво туткало наливено у грло.

Што чујем пречујем
што видим превидим
што мислим не говорим,
сведоци одавно нису на високој цени.

Што сам знао
знао и заборавио,
ујутру процвало,
увече увело.

А било би мало неприлично
да стар гавран грло калајише
и на новом пазару
вранама продаје утеху и наду.

Пун рана и празних тропара
са виновим печатом на уснама
дремам у хладу.

И гледам
како обад тера коње
у лудом трку
да поломе ноге.

ЛАКУ НОЋ

Ко неће браћа за браћа...

Црногорски режим и његове присталице препознатљиви су и по презиру према свему што је мудроносно, староставно и словесно. Свој однос према нареченом исказују и новом логиком по којој је свака комбинација могућа, сем оне која се сама намеће. Тако би општепознату изреку с почетка текста они довршили на следеће начине:

- хоће државу у којој нема браће, јер братство је пошаст и покора
- хоће туђина за брата, јер ближи смо туђину него брату
- хоће господара туђина, јер је то једини начин очувања братства
- хоће брата у туђини, а господара у кући...

Овим се комбинагорика не завршава, могући су сви спојеви и исходи, сем оног који је здраворазуман и природан.

Настанак неоцрногорског националног бића које, по сваку цијену, мора бити доминантно, није последица етногенезе и историјског континуитета (државемогу настати политичком вољом, референдумом, револуцијом, превратом итд., али не и народи), већ феномена бескрупулозне метаморфозе и непочинстава власти, мазохистичке лојалности обезличених бирача, бруталних интереса прорезимских трутова-зеленаша, надриумовања самопрокламованих рашчовјечених доглавника и, наравно, неспособности и лиијемјерја доброг дјела опозиције. Свакако, не смије се занемарити ни много пута демонстрирана гласачка алхемија и метафизика.

На овај начин, у држави чуда, настала је национална (националистичка) маска која је карикатура национа и изругивање историјског народа који је створио Црну Гору.

Режимски пројектован национализам у Црној Гори је такође уникатан - по дефишшији то је нетрпељивост према српству, а не љубав за сопствени неонацион. Илити (по канону канонски непризнате ЦПЦ чији су вјерници атеисти): мрзи ближњег свог, а не себе самог!

У том смислу, из прорезимских лилипутанских удружења и академија пласирана је нова философска премиса: мржња је гарант опстанка и најважнији агенс државотворја.

Вуду-академици и свезнадари покушали су, између осталог, да развалине римске провинције прогласе за темеље нове-старе-прастаре Црне Горе! Ова ноторна будалаштина је такође настала у име мржње, као дио коротног пројекта по којем сваки Србин у Црној Гори треба да одлети из исте уколико заиста припада небеском народу.

Све ово је првенствено увреда здравог разума и атак на етичко биће народа који се у тренуцима малодушја самоиспитује: да ли смо икада постојали, ако смо сада овакви? Управо то малодушје и несигурност је млака вода која погодује режимским водоземцима, а крокодилске сузе су редован перформанс за ошамућени пук.

Тек: народ који губи понос је богомдан за бруталну манипулацију.

Режимски псеудонационални изум, или инжињеринг, нема ништа заједничко ни са Црногорцима, ни са Србима који су, по природи ствари, државотворни народи у Црној Гори.

Запитајмо се: постоји ли мржња која рађа љубав и понижење које твори достојанство? По којој логици треба пљувати оне које смо некада вољели?

Једино, по логици мржње.

Мржња, нажалост, јесте видљиви ожиљак на лицу неких који су моћни носници сепаратистичко-сецесионистичко-индепендентистичко-суверенистичке обнове. Сувишно је рећи да се тај опијат и острашћеност врло лако из лабораторија државних служби емитује до захвалних конзумента којима је

нетрпељивост према другима постала доколичарска разбибрига што је прерасла у стадијум патолошке опсједнутости.

Они који од истости граде супротност су изваљени у сјенци мемљивог конформизма, одлучни да држава у којој уживају буде потпуна земља-дембелија. Сјетимо ли се кога су локални фараони прогласили за узурпаторе и злочинце, знаћемо зашто су за њих бесмртни само они који се нијесу ни родили. Све док им трбухозборци доносе гласове о расколу и мржњи они су спокојни у својим златним пећинама.

Само се црnilо може додати Црној Гори уколико је раскол битна стратегија владања.

Безвјерни, обезличени и разјезичени не смију бити прихваћени као стваралачка снага, јер се у, том случају, деструкција доживљава као стварање, а стварање као агресија.

Историја Црне Горе је љетопис пострадања и васкрсења, духовно прегалаштво и витешки подвиг, вертикала чојског јунаштва, а не мутна вода што отиче испод моста. Зар је позивање на историју митоманија, а позив на фалсификат и кривоклетство државотворје?!

Никада поданици недостојних неће спознати сопствено унижење, јер да није тако не би било поданика.

Неки свемудри савјетници упорно пропирују страх од Србије, скривајући страх од сопствених грађана. У чему је проблем, господо? Признајте - у Црној Гори, а не у Србији.

Они који би да засужње слободоумне, од рођења носе решетке у себи, као што људи мишјега срца у свему виде мачије очи и зато им је страх мјера свих ствари.

Само духовни слијепци и злурадници могу бранити тезу по којој се држава може воспоставити једино анимозитетом према другој држави и нетрпељивошћу и презиром према половини сопствених грађана. Сви који имају зрнце здраворазумља знају да се на тај начин не ствара, већ уништава.

Уосталом овај пројекат власти још у својој клици је носио смутњу, а пројектант потребу да влада, а не да ствара. Сјетимо се: ко не влада собом има потребу да влада другима.

Можемо ли се сложити: до државе Црне Горе се може доћи и другачије. Да не заборавимо: да ли ће Црна Гора, ма шта да се деси, икада бити независнија него што је сада?!

Увијек постоје они којима је дража цепна држава, али то им не даје за право да нас стрпају у сопствени цеп.

Кривци често храбре себе и плаше сљедбенике понављајући: нема повратка назад! Тако се, углавном, батрга ка амбису. С тим у вези, сумњамо да ће режим одустати од своје намјере, па макар и по цијену грађанског мира. Плашимо се да се *сива зона* (мање од 55% изашлих бирача, а више од половине) не претвори у црну рупу. Ипак, нада у здрав разум и елементарну људскост једних и других (има ли трећих?) још увијек је снажнија од страха. Оно што се сладострасно намеће као питање свих питања (бити или не бити) у Црној Гори је - ко ће побиједити на мајском референдуму? Тако је измајмунисана још једна мудрост, овога пута шекспировска (Шекспир није ни Црногорац, ни Србин) да би се макијавелистички створио привид побједника и поражених. А шта ћемо са онима, господо политичари, који се не могу пронаћи међу пораженим побједницима или побједничким губитницима?!

Радикално губитништво је најопаснија енергија, увијек и свуда. То би требали да знају они који представљају или доживљавају референдум као космички императив и суштину постојања.

Добројелећи грађанин се и прије и послје мора пинтеровски запитати: како воспоставити нешто што смо одавно изгубили - достојанство човјека?!

Бојим се да се дуго након референдума нико неће бавити овим питањем.

А шта ако се неко, на неком мосту у некој провинцији (слично оном очајнику на Мунковој слици) безнадно запита: чему држава ако нема човјека?!

Због свега, намеће се закључак да референдум у Црној Гори није државно питање, јер су га расписали они који за државу не маре, а и међу опонентима има таквих.

Ако св ирешвараш да не иримјећујеш чудовишија око себе, заишијај се да ниси сам иостиао чудовишије.

Нећемо завршити цитатом, стога:

Евентуална *обнољена државност* Црне Горе за сва времена носиће жиг данашњег режима. То је довољно оптрећење за све у Црној Гори и вјечни приговор савјести за оне суверенисте којима је част најважније имање, а сопствени образ највеће благо.

Има ли таквих?

Образ станује у ријечима

ИЛИ

Зашто се морамо одупријети без-образности отимача имена

Неко је једном казао да је *патриотизам посљедње ушочишће нишкова*. Тај несрећник је у својем времену вјероватно у тој мјери био суочен са помамом лажородољубља, да, тако пометен, није могао да схвати племениту природу истинског (мада је ово сувишно додавати) патриотизма. Супротно овој сентенцији, патриотизам је свагдашње станиште оних који не желе да постану ниткови. Бити патриота значи вољети и *мишљело* и *дух* своје отаџбине – и њене планине, ријеке и градове, али и њена постигнућа у „пјевању и мишљењу“, па дакле и сва *мјеста* гдје тај дух пребива. Једно од тих мјеста јесте и језик, тако да његова одбрана – уколико је и када је угрожен – значи чињење свете дужности у одбрани отаџбине, у одбрану себе и своје дјече.

Промјеном имена језику не бива учињен тек један – макар произвољан и насилан – административни чин, него се тиме покушава извести његово *пресушћивање*, покушава му се отети досадашња и *удахнути* / у (зло) *духнути* нека друга „суштина“. Преименовање језика представља његово расушћивање – које би, будући да је језик кућа духа једнога народа, повукло и расушћивање бића онога народа који би дозволио да му се нешто такво наметне. Уколико се језику промијени име – мијења му се и памћење, а тиме и памћење оних који њиме зборе. А ако се говорницима једнога језика преиначи памћење (или, како би, свјedoци смо, рекли – сасвим тачно! – савремени утјеривачи измишљених идентитета – ако им се „преломи мозак“), тада би неке ријечи у говору природно постајале све рјеђе. Људи би и без много премишљања и без много образованости осјећали да у овом „новом“, разименованом језику није „згодно“ помињати неке ријечи, да

није „примјерено“ изговарати неке реченице. Оставивши за собом „старо“ име, тј. приставши да га оставимо за собом, пристао бих да ми забране све оно што ми бијаше свето, што ме је чинило тиме који бијих.

Изостанак ријечи које су асоциране са називом језика – дакле са ријечју „српски“ – прећутно би, повлачио изостанак помињања, а временом и успомене на неке људе, неке догађаје, неке подвиге, нека мјеста, неке године, неке жртве, неке врлине... Све рјеђе би помињали Крусе и Фундине, све рјеђе владику Данила и Св. Петра Цетињскога, све рјеђе Јасеновац и Зидани Мост, све рјеђе 1914. и 1999., све рјеђе моралну усправност и спремност на жртву.

То све непомињанијѐ би постајало све заборављаније, а временом и све заборављеније, све одсутније, а временом и све неприсутније. Тиме би оно престајало да буде нешто живо, и као такво отјеловљавано у духу овога народа. Оно што се не помиње, што пребива једино између давно запрашњавилих корица – то ни не живи. Живот једнога народа кроз повијест, додуше, увијек подразумева промјену, запостављање једних, а враћање, па и увођење других ријечи – а преко њих и „ствари“. Ипак, свака мијена и свако предругојачење мора имати неку подлогу, неки *догмет* на који се „дјелује“, дакле неку истост која допушта увођење разлике. Истост је, стога, не само претпоставка него и брана различитости. Уколико различитост у потпуности надвлада, уколико више нема ничега истога што остаје, тада нестаје и субјект промјене и тада настаје расуло. А темељ истости, темељ идентитета и памћења јесте језик. Уколико би се заборавиле неке драгоцене ријечи, а *завијница* свих тих ријечи – као ваљда и код свакога достојанству

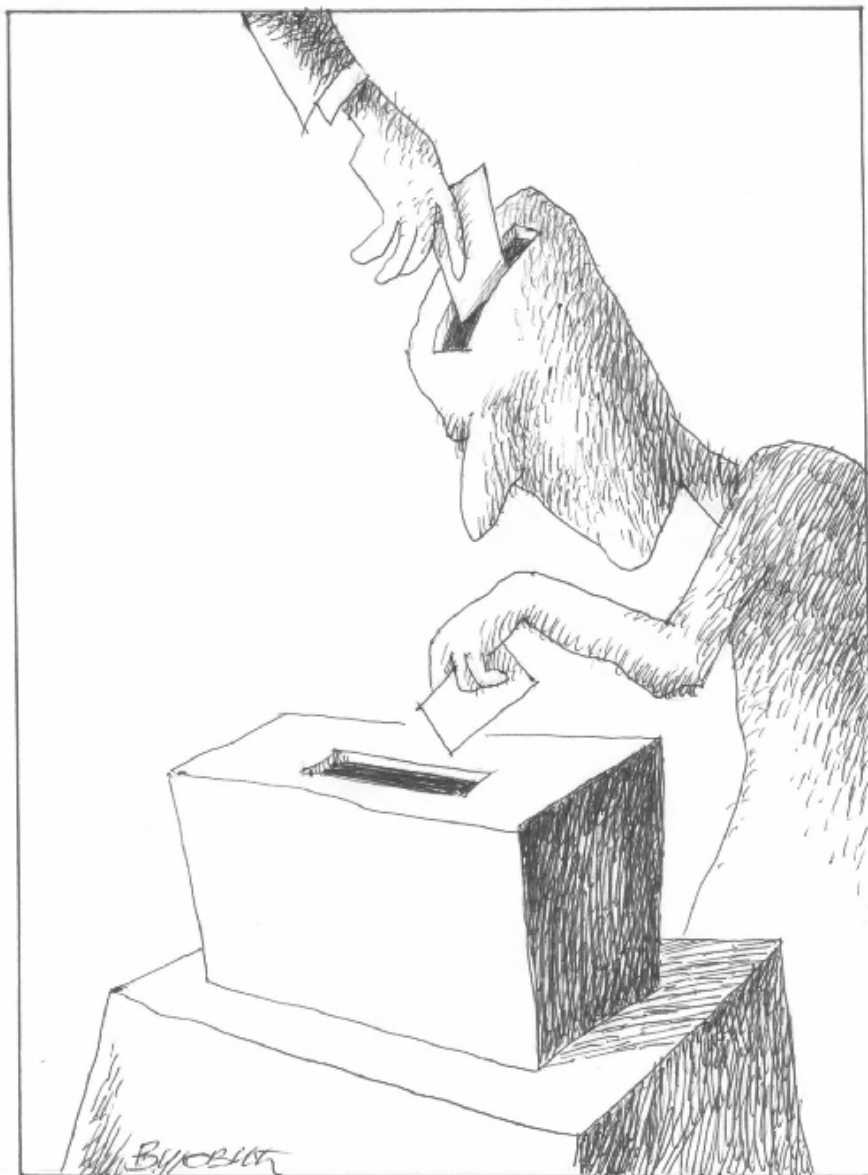
склонога народа – јесте она која изазива понос саприпадности у вриједности свагда памћенога, јесте она ријеч НАМ даје име, уколико би нам се то десило тада бисмо остали и без НАС. Без неких ријечи се просто не да преживјети у времену – посебно у ономе које силином наноса радикалнога новог угрожава и најосновнију оријентацију. Укидањем назива *српски* нашем језику, преименује се памћење тако да би се остало без части, разума, образа, памети,... Обезимљење српскога језика значи укидање именованог памћења, значи поништење узорa за угледање у времену – а оставши без парадигме, без обрасца, неизбежно се остаје и без образа.

Један философ је рекао да је језик биће које се може разумјети. Биће језика пребива не само у бићу онога бивствујућег што нас окружује – него и у бићу оних који разумијевају то бивствујуће. Ако наш језик одређује матрицу у оквиру које можемо разумијевати оно што нам се даје као „свијет“, тада је наш свијет битно прожет нашим језиком. То шта јесте наш свијет представља израз нашега идентитета – чак можда један од његових најважнијих дјелова. Мој свијет јесте „дио“ мојега самства, а ако је језик у мојему свијету, тада мора бити и у мени. Још више, језик не почиње да одређује моје биће тек када ми се мој свијет „врати“, када рефлектујем о томе шта (све) јесте мој свијет, већ је језик увијек већ и унапријед ту „при“ мојем Ја, као моје свагдашње „очи“ којима се успоставља (мој) свијет. Мој језик је, дакле, увијек већ и у мени и свему иноме што моје јаство захвата и са чиме се суочава. Језик је мој *свијет* и моја *свијест*, па оставши без језика, или: допустивши да ми га мозгокрадице наоружане топuzом неумља отму завазда, ја бих остао

и без једнога и без другога. Ако бих остао без свијести – више не би имао *Ко* да постоји, не би више било НИКОГА ко би пребивао, гријешно, учио, поправљао се, кајао се, одстојавао – и побјеђивао. Заправо, након обезјаствљења не би више ни преостало никога за којег би се могло рећи да му је нешто украдено. Ако бих остао без свијета – више не бих имао *Гдје* да постојим, а и како бих када сам већ остао без себе! Све и када би Мене и било, више не би имало којом земљом да се ходи, не би имао ко да се сретне, ништа да се упозна или научи. Без језика, ја сам Нитков и Нигдини.

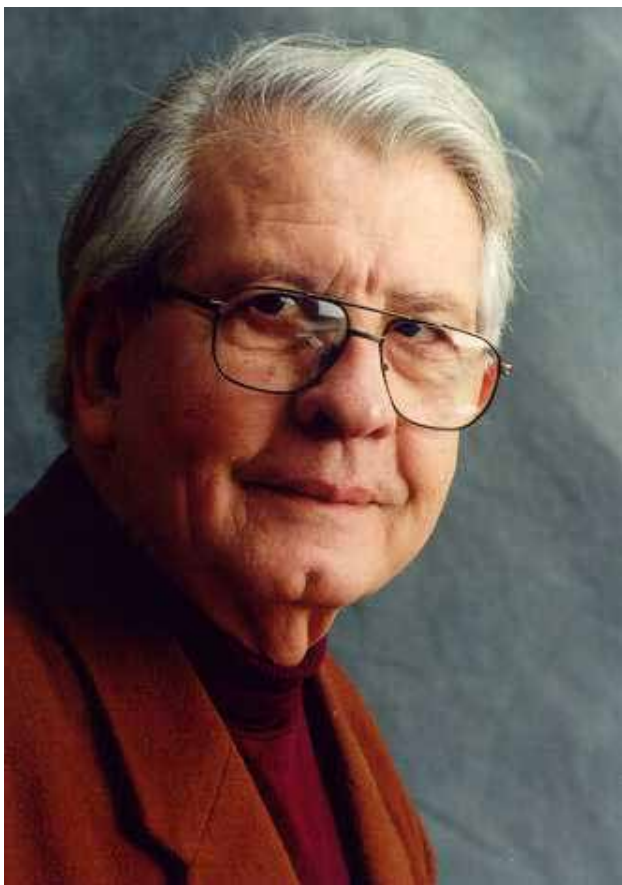
Онај којем отеше Ја, ко дозволи да га пониткове, тај постаје неко незаштићено Нешто против којег је дозвољено творити непочинства по вољи. Само ако не одустанем од својега ујезиченога Ја, ако се буним и отимам отмичарима памћења и тамничарима ријечј, само ћу тада учинити да злочин траје – тј. да се *зна* да он и даље траје, јер у томе је једини изглед да му се учини крај. Ја злочин нијесам починио, али мојом побуном он ће и даље трајати, а док траје сјећање на догођени и свакодневно догађани злочин, дотле ће трајати и нада (срећом нипошто танушна и никако осуђена на дуговјеко занављање) да ће му се стати у крај. Ако бих пристао на злочин, ако бих престао да се буним, признао бих – макар и прећутно – да се он никада и није збио. Престанак побуне због језика залијечио би савјест зборотлачителѝ – уколико се они у својем језичко-меморијском конструктивизму и нихилистичком фикционализму уопште још спомињу значење ове предрагоцјене ријечи једном и њиховога *српскога* језика.

Ако се на референдуму оствари проценат између 50 и 55%, улази се у сиву зону. Биће то велики напредак након шездесетогодишње зоне сумрака.

У Црној Гори живи 33% Нецрногораца, Немуслимана, Небошњака, Неалбанаца, Нехрвата. Остало су Несрби.

Борис Ђорђевић

Академик Љубомир ТАДИЋ

7. април 2006. година

Разарање језика као “куће бића” довољно говори о рушилачкој природи садашњег диктаторског режима у Црној Гори (надам се да броји посљедње дане!). Кидање са његошевским историјским памћењем показује његов скоројевићки менталитет и убоги дух. У позадини тог апсурдног подухвата крије се деструктивност најширих размера. Одлучно супротстављање таквом рушилачком подухвату показатељ је зреле самосвести.

Срдачно Ваш

Љубомир Тадић

Слобода, уз љубав - антипод СМРТИ

„Ропски дух се може наћи свугде где постоји морална равнодушност према јавним стварима. Значај практичне филозофије се огледа, пре свега, у њеној усмерености на везу политике са етиком. Кидање те везе извргава јавни живот свакојаким произвољностима. Тада се губи критички однос према изопаченим облицима политичке власти, пре свега према аутократским и тоталитаристичким порецима. Такви пореци стимулишу управо ропски дух и преферирају „филозофију“ тупе покорности, заљубљености у власт и властодршце, на шта је упозоравао Платон у Држави: „Јер владу, ипак, треба да приме они који у њу нису заљубљени.“ Незаменљиво средство против ропског духа у филозофији и деспотији (тиранији), у држави представља критика, критика управо „свега постојећег“.

Уважени професоре Тадићу, да ове Ваше ријечи нијесу љука бесцијемелна речивоост и расиричаност, већ љоказатељ Вашеј карактера, свједочи Ваш однос према „јакима“ који су Вас, са још десетак слободоумних професора и асистената, уклонили са Филозофској факултету (да не кварите омладину) средином седамдесетих година. Како данас легаће на то вријеме?

Реч је о времену поодмакле кризе тзв. самоуправног социјализма, у ствари брозовске деспотије. Деспотија не трпи слободоумље, просветитељску критику, „критику свега постојећег“, коју је заступао Карл Маркс, на кога су се, ткође, позивали Броз и његове скутоноше. Нека ми се не замери ако Ваше читаоце подсетим да сам на једној седници на Филозофском факултету у Београду јавно критиковао „уставно“ проглашење Броза за доживотног председника државе, истичући да би то било јавно гажење принципа уставности. *Inde irae*, отуда бес. Наша подршка студентским демонстрацијама 1968. додала је томе бесу нови гнев. Додамо ли томе нашу критичку делатност у часописима “Praxis” и “Filosofija”, онда бива јасно зашто је режим прибегао искључењу са Универзитета нас осморице професора и асистената, испољавајући право

параноично расположење, дајући широк простор ропском духу који храни деспотију.

Тридесет година послије, у Црној Гори ошћушено је 27 средњошколских професора. Њихова кривица је „неспособности“ да се пошћине ројском духу на четиримашерња језика, а у један глас?

Срамно отпуштање 27 средњошколских професора, који су се противили декретираном укидању њиховог српског језика, сведочи о новом размаху идеологије тупе покорности коју, на таласу монтењегризације и дукљанизације, негује садашњи узурпаторски режим у Црној Гори.

Ви сте један од најзнамениитијих ученика Никшићке гимназије. Сигурно, чувате у сјећању многе занимљивости из тих гимназијских дана, Бисте ли нам испричали нешто од тога, имајући на уму да је из те чувене школе, недавно, због њихове истинољубивости и слободоумља, шестнаест професора добило ошказе?

Далеке 1935. године, после тада обавезног пријемног исита (полагао сам га код проф. Луке Никчевића) уписао сам се у први разред Никшићке гимназије. Српски језик ми је предавао пок. професор Стојан Церовић. Пошто је био плућни болесник, избегавао је да тумачи језик на школској табли. Добио сам из писменог четири са тачком 4.) што је била највиша оцена коју је професор Церовић давао у току школске године. Зачудо, позвао ме је да на табли исписујем кредом оно што је на часу говорио. Тако сам целе школске године био умазан кредом, али сам на крају у ђачкој књижици добио петицу из српског. У сећању ми је остало дељење књига за читање ђачке дружине “Будућност” које је обављо професор Дејан Нотарош суботом. Жељ за читањем била је неописива о чему сведочи подигнута шума руку. На цени су били највише они “начитани”. Било је још занимљивих догађаја али би нас шире потсећање далеко одвело...

Пошто сте рођени у Старој Херцеговини, чији је јовор Вук узео за основу српској књижевној језика, како гедате на покушај разарања „куће Бића“ (како би то за језик рекао Хајдегер) и што штамо гдје је та кућа ушемељена?

Разарање језика као “куће бића” довољно говори о рушилачкој природи садашњег диктаторског режима у Црној Гори (надам се да броји посљедње дане!). Кидање са његошевским историјским памћењем показује његов скоројевићки менталитет и убоги дух. У позадини тог апсурдног подухвата крије се деструктивност најширих размера. Одлучно супротствоје таквом рушилачком подухвату показатељ је зреле самосвести. У часовима клонулости лек је морални усправни ход, његовање политичке културе и народног самопоштовања, уз препознавање бахате надутости узурпатора и њиховог властољубивог менталитета. Такав се менталитет распознаје по тупоглавој уображености празноглавих вођа. За њих је наш народ срочио одличну изреку: “Диг’о главу к’о јалов клас”.

Слобода и стваралаштво увијек иду заједно. Ројски дух је јалов, заворен, несипособан за ко-муникацију, не види другога и друкчијега. Језик, врло прецизно, ошкрива какав је дух присућан у инстипуцијама, у друштву, у човеку... Није ли удар на језик у Црној Гори удар на смисао, на поредак, на слободу, на људско достојанство, а у име „филозофије“ шупе покорности?

Удар на језик у тренутној Црној Гори догађај је који је не смо за осуду него и за дубоко промишљање о узроцима и последицама разбијања Југославије. Удар на језик представља удар на **идентитет** српског народа. Дукљанизација Црне Горе бруталан је чин порицања Црногораца као дела српског народа и знак њиховог насилног **преверавања** под изговором одбране од “великосрпског хегемонизма”. Злодуси Секуле Др-

Слобода, уз љубав, јесте антипод смрти. У својој посљедњој књизи “Загонетка смрти” написао сам: “Погонска снага слободе пребива у неком идеалу који у себи садржи узвишене вредности. Слободарски отпор уткан је у све ослободилачке покрете, све до жртвовања самог живота”. И даље: “Слобода стоји као препрека на путу смрти као социјално-политичкој институцији”.

љевића и Савића Марковића Штедимлије поново су се надвили над Црном Гором. Подсетимо да је и Владимир Бакарић “открио” црногорски језик те се може сматрати саоснивачем његовим.

Да у ауторитарним и шопалистичким режимима нема мјеста за слободу, да је у њима присућна симулација слободе и свих истинских вриједности, имали смо прилике да се увјеримо. Како превазићи овај ниво на коме су израђивани друштвени односи (нажалост у доброј мјери и лични), како доћи до нивоа више политичке зрелости, гдје ће политика бити истински одговорни ангажман усмјерен у циљу добра заједнице, а не саможива дјелатности, најчешће условљена најпримитивнијим приватним интересима?

Добро сте употребили израз “симулација слободе”. “Simulacra libertatis” познато је обележје апсолутистичких режима као тајна вештина да народ ваља уверити да слободу ужива иако је нема. Политичке зрелости не може бити без неговања политичке културе, без сузбијања саможивости, без политичке заједнице у којој је “salus rei publicae lex”.

Ако бисмо истражили ријеч која би могла да стоји као знак једнакости према Вашој филозофији ја би ријеч била – слобода. Она је за Вас симбол живоћа, антипод смрти. Кажите нешто о односу смрт- (слобода)-живоћ.

Слобода, уз љубав, јесте антипод смрти. У својој последњој књизи “Загонетка смрти” написао сам: “Погонска снага слободе пребива у неком идеалу који у себи садржи узвишене вредности. Слободарски отпор уткан је у све ослободилачке покрете, све до жртвовања самог живота”. И даље: “Слобода стоји као препрека на путу смрти као социјално-политичкој институцији”. Да ли сам доста јасно одговорио на ваше питање?

Чини нам се да Вам је „суђе-но“ да стално будите на страни „слабијих“ (почев од 1968. ја до данас). Тиме као да сте ишврдили мисао: “Какав му је говор, иакав му је живоћ.” Својом живоћном и својом теоријском филозофијом ишврдили сте Фихтеову шврдњу да свако бира филозофију онакву какав је ко човек. Какве људе бисте вољели да видите у свом окружењу и на одговорним мјестима у држави и у институцијама?

Надам се да Вашим питањем нисте подгрејали неку моју сујету. У свом свесном животу сам се трудио да се не ствљам на страну јаких и моћних. Зато у свом окружењу волим да се дружим са људима морално усправног хода. У држави и институцијама желео бих, уколико је то могуће, да видим људе који нису у владу забљубљени (како је писао Платон).

Познајте их по њиховима, каже Свето Писмо. Господине

Тадићу, иако сте навршили осму деценију живоћа, рекло би се да се нијесте уморили, а и да немате страха од слободе, да не бјезите од ње. Највише, да без слободе не можете. А слобода

нема границе, тек кроз њу се види да је смисао у Цјелини. Да ли је то одредијело и Ваш садашњи шруд, као председника Покрета за заједничку државу, држављана Црне Горе који живе у Србији? Реците нам нешто о томе.

Невољно сам се, на наваљивање пријатеља, прихватио да будем председник Покрета за држављане Црне Горе, који живе у Србији, за заједничку државу. Али радим предано за ту ствар колико ми физичке могућности допуштају, за циљ који смо поставили. Надам се да у Црној Гори неће надвладати “индепендентички” апсурд, да наш Покрет неће бити узалудан.

Часопис Расеће језика српскога родио се као њод љубави према језику који је нас родио, а која се неки у Црној Гори лако одричу. Одрицањем од језика одричу ли се Црногорци и самих себе и својих предака? Хоће ли се иако у будућности и нас одрећи наши њомци?

Људскибезначајни Црногорци могу се одрицати српског језика. Храбри отпор никшићких професора предствља светло у тами црногорске свакидашњице и узор са којим ће се, сасвим извесно, поносити ваши потомци. Жртва не сме бити узалудна.

С обзиром да сте и Ви били један од узора на која смо се уледали у борби за очување српског језика, чувајући доскојанство професије којој припадамо и разобличавајући стварање лажног проблема око језика у Црној Гори, то Вас молимо да уиштите савјет нашим читаоцима и нашој редакцији.

Само напред, нипошто назад! Тако ћете бити “покољење за пјесму створено”.

Професоре, молио би се рећи да је ваша живоћна прича, укључујући у њу, нарано, и Ваше најближе породично окружење, симбол онога кроза шта је ишла Црна Гора од почетка Дрвој св. раја до данас. Бисте ли нам, за крај, рекли о томе нешто шире?

Верујем да нећу бити нескроман ако овде изјавим да сам поносан на своју браћу која су априла 1942. године били погубљени од “другова” у Горњем пољу зато што нису хтели погубити свог стрица из идеолошких разлога. И тај пример је прилог о односу смрти и слободе...

Благодаримо Вам на разговору, и искрено Вам се дивимо што сте свој живоћ приносили, и данас ја приносите, на ошар Слободе.

И ја вама благодарим на изузетно занимљивим и садржајним, инспиративним питањима. Уједно се извињавам што ми тренутна болест не допушта да Вам пружим још адекватније одговоре.

Разговор водио
Миодраг Тодоровић

Слободан Милошевић: једна српска трагедија

Да, животни пут Слободана Милошевића заиста има карактер Шекспирове творевине. Сви елементи су ту: амбиција, понос, моћ, насиље, злокобно утицајна жена, манипулације, дволичност, изазивање судбине, пад, освешћење, стоичко па и херојско ношење са злим силама, постхумно искупљење. И dramatic personae и сценски захват су колосални.

Већ два и по миленијума европски човек негује трагедију као уметничку форму која јасно артикулише основне проблеме његовог постојања и одражава суштинску трагику тог постојања. Трагедија као уметност и трагедија као живот сусрећу се у личности Слободана Милошевића. Шек-спирове драме доживљавамо као одраз стварности, а не само као естетски феномен. Један Хамлет, Магбет, Ричард Трећи... саопштавају нам поруке безвременог важења језиком бардове маште који је вазда савремен. Са друге стране, тешко је отети се утиску да животни пут Милошевићев - који се стварно одиграо, ту пред нама - има карактер Шекспирове творевине.

Четири етапе животног пута

Тај пут може да се подели у четири периода неједнаког трајања и значаја. У првој фази, до 1987. Милошевић је био немаркантни кадар Савеза комуниста Србије, апаратчик вичан унутарпартијским марифетлуцима али слабо познат ван редова номенклатуре.

Са чувеним инцидентом у Косову Пољу рађа се вожд у кога се полажу огромне наде и очекивања милиона Срба са обе стране Дрине. Са Осмом седницом Милошевић постаје самоуверени лидер за којим се сврставају партијски лојалисти и ванпартијски патриоти у истом строју - не толико његовом намером, колико њиховом спремношћу да сопствена стремљења и жеље,

разнородне и често међусобно несравњиве, пројектују на њега.

Супротности тог периода разрешене су у трећој фази (1992-2000), када цинично манипулативни мистер Хајд коначно односи превагу над вождом Џекилом. Ово је савршено одговарало Клинтонском Вашингтону, са којим се Милошевић вазда надао некој нагодби. У тој нади охрабривала га је чињеница да са Запада, а пре свега из САД, није било озбиљних покушаја слабења његовог унутрашњег положаја. Клинтонска администрација није подстицала успон озбиљне алтернативе Милошевићу јер је закључила још у раној фази југословенског конфликта да његов опстанак на власти одговара америчким интересима у балканској регији. Стратешка одлука америчке владе да порази Србе (дакле не српског лидера или владу, или не само њих, већ национални ентитет у целини) представљала је окосницу политике Вашингтона на Балкану од почетка 1992. па надаље. Српска страна је слабења споља политичком изолацијом, санкцијама, медијском сатанизацијом, а изнутра кроз омогућавање неспутане, са Запада ничим ометане Милошевићеве власти и кроз омогућавање Милошевићу да врши непрекидан утицај на прекодринске Србе. Пустили су га да влада јер су били свесни да Србе води без идеја и без страсти.

И напослетку, последње четири године његовог живота, у хаш-кој ћелији, доносе катарзу и делимично искупљење Слободана

Милошевића пред нацијом и историјом за небројене грехе, свесне и несвесне, из претходне деценије и по. Некима је било јасно далеко пре изручења, а већини након њега, да је суђење њему било суђење нацији јер су оптужбе биле по дефиницији колективне. После процеса који је требало да протекне глатко, траје годину-две и буде окончан увелико ковертираном пресудом, било би саопштено да интеграција у међународну заједницу изискује да се Срби суоче са злочелима у којима су били колективни саучесници под Милошевићем, да их признају и да се јавно покају због њих, а богами и да плате одштету жртвама у износу сразмерно тежем од репарација наметнутих Њемачкој у Версају. Спремност на прихватање свега наведеног била би доказ преваспитаности, а свако колебање - доказ незрелости за интеграције.

Хашки препород

Што све није испало по наведеном плану, заслуга је искључиво самог Милошевића. У припреми своје одбране он је испрва био вођен личним мотивима. Негде од почетка 2004, међутим, схватио је да без обзира каква била његова лична судбина, он обавља један посао од историјског значаја. Поборијајући злокобни хашки фалсификат новије српске историје као једног непрекинутог злочиначког удруживања у циљу стварања Велике Србије, пројекта који има свој крвави траг од Га-

рашанина до данас, Слободан Милошевић је напoкoн у својој мотивацији и јавном деловању спојио лични и национални интерес. У претходне три фазе његовог личног и политичког живота тај спој, нажалост, није постојао: све до Хага његова је мотивациона структура била лично функционална али системски дисфункционална.

Видовданским изручењем поражена нада у демократски препород Србије

После изручења Хагу, проблем Милошевића за Србе престаје да буде политички и постаје општенационални. Његово изручење представљало је кулминацију процеса који је започео и пре 5. октобра 2000. Њиме су потврђене две битне чињенице.

Као прво, Срби су до даљњег престали да постоје као иоле самостални актери на међународној сцени. Њихов је статус презреног објекта а не респекта вредног (па макар и омраженог) субјекта балканских процеса. Носиоци политичке моћи у Београду можда су се надали да ће изручењем себи обезбедити статус вазала спољних ментора. Ни толико им није пружено, јер Западу су Срби били потребнији као монета за поткусуривање него као послушни партнери. Вазалски однос подразумева и изванредан степен заштите неких националних и државних интереса подређене стране, а то је Србији после Милошевићеве предаје било тврђе ускраћено него до тада. Његовим изручиоцима јасно је стављено

до знања да могу да буду само сатрапи, беспоговорни извршиоци, који не могу ни да се претварају да на ма шта имају права, већ морају бити захвални за оно шта им се и ако им се додели.

Као друго, Видовданом 2001. завршен је деветомесечни период током којег је Србија имала шансу да развије стратегију повратка у свет на бази заштите националних и државних интереса, самопоштовања и достојанства. До Видовдана је било места некој нади да ће у датом тренутку Коштуница своју тада још постојећу латентну снагу преточити у стварну моћ, међутим, сад је било прекасно, без обзира на његов долазак на чело владе две и по године касније. Са Милошевићевим изручењем поражена је нада у демократски препород Србије: уместо варљивих идеала 5. октобра, још тврђе је завладао општи цинизам који додатно утире пут западњачком nihilizmu. Повратак Срба у тзв. Европу на бази самопоштовања, одгођен је у недоглед.

Сви елементи Шекспировске творевине

Да, животни пут Слободана Милошевића заиста има карактер Шекспирове творевине. Сви елементи су ту: амбиција, понос, моћ, насиље, злокобно утицајна жена, манипулације, дволичност, изазивање судбине, пад, освешћење, стоичко па и херојско ношење са злим силама, постхумно искуљење. И dramatic personae и сценски захват су колосални.

У народу свиклом да производи више трагедија него што може да издржи, трагедија звана Слободан Милошевић нема премца.

POST SCRIPTUM : сећање на последњи сусрет

Милошевић је последњих година живота схватио да његова борба са хашким тужиоцима више није само његова. Ово се одражавало у решености да се инквизицији супротстави и по цену

пренебрегавања сопствене сујете. Да је заиста тако, лично сам се уверио када сам почетком јуна 2004. добио Милошевићев позив да га посетим у Хагу и евентуално помогнем око припреме неких елемената његове одбране.

Њему није било непознато да сам до Видовдана 2001. изговорио и написао много тога неповољног, па и увредљивог о њему, на српском и енглеском. Ево неколико репрезентативних узорака из америчке и британске штампе 90-тих:

- "Milosevic is cynically exploiting the nationalist awakening to perpetuate Communist rule and his own power in the eastern half of Yugoslavia." U.S. News & World Report, 18. јуни 1990.
- "Milosevic needs outside enemies to halt the erosion of his popularity." U.S. News & World Report, 12. новембар 1990.

- "Demagogue and populist." Iz studije The Yugoslav Crisis and the United States. Stanford: Hooverov instiut, новембар 1991.
- "Trifkovic said he [was] critical of the authoritarian rule of Serbian President Slobodan Milosevic and has called for his removal from office and democratic reforms." The Plain Dealer (Klivilend), nedelja, 6. septembar 1992, str. 6-B.
- "Trusting Milosevic is like giving a bloodbank to Count Drakula." The Times (London), четвртак, 23. новембар 1995, str. 16.
- "Milosevic has used his newly-fangled international legitimacy [after Dayton] to stifle even further all political opposition and to reassert state control." The Phoenix Gazette, четвртак, 19. mart 1996, str. B5.

Опотужбе против њега су по дефиницији колективне

Шта је било било је, гласила је порука коју ми је пренео правни саветник Милошевића; њему су сада потребни савети и препоруке за евентуалне иностране сведоке одбране, из редова америчких, канадских и британских пријатеља Срба, које лично познајем и са којима сам сарађивао у протеклих 12 година.

Изразио сам спремност да помогнем. Сматрао сам ту помоћ за своју моралну обавезу, с обзиром да у суђењу њему видим један безочно политички процес, који се одржава пред нелегалним и нелегитимним судом, под лажном, злонамерном, а за српски народ и државу потенцијално фаталном оптужницом. Као што сам одговорио адвокату:

“Без обзира на лично мишљење ма кога од нас о пропустима СМ-а - а било их је на претек - ово шта се њему сада догађа не тиче се само њега, већ једног скандалозног покушаја фалсификовања два века српске историје. Окончање његовог суђења, како га творци ове фарсе замишљају, не би означило крај српске Голготе већ гаранцију њеног наставка у недоглед. Суђење њему осећам као суђење самом себи и свим Србима, јер су оптужбе против њега по дефиницији колективне”.

Срдачан сусрет у хашкој ћелији

Три недеље касније, 24. јуна 2004. после уобичајене контроле и проласка кроз безбројне капије које воде до централног притворског одељења казнионице у Шевенингену, уведен сам у Милошевићеву канцеларију. Њему је на коришћење била додељена једна од просторија у затвору које се обично користе за посете затвореницима, величине око 2,5x5м. Соба је била осветљена оскудним дневним светлом и не-оном. Била је без шарма, али и без непријатног мириса мензе и јаких дезинфекционих средстава који прате посетиоца у осталим деловима зграде. Једини комад нестандартне опреме био је мини клима-уређај. Најједном од два стола уз безбројне списе и компјутер, био је апарат за кафу, који смо у неколико наврата користили током трочасовног разговора. На другом, за којим је седео Милошевић, био је факс, кутија Марлбора и футрола са кубанским Панателам.

Милошевић је изгледао у лицу свежије и у целини виталније

него када сам га видео у хашкој судници годину дана раније. Имао је свеже испеглану плаву кошуљу са откопчаним првим дугметом, испод ње белу мајцу уз врат, тамне панталоне и црне мокасине. По-здравио ме је срдачно. Прекинуо ме је када сам почео да се представљам, истичући да ово није први пут да се сусрећемо јер смо се већ упознали у јесен 1993. у Женеви, у вили Данијела Боајеа. Ово ме је изненадило с обзиром да је тај наш први сусрет био крајње формалан и кратак, сличан стотинама других сличних сусрета које је несумњиво имао током 13 година власти.

После краћег разговора опште природе прешли смо на разговор о евентуалним сведоцима. Истакао сам да му препоручујем људе који имају име, углед, калибар и личну посвећеност истини о ратовима на подручју бивше Југославије.

Значајни сведоци

Било ми је драго што је моје препоруке прихватио: захваљујући томе, наступила су два сведока чије су изјаве имале одјека не само у хашкој судници већ и у медијима широм света.

Амбасадор Џејмс Бисет, као искусни канадски дипломата, сведочио је 23. фебруара ове године. Као амбасадор у Београду 1990-1992. није дозволио да политички притисци из Отаве утичу на његову перцепцију стварних збивања у бившој СФРЈ. По повратку из Београда неуморно је писао, јавно говорио и приватно утицао на измену преовлађујућих ставова западног естаблишмента. У најновије време истакао се и својим ефектним излагањима о Косову и Метохији на скуповима Фондације лорда Бајрона за балканске студије у Канади, САД, Великој Британији, СЦГ и другде. Џејмс Џатрас, који је сведочио

септембра 2004, показао се као важан вашингтонски инсајдер који је Клинтонovu интервенцију на Балкану 1990-тих назвао моралном и геополитичком катастрофом која само иде у прилог глобалном Цихаду. Он је за процес био значајан пре свега као аутор два детаљна извештаја Републиканског политичког одбора америчког Сената, о шверцу оружја Изетбеговићу под окриљем Клинтонове администрације (објављен 1996) и о помоћи Клинтоновог тима албанским терористима (објављен 1997). Његово сведочење било је поткрепљено низом докумената коришћених приликом припреме та два извештаја, који иначе имају статус званичних докумената законодавних тела владе САД.

Посао у духу Ђерџинског

Сведока и сведочења више неће бити. Трибунал је обавио свој посао, у духу Ђерџинског. Ускраћивање потребне неге незгодном оптуженику није квалитативно друкчије од метка у потиљак у подруму Лубјанке.

То не треба да нас чуди, јер - осим Чеке - само још хашки трибунал у новијој европској историји обједињује функције истраге, хапшења, саслушања, оптужбе, суђења и извршења казне. □

Шта је иза кулиса?

Црна Гора је данас, а када није била, велика позорница, која би и Шекспира очарала. На њој ништа није као што изгледа. Сада су на њој два велика, мудра и искусна играча – Предсједник црногорске владе и Митрополит црногорско-приморски (опрости ми, владику, што Те овако назвах). Њихова игра траје већ више година, али се сада захуктала, па се бина Црне Горе сва тресе од њиховог надскакивања. резултат је, за сада, неријешен, мада крајњи исход, судећи по неким сигнаlima, није далеко.

Црква и држава су два пола једног друштва, једног система, једне цивилизацијске (и цивилизоване) заједнице. Црква је Божија, држава људска, али и људи су Божији. Гдјекад су оне скупа, на истој страни, гдјекад супротстављене једна другој. Савремени свијет тежи њиховом складу, а услов је међусобна одвојеност, знатно већа од декларативне, могућа само уз укупну економску и политичку стабилност оквира, која им једино омогућује несметан опстанак и развој. У Црној Гори су оне од тога још далеко и, заправо, у све су ближем фул-контакту.

Скуп православних народа на Цетињу и неке његове могуће импликације

Недавни скуп православних народа на Цетињу, под покровитељством руског Међународног фонда јединства тих народа, и уз присуство црногорског Премијера, помного чему је значајани и знаковит. Споља и површно гледано, он је коначно измирење државе Црне Горе и СПЦ у њој. Или, барем, то наговјештава. Срдачни поздрави, пријатељски разговори, раздрагани осмијеси, малтене грљење и љубљење... - дио су оне опште црногорске позорнице. Шта је иза

На позорници каква је Црна Гора ништа није као што изгледа, ни на бини нити у гледалишту. Поготову што је она данас, нарочито у ово предреперендумско вријеме, просто располућена и сврстана у два табора-блока. Сваки блок има своје дебеле мотиве и механизме да их прикаже и приближи бирачком народу.

Цетиње, фебрур 2006.

свега тога, иза кулиса?

Поводом тог питања јављају се неки самопроглашени аналитичари и социолози цркве и религије и нуде свашта - од најприземнијег закључка да је то само предреперендумски маневар црногорске власти, а послије ће све бити по старом, до хвала Богу, помирише се! Државна телевизија упорно угошћава извјесног Мирка Ђорђевића, из Београда, мада нико жив не зна какво публицистичко аналитичко дјело стоји иза њега и шта га још препоручује за њеног госта осим његовог антисрпства. Иначе, мало ко да закопа дубље, испод површине, тамо гдје, можда, лежи прави, танани одговор, на који упућују неки сигнали са површине:

- онај потпредсједник црногорске Скупштине изрече пред цетињским скупом бесмислицу да би домаћин требало да му буде извјесни Мираш! Не означава ли то почетак раскола у врху ДПС или је, једноставно, обичан сукоб мишљења? Мада су такви сукоби увијек стварали и расколе;

- предсједник црногорског Парламента није присуствовао цетињском скупу јер на њега није био позван онај Мираш! Није ли то знак почетка расцјепка коалиције ДПС-СДП?

- на опште чуђење, за предсједавајућим столом је био, као у необраном грожђу и сам не схватајући шта га је снашло, извјесни љекар, иначе, предсједник и Извршног одбора Главног

одбора ДПС! Да ли је ово био покушај да се избалансира то што је, тако „надахнуто“, изрекао онај потпредседник црногорског Парламента, такође високи функционер ДПС (коме је то, можда, и наређено), и да се прикаже како у врху партије на власти нема дисонантних тонова и да ДПС стоји иза овога скупа, као што у свему другоге одмјењује државу?

Који би онда могао, узевши све у обзир, бити одговор на питање шта се то збива на црногорској позорници, шта се „иза брда ваља“?

Зар је немогуће да је ово само једна од сцена добро режиране вишечинке – да се државно-партијским патронатом над цетињским скупом суптилно покуша разорити СПЦ у Црној Гори? Јер, добро се знало да ће тзв. ЦПЦ и њен лажни митрополит револтирано и безочно реаговати што нијесу позвани. Затим, да ће се тај револт пренијети и на присташе те организације, иако малобројне, а са њих, опет, и на оне колебљиве и још неизјашњене њене нове присташе, па ће их, тако, ускоро бити нешто више. А можда ће, „камо лијепе среће“, унутар Црногорско-приморске митрополије доћи до различитог односа према овом скупу. Уосталом, извјесно незадовољство овим, на први поглед, државно-црквеним помирењем било је уочљиво на лицу неких њених радикалнијих високодостојника. У том је случају јасно ко губи, а ко добија.

Шта је с друге стране мреже, какве су тамо шансе? само је једна – већ најављена могућност да Црногорско-приморска митрополија прихвати евентуалну независност Црне Горе, што би додатно оснажило СПЦ у њој. Но, не би ли тиме она и изгубила дио унионистички оријентисаних својих вјерника?

Према томе, све је у игри, а исход је крајње неизвјестан јер, на позорници каква је Црна Гора ништа није као што изгледа, ни на бини нити у гледалишту. Поготову што је она данас, нарочито у ово

предреферендумско вријеме, просто располућена и сврстана у два табора-блока. Сваки блок има своје дебеле мотиве и механизме да их прикаже и приближи бирачком народу, као и сопствене медије, што све скупа те медије удаљава од правог јавног сервиса. Од њега је, зна се, најдаље државна телевизија, особито сада, са новим директоријумом, који је доведен са специјалним задатком, којем претходни, изгледа, није био дорастао, јер није био довољно тврд и острашћен. Наравно, ако се изузму поједини извршиоци, а ла Биљана Станковић, која и својим изразом емитује одређеност – острашћеност.

Психологија одређености

Када поменух „одређеност“, у Црној Гори нараста посебна психолошка дисциплина -психологија одређености. Жива створења се различито одређују према околини-окружењу. Животиње - нагоном, људи - разумом. Прво припада зоологији, друго антрополошкој психологији. Поједине поступке - ријечи - изјаве тешко је сврстати у нешто друго до у психопатологију.

- Сретнем у Подгорици добродошлицу, некадашњег високог републичког синдикалног функционера у оном једнопартијском систему. Мало-помало, као што то бива у ово ненормално вријеме, дођосмо у разговор и до ЦПЦ. Он једно – ја друго. Он: „Зашто да не буде независна, са националним предзнаком?“ Ја: „Мени то не треба, припадам СПЦ!“ Напољу хладно, али између нас све топлије. Напокон, ја попустљиво: „Па, добро, чак и да буде независна, али да то постане на канонски начин и да на њеном челу не буде распоп и проклетник!“ И објасним му све лијепо и како располажем необоривим доказима за ово што тврдим. А он, ни пет ни шест: „Па шта мари, неко заврши учитељску школу и ради као учитељ, али га министарство

просвете, због нечега, удаљи из његове школе, а он се запосли у другој. Тако је и он (Мираш) само промијенио фирму-предузеће!“

Професионална антиетика и антиестетика

У Институту „Др Симо Милошевић“, у Игалу, један љекар – физијатар дочекује нове пацијенте захтјевом, уз добро одглумљену шалу, да му о тегабама причају црногорским језиком!

-На ТВ ИН Миодраг Бубрешко насилнички промовише још, Бо-гу хвала, уставно непостојећи црногорски језик накарадном употребом неких ријечи и крши чл. 9 Устава Црне Горе!

-Књижевном часопису, уредно регистрованој код Министарства културе и медија, службеница на шалтеру огласног одјељења ТВ Црне Горе, без имало зазора, пресуђује да исти изазива националну, расну и вјерску нетрпељивост и одбија да прихвати плаћени оглас за његову продају, иако га није ни погледала, само због синтагме „српски језик“, у његовом наслову!

- На вијест о смрти Слободана Милошевића ТВ ЦГ спровела је анкету међу Подгоричанима и један грађанин, срећом препознат, рекао је, без трунке осјећајности за покојника, скоро са задовољством: „Добро је што га више нема!“

- „Побједа“ једина није пренијела изјаву Бранка Костића како му у Хагу, када је свједочио у корист Милошевића, нијесу дозволили да каже све што је хтио.

Не спадају ли ови примјери острашћености, а има их безброј, у поменуту психопатологију одређивања? Али и професионалну антиетику и антиестетику, а у крајњој линији - нијесу ли антиинтелектуална категорија?

Самозадовољење

Општа транзициона криза започета прије више од једне деценије на јужнословенским просторима просторима, сада очигледно достиже врхунац, бар на простору Црне Горе, општом пометњом духа, националистичком еуфоријом и фолклорним примитивизмом дукљанског опсенарског пројекта.

Стога, у овом кратком осврту “на концепт псеудотрадиције у служби преобликовања историјског културног и националног бића Црне Горе”, можемо констатовати, већ на почетку, све изразитији притисак “монтенегринства”, које демонизује сва друга мишљења, која су “противна новоговору и новокултури” као “једино правом путу” у уједињену Европу. Ствара се, једна сада већ, конвенционална слика да је Црна Гора одувјек била дубоко подијељена између већ утврђених традиционалних вриједности и неоромантичарског, националистичког концепта језичке културе и литературе, између већ постојеће духовне вертикале и нестварне идеје новог европејства, између вјечно старих и вјечно нових. На фону форсираног “монтенегринства”,

Убрзана надоградња “дукљанске идеологије и културе”, у свом бићу није ни црногорска, ни српска, већ антицивизацијска, у фобичном страху од “црногорске традиционалне везаности за српски етнос” који је и даље, поред вишегодишње антисрпске вођене политике, “превише близу” српском духовном, културном и језичком бићу, творећи неку нову, тотово нестварну културу, нешто што је заиста незамисливо и фантазмагорично, што је изгледа могуће само у Црној Гори.

које није антрополошке, него националистичке, готово параноичне природе, у општој, готово еуфоричној клими, свему и свачему се даје предлогак “монте”, од монте-ово до монте-оно, од националне агенције у области информисања Монтена факс, па преко Монтенегро осигурања, Монтекс електронике, Монета, Промонте-а, Монтенегро берзе, Монтенегротуриста, Монте-негро аирлинеса, Монтефарма, Монтенегро банке (под патронатством словеначких банака), Монтестата, Монтенегро бизниса, итд. На многим радњама предлогак “монте” је ствар престижа и незаостајања за званичном политичком климом која би за-

иста застрашујуће дјеловала и без великог броја свакодневно емитованих “ново-обрађених” пјесама о Монтенегру; са неvjероватним дорадама”, очигледно погодним општој потреби трагања за “коријенима дукљанског и преддукљанског периода”.

Дакле, све што је не тако давно било обухваћено ужом или широм регионализацијом и периодизацијом српске језичке и литерарне културе, сада се новим концептом насилно удаљава од ширег корпуса српског народа уз свакодневно емитовани фолклорни кич “монтенегринства”.

Такозване (не)зависне институције

Готово у потпуности се пре-небрегава научна и антрополошка равна трагања за “својим коријенима”, не тражећи префињен и истанчан дух; нити рафинирани укус, већ оргијастичко самозадовољење ултра-национализма, који сада добија “вишу” димензију дукљанизма и дукљанизације духовног простора Црне Горе. Нажалост, исполитизованом хору “чистих монтенегрина” интонацију даје велики број интелектуалне, давно већ “упуштене елите”, која је,

Боћо Вујовић

ултранационалиста

очигледно с тог “хорског појања” заузела високе положаје у, “легалним институцијама система”, који се, сада већ, безобзирно надихнути својом месијанском улогом, исказују као богомдани чувари вишевијековне традиције” коју треба одбранили од “великосрпске националне идеје”, која их је, наводно, потискивала и маргинализовала. И, сасвим је природно што у “општој пометњи духа” ништа није препуштено случају “најјачи” и најодговорнији дио те „интелектуалне елите”, о којој се не може другачије мислити сем као најгорем слоју распамћеног и обезглављеног народа, свакодневно ради на промовисању такозваних (не) зависних институција система, почев од Дукљанске академије, Независног друштва књижевника, Независног друштва новинара, Црногорске православне цркве, разноврсних матица, нових часописа и књижевних листова (“Црногорски књижевни лист” коме би боље пристајало име Црногорска књижевна параноја), промовишући свој ненаучни концепт на ниво “државне политике”. Служе се вјечним начелом рушења и обезвређивања већ постојећих традиционалних вриједности у науци и култури, брутално игноришући и такве величине као што су Петар Први, Петар Други Петровић Његош, Стефан Митров Љубиша, те Марко Миљанов и други мање знаменити писатељи, само ако нису на фону медијски презентираних “концепта преобликовања духовног и националног бића Црне Горе”. Видљиво је и онима који не виде, да се у таквој занесеној, готово параноичној демитологизацији, ради о својеврсном “чишћењу од натруха великосрпског нацио-

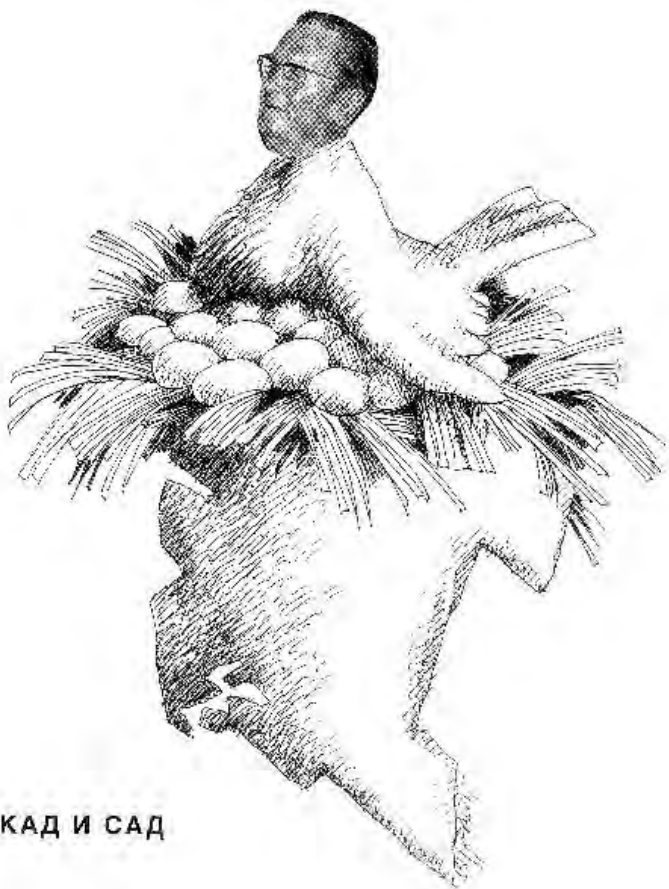
нализма”, идући толико далеко, да провјерене екипе истраживача, новомислилаца, статистичара, антрополога, историчара, “високих” ЈЕЗИЧКИХ стручњака без елементарних знања о језику; припремају даље уситњавање српског културног и језичког бића. На снази је, дакле, фобично организовање кампања против свега што је под присвојним придјевом “српски”, заборављајући при томе да култура, литература и језик нису власништво једне партије, једног министра просвјете или министра културе, вође или његове “интелектуалне” полтронерије...

Национални театар и „ново читање Његоша“

Дакле, уз помоћ наручених психолошких, социолошких, антрополошких и историјских истраживања, свакодневно се медијски подржава концепт превредновања културе, која није ништа друго до насилно удаљавање од основних историјских и духовних вриједности овога народа. Можда је најбољи примјер за то

такозвани национални театар, тј. Црногорско народно позориште, које углавном у репертоару не његује националну драму, али се “новим: читањем Његоша”, заправо новом драматизацијом “Горског вијенца”, драстично удаљава од установљених естетских и етичких вриједности, постављајући га, малтене као “театар апсурда”. Владика Данило није више владика већ “мачо мен”, игуман Стефан „хомеровски слијепи мудрац“, постаје арлекин и циркуски забављач заблуделог етнички и етички посрнулог публика. Све је то урађено ради потискивања основног тематског слоја “истраге потурица”. И, сасвим природно, творци “новог, поприлично скупог Његоша” задовољиће истанчане критеријуме жирија; за “тринаестојулске награде”, и многа друга признања, уз енормно скупа гостовања широм: земљиног шара, заборављајући при томе, да народ грца на egzистенцијалном минимуму. Готово идентична је ситуација са спорским клубовима, чији бу-

НЕКАД И САД

Бошо Вујовић

цети више вриједи но целокупни буџети Министарства просвјете и културе заједно. Дакле, коначно је свима јасно да је све у служби презентације “Монтенегра” као независне, самосталне, суверене, проевропске и “проусправне” државе, која никада у својој историји није тако ниско држала руку да јој се удијели (!?), не питајући за цијену.

Гашење институција културе

Актуелна власт, преко својих „освијешћених кадроваца“, порадила је и на укидању Удружења књижевника Црне Горе (иако је оснивач Скупштина Црне Горе), те часописа “Стварање” и “Овдје” (нарочито часописа “Стварање”, са етикетом “експонента велико-српске политике”), гашењу свих гласила у Црној Гори која нијесу по мјери њиховог, већ провјереног,

дукљанског укуса...”

Исто тако, свакодневно се промовишу “широки научни и интелектуални тимови марљивих истраживача”, а који су заправо шачица паранаучника, профитера, надуваних ауторитета и умишљених величина, која убрзано ради на дописивању нових “лагиничних историја” преобучених у ново „царево рухо”, небулоза и маштарија...

Очигледно, актуелни, дукљанизмом заслијепљени режим поодавно је изгубио осјећај за духовне и егзистенцијалне потребе цијелог народа, посебно српског, тј. дијела народа који би још могао и смио послуже вишегодишње медијске тортуре и свакодневног испирања мозга, да се национално тако исказе, и поред силних проевропских и мондијалистичких декларација о основним правима човјека.

Умјесто да језик, култура

говора и литература буду најпозитивнији дио људског општења, упућен најчистијем људском осјећању љубави према људима, постаје рак-рана овог друштва, јер убрзана надоградња “дукљанске идеологије и културе”, у свом бићу није ни црногорска”, ни српска, већ антицивизацијска, у фобичном страху од “црногорске традиционалне везаности за српски етнос” који је и даље, поред вишегодишње антисрпске вођене политике, “превише близу” српском духовном, културном и језичком бићу, творећи неку нову, готово нестварну културу, нешто што је заиста незамисливо и фантазмагорично, што је изгледа могуће само у Црној Гори.

Освијешћени „велики писци“

Сада се, освијешћени “велики писци” свакодневно подстиру “громогласним апотеозама актуелној политичкој гарнитурџи”, приређивањем нових језичких и литерарних истраживања, са задатком да утемеље “нову” традицију, нову периодизацију неосвијешћеном “дукљанском популусу”, од експеримената елементарног образовања “корак по корак”, па све до едуковања “већ провјерене интелектуалне полтронерије”, чији је интелектуални ниво одавно овјерен момишићким видо-кругом”. У сваком случају, новој, готово увијек провладиној, интелектуалној полтронерији, нимало не смета да већину прошлих писаца који се национално, у међувремену, нису определијели гура у дукљанске антологије, док оне списатеље и проучаваоце књижевности, универзитетске професоре, људе који су заиста од научног угледа, који су рођени у Црној Гори, а свој радни вијек и научну и умјетничку валоризацију доживјели у оквирима српске или неке друге књижевности,

или културе, најчешће потискују или маргинализују. По тој, најчешће исувише острашћеној и неутемељеној логици периодизације, боље рећи разврставања на „наше и њихове”, у регионалном смислу ријечи “црногорској књижевности не би припадали ни Ристо Ратковић, Михаило Лалић, Радован Зоговић, Душан Костић, Миодраг Булатовић, Борислав Пекић, можда и Данило Киш, Матија Бећковић, Вида Огњеновић, Миро Вуксановић и други. Све се ово догађа у тренутку када се данас у свијету науке говори о англофонској и франкофонској, а не о енглеској и француској књижевности, када је код нас на снази концепт, готово параноичног затварања у сопствене, најуже могуће границе”.

Академик Ново, Вуковић у свом предсмртном интервјуу датом Милошу Јефтићу у књизи “Висови Нова Вуковића”, истиче да “није лакша ствар ни са великим писцима деветнаестог вијека - Његошем и Љубишом, без којих би био незамислив у књижевном смислу црногорски деветнаести вијек, па и сама црногорска књижевност. Они су апсолутно истицали своју припадност српском етносу и српској култури.”

Политичко једноумље и гетоизација

Свима је јасно да политика једноумља и гетоизације наставља да разара и распољује саму срж традиционалног бића Цркве Горе, уз помоћ најчешће приучених “научника”, неоптерећених научном одговорношћу, без познавања елементарних знања из литерарне и лингвистичке методологије, уз помоћ гламурозних најава у медијима, о европским и свјетским “почецима дукљанске културе” од Попа Дукљанина, па све до времена модерних

Великодукљана, “великих” сликара, “великих” књижевника, “великих” научника, а о “великим” државницима да не говоримо, које свакодневно “сабирају у дебело укоричене едиције”, на тзв. црногорском језику”, који нису ништа друго до параноја самовеличања, неукус и терор групе истомисљеника.

Све ово, иако само дјелимично наведено, говори да је у садашњем Монтенегру, бившој Црној Гори, на сцени националистичка посувраћеност и параноја, антицивизацијски чин дотјеривање “мале” историје за “велике политичке потребе групе људи који су умислили да са њима почиње нова цивилизација”. И, у тренуцима када им није довољно већ поменуте медијске подршке, свако вече, у ударном термину, пред други ТВ дневник, Телевизија Црне Горе, емитује тзв. “kalendar – историјског времеплова”, који, поред, заиста, значајних личности свакодневно пласира велики број “исфабрикованих историјских догађаја”, самопрокламованих величина списатеља, историчара, умјетника различитог профила, теоретичара књижевности који немају ни једног дана књижевних

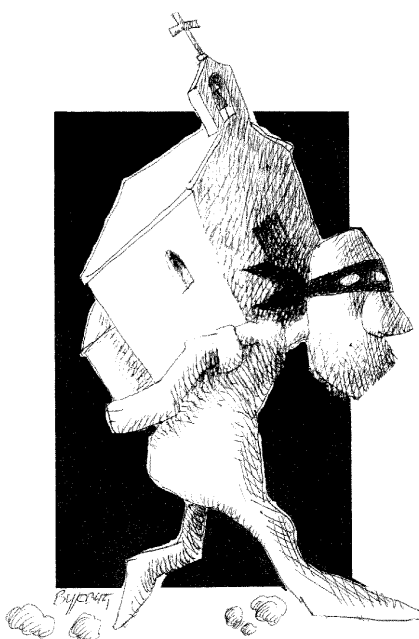
студија, па све до “научника свјетскога угледа”, критичара од којих започиње “нова критика”, чија величина најчешће није прешла границе нахија.

Увјерен сам, ипак, да озбиљнији дио литерарног публикума све ово дочекује са дозом учтивог презира ако не и интелектуалне згађености.

Недостатак грађанске куражи

И, поред до сада побројаног, мора се рећи, много више забрињава стање без тако потребне грађанске куражи, у овом заиста трагичном тренутку за српски, али и остале народе у Црној Гори, када они који су позвани “мудро ћуте”, дајући привид мирера са постојећом ситуацијом. Актуелна Црногорска академија, уопште се не оглашава по питању дукљанизације културнолитерарног бића, нити по питањима језика иако у њеним клупама сједе људи са одређеним научним звањима и угледом.

Да се разумијемо, ово није ланет над традиционалним сада већ поприлично угроженим бићем Црне Горе, него покушај да се укаже уједињеној Европи, како је у Црној Гори на дјелу застрашујући концепт антисрпске и антицивизацијске политике насилног преобликовања историје, духа и културе, који у основи има жељу да све што носи предзнак “српски” буде не само потиснуто него и затрто за сва времена..

Радивоје БОЈЧИЋ

Кратка историја и дуга садашњост Црногораца (2)

Од Од
Од Од
Берана Берана
Па па
До до
Црне Црне
Горе Горе

-А ће си ти, погани?

-Како, ће сам, ћеде! У школу, јадан.

-Каку школу, аветињо. Ти си пошљедњи пут у школу био кад си у Спуж учио занате.

-Шта причаш, ћеде. Е, да ми нијеси у тако блиско крвно сродство, би ти сад показа ја и Спуж и околину. Но те нећу, ти си мој ћеде. И да знаш, ја ти сад идем да учим да возим глисере.

-Па, ти си за глисере завршио, мрчо.

-Нијесам ћеде. Завршио сам за шлепере. Е, а сад идем на трећи степен. За глисере.

-А шта су ти то глисери, благош ћеде.

-Е, то ти је чудо једно, ћеде. С тијем си за уру у Италију. А отуд, ако те још и поћерају и за кватар уре прије.

-Е, добра ти је то школа, Светога ми Василија нема се шта зборит.

-Ада, не помињи ми тога Василија, ћеде, душе ти очине. У тога ти се куне данас све што ти је на ове просторе српско. Е, неће ми се овудијен још дуго клет, ћеде, да се завре.

-А у кога ће се заклињат, ако неће у Светога Василија Острошког, мрчила ти свијес.

-Нек се заклињу у кога оће, али у њега оће неће. Нека иду у Шумадију, па нек се тамо заклињу.

-А, знаш ли ти дијете како су наши стари поштовали Светога Василија.

-Ти ћеде гледа шта је било, а ја ћу гледат шта ће бит.

-Па, и ја то велим. И виђи шта је даље било.

-Немо ћеде душе ти бабине.

-Нема, немо. Мора да знаш како смо ми постали ово чега данас у свијет нема.

-Ела, ћеде, али брзо. Немам ти ја времена за дуге приче.

-Е, па, вако. Кад смо стигли до средине деветога вијека, имали смо архонта, кнеза Петра, ка што

се види и на његов печат. Е, ти Петар није стио служит некакога Слоба, или још горе, Миру. Кад је већ мора да служи, он ти се прифатио функције вазала византијскога цара Василија. И то не некога, Василија II, III, IV или V. Да то не бјеше Василије I, не би ти њега Пертрашин служио ни по сата, не би, живота ми твога.

-Е, би ћеде да се изјашњава ка Србин, ја ти кажем. Али, то ти је Дукљанин био, јадан. А од Дукљана нема вишија Црногораца ни на они свијет, а камо ли оће.

-Е, нијесмо ми ти ман били Дукљани само по томе. Ми смо ти у то вријеме сви прешли у хришћанство, и то преко католичкијех мисионара, припадника бенедиктанскога реда,

па ти се у та ман нијесмо разликовали од осталијех католика.

-Е, да смо ћеде били паметни, па да смо остали католици, ће би нам крај био. Ни ти не би сад био тако прости ћеде, но би те звали ноно.

-А виђи сад ово. Године иљаду сто шеснаесте Дукљом влада кнез Владимир Петриславов.

-Е, нек му је са срећом.

-Он ти је, јадо мој, први наш кнез за кога би се рекло да је влада без помоћи међународне заједнице.

-Ако, ћеде, ако...

Од 1018. до 1043. године, Дукљом управља Владимир синовац Стефан Војислав.

-Вала, ћеде, ка Тито.

-Е та ти је добра, јес, таман ка Броз. Само, он ти је историјско „не“ Византији река 1041. године, и то 13. јула. Побједом над византијском војском код Туђемила...

-Виђи, сличности, ћеде. И мени, ћеде, туђе мило...

-Нека, дијете... кнез Војислав збацује туђинску власт и од та ма, Дукља се зове Зета.

-Е, је ли, ћеде, душе ти очине. А ја мислио да се

по дувану марке “Зета” зове она ријека. А оно, по дувану се звала читава држава. Видиш ли ти, ђеде, шта за нас у Црну Гору значи та дуван, јадан.

-Значи, како не значи, јуначе. Али, да не бјеше папе Гргура, који 1077. године посла краљевска обиљежја Михаиљу, ко зна шта би од нас остало.

-Вала, ђеде, које смо ми памети, остало би од нас мање но што смо и овом уставном повељом добили.

-Добро збориш, живота ми ђеце. А о томе и легенда о Владимиру и Косари прича.

-Која Косара, ђеде. Да није она из Забјела. Ш њом сам ти ја, ђеде, имао извесних момената, да знаш.

-Не, та, Бог с тобом, дијете. Но Косара из народне приче. А, ну, кад већ помињеш Бога, да ти речем још нешто!

-Речи ђеде, али кратко, иначе, ја ојдо.

-Нема куд краће. Велим, кад нам ђаво не да мира, па помињемо Бога, ми смо ти, муре ђедово, још 1089. године, девет стотина године прије Жуте греде основали Барску архиепископију.

-Има л’ то везе са онијем Амфилохијем, ђеде.

-Какав Амфилохије, јадан. Амфилохије ти је у Црногорску митрополију, а ово ти је, ајване један, Барска архиепископија.

-Све је то мене исто, јадан.

-Како може да ти буде црногорска, приморска, брдска и шкелнеријска митрополија, исто што и Надбискупија у коју су ушле епископије Дукљанска, Которска, Улцињска, Свачка, Скадарска, Дриватска, Пулатска, Рашка, Босанска, Захумска, и Травунијска.

-Травунијска, велиш. Е, све што има везе с травом, мене је ђеде некако прирасло срцу, овога ми дана.

-Видиш, фукаро ђедова, како треба знат прошлос. Још кад би ти знао да је од иљаду и осамдесет прве до иљаду и сто прве овудијен владао краљ Бодин, када ми достижемо највеће пространство...

-Немо ми, ђеде, казиват да смо у ти ма били виши од Русије!

-Кака Русија јадан. Ми смо под Бодином владали над Рашком, Босном, дјеловима Маћедоније, Хрватске, Сјеверне Албаније, Захумљем и Травунијом...

-Јопет та Травунија! Е, то је моја отацбина, ђеде. Одма идем тамо!

-Чека, стани, чоче, а ђе ћеш. Има још.

-Нека има, ђеде, колико гој још, а мене ти је и ово доста.

-Чека... Стани јадан. Ојде! Ај, ђаволи с тобом.

Миомир Бели КОВАЧЕВИЋ

АФОРИЗМИ

- * Продају се за мале паре.
Објективно не вриједе више.
- * Статистика је понекад чудновата:
наталитет нам опада, а број полтрона
расте.
- * Нијесмо ми гладни, више смо сити
свега.
- * Остварила се парола: “Да живимо -
- боље роб него гроб”.
- * Буџет нам је сваке године
уравнотежен, а корисници сваким даном
неуравнотеженији.
- * Код нас револуција још траје - сва дјеца
нијесу поједена.
- * Хашки суд је основан да суди Србима
за оно што су урадили у протеклих 800
година.
- * Нико у Црној Гори није без коријена,
чак ни тикве без коријена.
- * Расписан је референдум у Црној
Гори. Плашим се да ће бити дум-дум
изјашњавање.

Иштја ЛАКУШИЋ

Афоризми

- * Ако би се проституција легализовала, држава би имала мање проблема са законом.
- * Јак је као бик и ништа мање паметан.
- * Циљ смо понијели са собом за случај да га промашимо.
- * Рјешење је било готово чим су га откуцали.
- * Цијелог живота је крао за тројицу; за себе никад.
- * Платон му је драг, али мекиње драже.
- * Чим је пукла тиква - изгубио је свијест.
- * Добро стартује, али нема циља.
- * Народ бира своје органе, зато има прво да се хвата за њих.
- * Има све књиге о етици - украо их је из библиотеке.
- * Шта је то нормалан човјек? - не знам, никада нијесам био у таквој ситуацији.
- * Откад су оптужени за парење стално покушавају да се одвоје.
- * Химна ће бити усвојена само да пристанемо на геј словени.
- * Бог мора да пази шта ради јер је мираш регистрован у полицији.
- * Спознај са мога себе.
- * Говори као да ће сто година живјети, а краде као да ће сјутра умријети.
- * Добро смо трчали и прегазили циљ.
- * Утакмица је завршена, сјутра дођите по резултате.
- * Као научник открио је многе системе за које је радио.

Јесмо, брате, карали

Јесу нас, брате, арали,
тукли и смрт сијали,
али и ми смо карали
наравно - и реубијали.

Кара-ацић словима,
ћирилицом и епским штивом,
Кара-ђорђевић мачем, очима,
коњем, копитом и гривом,
Кара-милошевић пред судом,
и правдом, мада кривом.

Јесмо, брате, карали,
можемо бити поносни
Што смо га имали!

Јесу велике увијек
баш убијали мали,
лукавством по бироима
или сјекиром у штали.

И Кара-обилић за пјесму
бијаше боготворен,
и Кара-вишњић слијеп
кроз струне изговорен,
и Кара-Душан Силни
вјековима предворен.

Јесмо, брате, карали,
можемо бити поносни
Што смо га имали!

Академик

Власник једне од најчешћих титула у Црној Гори. Припадник опште гужве у којој се не зна шта доноси ноћ, а шта послужује расвит: ушушкаш се под јорган-планину као помоћни радник у градском зеленилу, а још нерасањен, у јутарњим новинама, сазнаш да ћеш се умивати, бријати и траву шишати као академик. Ко год није постигао баш ништа од толико тога у животу, зацртао је себи овај, минималистички, циљ да уз име и презиме прикачи титулу за коју се, најчешће, кандидовао разгледницом са годишњег одмора или телеграмом те је јавно прочитан кад се стрини давала прва недјеља. А што не би могло: данас нико са сигурношћу не зна колико Академија и "Академија" постоји на простору од Чакора до мора. Али, знано је да на почетку тог пута, у Мурини, за дугих зимских ноћи, људи улазе у кафане и са оваквом дилемом:

“Како да вечерас ‘убијамо’ досаду? Шах, домине, таблић... Или је, можда, вријеме да бирамо нове чланове - М(уринске)АНУ.”

Пасхалност у поетици Гогоља (1)

Управо Гогољу припада заслуга да је први руски писац који је подробно и тачно формулисао посебан значај Васкрса (Пасхе) у Русији.

Навешћемо овде неке од најважнијих места из "Изабраних одломака из преписке са пријатељима":

Руски човек на посебан начин доживљава празник Свештој Васкрсења. Тај доживљај је код њега још јачи уколико се задеси да је у туђој земљи. Видећи како се посвуда, у свим дружим земљама тај дан скоро ни по чему не разликује од дружих дана: исте свакодневне бриге, свакодневни животи, исти свакодневни изрази на лицима - руски човек осећа туђу и несвесно се присећа Русије. Чини му се да се тамо овај дан леише прославља, да су тамо људи радоснији и бољи него што су по дружих дана, те се и сам животи некако разликује од оној свакодневној. И одједном он види ту торжесивену ноћ: одасвуда се чују црквени звона, која као да целу земљу сливају у један брук; чује се усклик: "Христос Воскресе!", који тој дана замењује све друге поздраве; ту је пољубац који има само код нас, те на крају он само што не ускликне: "Само се у родној Русији овај дан прославља онако како ја ваља прослављати".

Без обзира колико руска раелност, као заправо и било која овоземаљска реалност "века данашњег", не одговара овом "светом дану", када "слави свето, небеско своје братство цео род људски сви до једног, не изузимајући ни једног јединог човека", Гогољ главу завршава тврђом како руски човек овај дан доживљава на посебан начин:

Зашто се само Русу чини да се овај празник прославља како ваља само у његовој земљи? Да ли он по умишља? Но зашто таква мисао не долази и неком другом до Русу? Шта заправо значи то да је тај празник несћао, а да су свуда на земљи јасно виљиви његови знаци: чују се речи "Христос Воскресе!", ја пољубац, и сваки туђи тако торжесивено насћуија свешта ноћ, ја свеишћи брук црквених звона који се разлеже, разлеже по целој земљи и као да нас буди? Тамо где ови знаци постоје - не постоје бадава, тако где их буде - они моју да пробуде. Не умиру они обичаји којима је предодређено да буду вечни. Умиру на паиру, али живе у духу. Гасе се привремено, несћају у истуј и исцразној томили, али са новом снаом оживљавају у изабранима, како би се још лучезарније излили по целом свешћу. Неће из наше баишћине несћаи ни зрнце онога што је истински руско и што је сам Христос освешћао. Забрујаће у сћурунама писника, пронеће ја славнословна усћа свеишћеља, зајламсаће уасло, и празник Свештој Васкрсења поново ће се славити како следује пре код нас неко код дружих! На основу чега, на основу каквих подаћака скривених у срцима нашим се може ово рећи? Да ли смо ми по бољи од дружих? Да ли водимо Христу угоднији животи но друји? Нисмо ми ни од кога бољи, а живимо живитом

још неуреднијим и несрећенијим но друји. "Ми смо најјори" - ево шта сћално треба себи да понављамо. Међућим, постоји нешто у нашој природи што нас чини предодрећенима.

Дакле, на почетку главе којом се завршавају "Изабрани одломци. . ." Гогољ указује на то да руски човек на посебан начин доживљава пасхална торжества. Писац истиче, пре свега, осећај посебне пасхалне радосћи која је карактеристична управо за Русију. Рецимо и то да приповедање тече у трећем лицу, где заменица "он" означава руског човека ("он осећа", "њему се чини", "он одједном види"), а потом се неприметно прелази на архетипско "ми" (пољубац који постоји само код нас"). До прелаза од "он" на "ми" не долази случајно после пасхалног поздрава "Христос Воскресе!": на тај начин аутор и читалац постају саборно "ми", они као да се међусобно поздрављају тим ускликом.

Опис нежељеног стања света, који нисмо навели, завршава се подсећањем на апостасно одступништво када је залуд "спремна да нам се са Небеса спусти лествица и да нам се пружи рука која ће нам помоћи да узлетимо по њој". Будући да човек својевољно одбацује спасење, неблагоприятна туга и ужасавајућа досада доводе до духовне смрти: "Све је глуво, посвуда гробља. Боже! Пусто и страшно постаје на свету Твоме"! Значај Пасхе у овом Гогољевом тексту је такав да својевољно одбијање "издвајања тог дана из низа других" значи исто што и одбацивање спасења.

Загонетан али динамичан опис последица тог одбацивања тражи да додатно буде осмишљен: "Непозната туга обухватила је земљу; живот постаје све бездушнији; све се уситњава и нестаје, посвуда само ужасавајућа досада, која сваким даном све више и више нараста". Очигледно да ова досада има исту природу са "духом таме", са ђаволом, који је, по Гогољу, "већ дошао на земљу без маске": управо зато је "пусто и страшно" на свету Божијем.

Међутим, ово осећање смрти које прати апостасни долазак у свет духа таме бива превладано пасхалним осећањем. После речи: "свуда гробља Боже! Пусто и страшно постаје на свету Твоме", Гогољ поново описује Пасху у земљи руској и поново се чује усклик: "Христос Воскресе!", који разгони таму и побеђује "духа таме".

Рецимо да у првом опису Светлог Васкрсења, премда се и спомиње "свеопшти звук црквених звона" нема говора о томе како се "брук звона разлеже, разлеже по целој земљи и као да нас буди". Присетимо да неуобичајена ускомешаност, која прераста у мртву окамењеност, представља завршну сцену "Ревизора" (о томе ће потом бити више речи). Неблагодатна ускомешаност на тај торжествени дан у туђој земљи ("исти свакодневни живот"), па и у Русији је то почесто "дан испуњен некаквом полууспаваном ужурбаномшћу

и ускомешаношћу", доводи до окамењености: због замене Божанске благодати незаконитим законима, које "пише нечиста сила што долази одоздо" доласком "духа таме" "свет... као зачаран не сме ни да се помери". Ево ове *чари* и треба да одагна бруј звона. Гогољев звукопис ("бруј звона се разлеже, разлеже...") који треба да пренесе ту звоњаву, као да истовремено покушава да пробуди читаоца.

Заменица "он", којом се унеколико и читалац и сам аутор дистанцирају на почетку ове главе од "руског човека", у другом опису се појављује један пут а онда потпуно нестаје. Уколико је у почетку поглед "руског човека" за нас "његов", усмерен према Русији из "туђине", а одредница за Русију је заменица "тамо" (та усамљеност се превладава управо пасхалним ускликом), на крају ово "тамо" постаје "лице земље наше". Неисправно је говорити о елементарној промени "перспективе" руског човека (када његово пребивање "изван" Русије неприметно бива превладано, а заменица "тамо" - употребљена у односу на Русију - нестаје): пасхални смисао Гогољеве књиге је управо у томе да се индивидуално-лична тачка гледишта преображава у завршни усклик "Христос Воскресе"!, када је "цела Русија један човек".

Пасхални усклик у Гогољевом тексту се чује два пута. Два пута се помиње пасхални пољубац "ког само код нас има". Ипак, читалац који је поглед упро ка Пасхи те који три пута прочита редове издвојене узвичником, дошавши до краја текста више не може да буде неко ко постранце посматра пасхално торжество: и он је позван да ускликне пасхални поздрав, који можда представља прави завршетак овог дела, а истовремено он је крај ходочасничког пута до Пасхе, тако што се по трећи пут чује "Христос Воскресе"! или, пак, одговор на њега "Ваистину Воскресе", као што се они и чују на православном богослужењу.

У "Изабраним одломцима... "Н.В. Гогољ изражава наду да ће нам руска поезија у будућности". . донети нашу Русију - нашу руску Русију<...>- ону коју ће из нас извући и показати је на тај начин да ће сви до једног <...> у један глас рећи: "Ово је наша Русија; у њој нам је пријатно и топло, и ми смо заиста у својој кући, под својим родним кровом, а не у туђини". Истина, Гогољ је те речи везивао за *будућности*. Ипак, његове речи о домаћој писаној речи промисаони значај добијају управо у глави књиге која носи назив "Шта чини биће руске поезије и у чему је њена особеност": совјетска лавина као и постсовјетска апсолутно уникална безобзирност натерали су руског читаоца, без обзира на све беживотне "приручнике" и "методска упутства" многобројних интерпретатора и пропагатора, без обзира на бучно "племе пушкиниста", да се, напослетку, досети да "биће" и "особеност" руске писане речи чини то што она приказује "нашу Русију" - нашу руску Русију, у којој смо ми, за разлику од оне изопачене, "одиста у својој кући, под својим кровом".

(Превела Драјана КЕРКЕЗ)

Стара

Лица: Дили

Кејт, Дилијева супруга

Ана, Пријатељица Дилијеве супруге

ДИЛИ

Ти си онда гледала тај филм

АНА

Да

ДИЛИ

Када?

АНА

Ох... давно.

(Пауза)

БИЛИ (КЕЈТИ)

Сјећаш ли се тог филма?

КЕЈТ

Врло добро.

(Пауза)

ДИЛИ

Мислим да сам у праву ако кажем да смо се сљедећег пута кад смо се срели држали за руке. Држао сам јој хладну руку, док је ходала поред мене, и рекао сам нешто што је засмијало, а она ме је погледала, зар нијеси, забацила је косу назад, а ја сам помислио да је она чак фантастичнија од Роберта Њутна.

(Пауза)

А онда, мало касније, наша нага тијела су се срела, њено мирно, топло, веома пријатно, и занимало ме је шта би о овоме мислио Роберт Њутн. Шта би он о овоме помислио занимало ме је док сам је свуда незасито пипао. (АНИ) Шта мислиш шта би он помислио?

АНА

Никад нијесам срела Роберта Њутна, али заиста знам шта мислиш. Постоје неке ствари којих се неко сјећа чак иако му се никад нијесу догодиле. Постоје ствари којих се ја сјећам, које ми се никад нијесу догодиле, али док их се сјећам дотле се оне догађају.

ДИЛИ

Шта?

АНА

Овај човек који је плакао у нашој соби. Вратила сам се једне ноћи касно и наша га како јеца, са руком преко лица, сједећи у фотаљи, потпуно скупчен у фотељи, а Кејт је сједела на кревету са шољом кафе и нико ми се није обратио, нико није ријечи исустио, нико ме није погледао. Нијесам имала шта да

ВРЕМЕНА *(Огломак)*

чиним. Свукла сам се, искључила свјатло и легла у кревет, завјесе су биле танке, свијетло са улице је улазило, Кејт тиха, на свом кревету, човјек је јецао, свијетло се увлачило, ударало о зид, осјећао се лаган повјетарац, завјесе су се мјестимично њихале, није се чуло ништа осим јецање које је изненада престало. Човјек је дошао к мени, брзо, ме је погледао, али ја није, сам хтјела да имам апсолутно ништа са њим, ништа...

(Пауза)

Не, не, нијесам у праву..., он се није кретао брзо... то је сасвим нетачно... кретао се... врло лагано, свјетло је било слабо, и стао је. Стајао је у средини собе. Погледао нас је обје у нашим креветима. Онда се окренуо к мени. Пришао је мом кревету. Сагао се изнад мене. Али ја нијесам хтјела да имам ништа са њим, апсолутно ништа.

(Пауза)

ДИЛИ

Какав је он човјек био?

АНА

Али ускоро сам га чула како излази. Чула сам како су се предња врата затворила, и корак на улици, затим тишина, онда су кораци постепено ишчезавали и опет тишина.

(Пауза)

Али онда, нешто касније, у току ноћи, пробудила сам се и погледала кроз собу на њен кревет и видјела два тијела.

ДИЛИ

Вратио се!

АНА

Био је у њеном кревету и лежао јој је у крилу.

ДИЛИ

Човјек у мраку у крилу моје жене?

(Пауза)

АНА

Али онда рано ујутро... отишао је.

ДИЛИ

Види, види.

АНА

То је исто као да се ништа није догодило.

ДИЛИ

Наравно да се догодило. Отишао је два пута, а дошао једном.

(Пауза)

Па, како је то узбудљива прича.

(Пауза)

Како је изгледао тај човјек?

АНА

Ох, никад нијесам видјела јасно његово лице, Не знам.

ДИЛИ

Али, да ли је био?

(КЕЈТ устаје. Иде до малог стола, узима цигарету из кутије и припаљује је. Посматра АНУ.)

КЕЈТ

Говориш о мени као да сам мртва.

АНА

Не, не, тада ти нијеси била мртва, била си тако живахна, тако раздрагана, имала си обичај да се смијеш.

ДИЛИ

Наравно да јесте. Ја сам те лично засмијавао, зар не? Идући улицом држећи се за руке. Смијала си се да пукнеш.

АНА

Да, умјела је да буде тако... весела.

ДИЛИ

Весела нија ријеч за то. Кад се смијала... како могу то да опишем?

АНА

Очи јој се запале.

ДИЛИ

Ја не бих то могао боље рећи.

ДИЛИ устаје, иде према кутији за цигарете, узима је, смије се на КЕЈТ. КЕЈТ га гледа, посматра га како припаљује цигару, узима кутију од њега, прилази АНИ, нуди јој цигарету. АНА узима једну.

АНА

Нијеси била мртва. Никад. Ни на који начин.

КЕЈТ

Рекла сам да говориш о мени као да сам мртва. Сада.

АНА

Како можеш то да кажеш? Како можеш то да кажеш, када те гледам сада, видјећи те тако стидљиву, како лебдиш нада мном, падајући...

ДИЛИ

Престаните са тим!

(Пауза)

КЕЈТ сједа.

(ДИЛИ сипа пиће.)

ДИЛИ

Ја сам у то вријеме био студент, који се поигравао са својом будућношћу не хајући много шта ћу себи натоварити на врат, изјављивао да је врлина ћутање, али коме је недостајао смисао чврстине, самисао одлучности, но која се повијала према промјенљивим вјетровима, и, наравно, само овим вјетровима, које

је смо она разумјела, бар како сам ја схватао ту ријеч - бар тако сам ја то тумачио. Класичан женски лик рекао сам себи, или је то класичан женски састав тијела, овако или онако истрошен.

(Пауза)

Тако ми се то тада учинило. Милслим, то категорички изјављујем о томе како ми се учинило тада. Прије 20 година.

(Тишина)

АНА

Када сам чула да се КЕЈТИ удала, срце ми је поскакивало од радости.

ДИЛИ

Од кога си чула ту новост?

АНА

Од једне пријатељице.

(Пауза)

Да, скакало је од радости, јер видите, ја сам знала да она никада не ради ништа лакоумно или непромишљено. Неки људи баце камен у воду да виде да ли је вода сувише хладна да се у њу ускочи, други, не много њих, увијек ће сачекати да се вода узбурка прије него скоче.

ДИЛИ

Неки људи чине шта? (КЕЈТИ) Шта је рекла?

АНА

Ја сам знала да ће КЕЈТ увијек да чека не само да се талас појави, већ да се таласи пробију и продру на површину, јер, наравно, као што знате, треперење таласа на површници је последица комешања у дубини кроз сваку честицу воде до корита ријеке, али чак кад је осјетила да се то збива, кад је била сигурна да се то остварује, још увијек не би скочила. Али у овом случају она је, заиста, скачила и ја сам према томе знала да се истински заљубила и било ми је драго. И закључила сам да се исто морало догодити и вама.

ДИЛИ

Мислите таласање?

АНА

Ако вам се свиђа да то тако назовете.

ДИЛИ

Да ли људи трепере такође?

АНА

Неки да, рекла бих,

ДИЛИ

Видим.

(Пауза)

И када сам касније сазнала какав сте човјек, била сам двоструко радосна, јер сам знала да је КЕЈТ увијек била заинтересована за умјетност.

КЕЈТ

Ја сам једном била заинтересована за умјетност, али сада не могу да се сјетим за коју.

АНА

Немој рећи да си заборавила наше дане у галерији ТЕЈТ? И како смо откривале Лондон и све старе цркве и старе зграде, мислим оне које су остале последице бомбардовања, у Ситију и на југу ријеке у Ламбету и Гриничу. О за Бога милога. О да. И недјељне новине, никад нијесам могла да је одвојим од страна са приказима, помно их је гутала, а затим би инсистирала да посјетимо ову галерију или оно позориште, или овај камерни концерт, али, наравно, било је тога тако много, тако много да се види и чује, у дивном Лондону онда, да смо понекад пропуштале ствари, или нијесмо имале више новаца, и тако смо неке ствари пропуштале. На примјер, сјећам се једне недјеље рекла ми је, док је гледала новине, дођи одмах дођи са мном брзо и ми смо зграбиле ташне и отишле, на аутобус, у неки веома мрачан, сасвим непознат крај и, потпуно саме, видјеле диван филм који се звао Трећи прекобројни.

(Пауза)

ДИЛИ

Да, ја заиста често путујем пословно.

АНА

Да ли ти се свиђа?

ДИЛИ

Много, много.

АНА

Идете ли далеко?

ДИЛИ

Путујем по читавој кугли пословно.

АНА

А јадна КЕЈТ, кад сте одсутни? Шта она чини?

АНА посматра КЕЈТ.

КЕЈТ

Ох, ја остајем.

АНА

Је ли обично дуже времена одсутан?

КЕЈТ

Мислим, понекад. Јеси ли?

АНА

Остављате жену тако дуго саму? Како можете?

(Превео с енглеској Владимир Секулић)

Његошево србовање

Српски пишем и зборим
Сваком громко говорим
Народност ми Србинска
Ум и душа Славјанска

Њеџиш, 1833.

Ко се није увјерио у србовање владике Рада кроз његова главна дјела, ако је читао: **Горски вијенац**, **Свободијаду**, **Лучу Микрокозму** и **Лажној цара Шћейана Малој**, чији је почетак:

*Весели се њраку Немањића,
Немањића и Гребљановића...*

Међутим, широј читалачкој публици нису довољно познате Његошеве мање пјесме. Прикупио их је проф. др Милан Решетар, и издао 1912. године. На првој страни и у првом пасусу свог Предговора, за Његошеву збирку **Мање пјесме**, Решетар пише:

Зато је баш zgodно да оне уђу у издања **Српске књижевне задруге**, која се шире као мало која друга наша књига, по цијелом Српству.

У попису Владичиних дјела хронолошким редом, академик проф. Павле Поповић, као прво помиње **Огледало Српско** (Биоград, 1845). Најдужа Владичина „мања“ пјесма (3.850 стихова) говори о руско-турском рату 1828. г. а носи наслов **Нова пјесна црнојорска** и почиње овако:

*Б'јела вило, моја дивна друго,
Сведи, друго, све у њусле љасне,
Твоје љасе, а у њусле јасне,
Да их чује, који разумије,
Разумије, грајо ако му је
Србаљ, брајше, ова пјесна за ње!*

Осим Срба витезова, Владика у овој пјесми помиње и Арапе, Арбанасе, Бугаре, Грке, Французе, али не помиње Црногорце, јер их сматра Србима. Помиње Црну Гору и седам Брда, али у истом смислу као што помиње и српске „простране земље Шумадије“.

У пјесми **Бој на Марјиниће**, Владика пише:

*Марјинићи српски соколићи!
Ви царева њаше исјрављаше...
У слободној српској Црној Гори...*

Изводи из Владичине пјесме **Србин Србима на часћи захваљује**:

*Како одох из слободних њорак
Мишљах у њих Српство оставиши...*

Дакле, мислио је да је Српство само у Црној Гори. И даље:

*Но ја сасвим другојаче нађем
Бих дочекан у Кошору красно
У српској кући Лумбардића.
Ту њри дана ка у њренућ њрошли
Правом чашићу и весељем српским...
И у њвор дуј искрено српски...
У њ сјомињућ царе и ћесаре,
Који добра српском роду жуде...
Пошићо њи се мушки најијемо
И весело српски исмејемо...
О ви Срби, свуд ли српствујете...
Српствуј дјелом, вјеруј шићо вјерујеш...*

Зар се ту Његош није Србином осјећао?

У **Пустиняку цетињском** (Цетиње, 1834.) и Владичина посвета је у стиху:

*Србин српском роду своме
Ово дјелце њосвећује,
Њеџово је сийно цв'јеће
По ливади њравој Српства*

*И узрасло и њобрајо
И у в'јенац роду дајо.*

Зар се ту Његош није Србином осјећао? Из те идеје је и најчувеније Његошево дјело **Горски вијенац**.

Изводи из Владичине пјесме **Заробљени Црногорац од виле**:

*Мач и храброст силноја Душана
И ваљаност Србах вишезовах...
Њих ње мајер Србију крунимо...
И жалосна Србу свакојему:
Крв њојомка великој Немање...
Двор боженства њомрачи српскоја...
Навијек зађе сунце Немањино
Од српскоја рода и њлемена...
Заклај млада вјенцоношца српска?
Синд ње буди Србином се звани...
Син Тојоле, оледало Српства...
Марса српској и младоја Феба
Закри мрачна њојолска њробница.
Јојей њрубје, свире умукоше,
Дом виловства њојамње српскоја.
Ја у маху од жалосниј скочим,
Додија ми с' више њо њледаји,
У њри сајна сву њромјену Српства...*

Зар се ту Његош није Србином осјећао?

На реду је читава Владичина кратка пјесма **Вуку Св. Караџићу**:

*Збојом осјај, збиљски Србе,
Храни Српство душом њрбе;
Буди свајда оне њуди,
Да њи Српством дишу њруди,
Па њеш Српству мио бији,
Душом њу ње ја њубији.*

Зар се ту Његош није Србином осјећао?

Из Владичине пјесме **Нахије**:

*Црне Горе крајино и крило,
Родом сваким Ијалијо српска...
Ти си маји српске Црне Горе
И бранило соколовска њезда...
А Србљах дико и њохвало...*

Његош је 1. јуна 1837. купио у Бечу сабљу војда Карађорђа, и тој **сабљи** испјевао пјесму у којој су и ови стихови:

*Подигнућу Српство, круну му шићући...
Ки свейињо наша српскоја њтриумфа,*

вјечно њеш ми бији знаком њомињања...

Из Владичине пјесме **Праху народољубца**, игуману манастира Шишатовца Лукијану Мушицком:

*Лица сада српска кваси сузах вода...
више неће Србу родољубљем звучиј ...
храм се српских музах разруши нав'јек...
њресниј чувствја Србу ошечествољубљем...
њлас је умукнуо Србина учииј...
Српско ње се срце са њвојим именом,
Доклен Српства њраје, восхићаваниј вјечно.*

Овако почиње Владичина пјесма **Бранку Радичевићу**:

Пјевче драји Србе врли...

Из владичине пјесме **Пировање** посвећене гостовању у Трсту 07. 12. 1850. код Бокелја Спиридона Гопчевића:

*Пир њирује српска кућа,
А јунак ја Србин дава...
Ту се српски мисли, збори,
Ту се српском диком хори.
Није ово све земаљско;
Има нешијо и небеској...
На српскоме хоризонтију...*

Зар се ту Његош није Србином осјећао?

Испод Карађорђевог слике коју је Владика држао у својој спаваћој соби он је записао:

*Само име Карађорђе
Кад Србину на ум дође,
Зајламити се крв у њруди,
Јуначко се срце буди.*

Зар се ту Његош није Србином осјећао?

Одломци из Владичине књиге **Поздрав штићу Србобрана**:

*...Вулкани који сѡраино кувају
у нашим ѡрудима букнутиј морају
и задушији оноја који ѡајом
јуначко српско укаља име...
Србин с вишешке висине ѡаге
У ѡалоју мрској ѡагној ројсѡва...
Еј Србине, вишешко кољено,
Ко ѡе ѡлачи, мајка ѡи жалосна!
Рашија своје силе не ѡзнајеш,
Рашија миши'ци удар не измјериши
Који може враја саѡријети...*

Па сада нека неко каже да се Његош није према Српству са највећим поштовањем односио, да се Његош Србином није осјећао, да Његош није Србин био.

**ВРАЖЈА СИЛА ОДСВУЋ ОКЛОПИЛА;
ДА ЈЕ ИГЂЕ БРАТА У СВИЈЕТУ
ДА ПОЖАЛИ КА ДА БИ ПОМОГА!**

Мала ли је жерџва сва Србија
Од Дунава до мора сињеја?``
...На ујака Бура налицише,
на Балишиће, на српске кнежеве...*

Три сердара и два војевode
Са њихово ширисија соколових,
Соко Бајо су шридесет змајевах
Мријет неће док свијетиа шраје.
Дочекаше Шенђера везира
Уврх равне јоре Вријијељке
И клаше љешињи дан до јодне.
Не кће Србин издати Србина
Да ја свијет мори шријекором
Трај да му се јо шрстиу кажуде
Ка невјерној кући Бранковића;
Но сви јали један крај друјоја
Пјевајући и Турке бијући...
Вииезови Срби вршијељски,
Луча ће се вазда шризирати
На шробницу вашу освешшану!

*

Миђуновић и збори и швори
Српкиња ја јоши рађала није
од Косова а ни шрије њеја.

*

Ту јошбе Маршиновића десет,
А Турака шришуд јо једесет.
Маршинићи српски соколићи...
Ви сше крило српској Гори Црној!
*...а шред њима српски војевода
с Чева равна Драшко Појовићу!

*

Ал` шрабљива смрти рука
Црнојорце шадга љушо
Увриједи и уцв`јели,
Јер им вожда и владику
Баш Данила миироносца
И вишешивом знайна Срба
У наручје своје мрачно
Узе, сакри и однесе...
На јошреб се њејов знайна
Народ српске Горе Црне
Васколичак окушо.

*

Василију, црнојорском владици.
Досшојном, заисија да носи српско име...

*

...Бе се јустии облак јодишо
од кржаве српске Горе Црне
и јокрио шрада од Жабљака...

*

Црнојорци кад оно вишешки
Жабљак шврди шурски јохараше
Онда мене сшарца заробише
На Цейшиће српско донесоше.

*

...Но једнако шои млешачки
јо шурачки шрми свуда,
дневи, ноћи нешресшано
око српске Горе Црне...

*

На нахије српске двије
Наредише да ударе –
На Црмничку и Ријечку.

*

Ко се шобом јоредии може
ал се дјелом храбрим јоказати
Ти си маши српске Горе Црне,
убранило соколовска шнјезда!
(Кай.нах.)

*

Поноси се Гору Црна
свешш храмe
српске славе!

*

Ми смо Срби
Народ најнесрећни
Сваки Србин који се шревјери
Просшо вјеру шшо зашри друју
Но му шросшо не било шред Бојом
Шшо оцрни образ шред свијетом
Те се звати Србином не хоће.
Ово шш је Србе искобило
Робовима шуђим учинило.

Ово је само мали дио Његошевих стихова у којима он говори чија је Црна Гора, ко су Црногорци и он сам.

Али пошто свако има право да се осјећа како му одговара, и Његош је имао право да буде и Србин и српски пјесник, што је рекао и потписао у „Пустињаку цетињском...“

Србин Србском роду своме
Ово дјелце јосвећуде
Њејово је је сшшо цвјеће
По ливади шлавој Србсшва
И узрасло и јобрашо
И у вјенац роду дашо.
1834.

О ЛЈЕПОТИ

Добровски, Копитар, Стојановић

Народ и његов језик настају и расту заједно. Више пута је речено да је језик дар постојања, огледало настајања, узрастања и актуелног стања. О старости српског језика објективну оцјену је дао језуитски фратар, ректор сјеменишта, Словенац Јосиф Добровски (1753-1829) назван „патријархом славистике“: „Кирил је био из Солуна и тако је српски језик у младости научио и говорио... Тако има баш Србин најнеспорније право да тврди да је старословенски или црквени језик његова некадашња својина, у шта он није никада сумњао. Чак је то и Матија из Мијехова знао...“ („Слованика“, Праг, 1814).

Тај Матија Мијеховит је био Пољак, а живио је од 1457. до 1523. године.

Слично је тумачио још један чувени Словенац, Јернеј Копитар (1780-1844) цензор словенских књига у Бечу: „Види се, дакле, да је дијалект два брата апостола, који су га у свом родном граду Солуну морали да науче још у дјетињству, да је старосрпски дијалект био, дакле, ту да се подигне на књижевни језик Словена (као доцније токсански у Италији или горњосаски у Њемачкој) да би бар успоставили духовну везу разбијени дјелови једне тако распрострањене нације.“ („Граматика...“, Лаипциг, 1808)

Дакле, оно што се дешавало са српским језиком било је раније него са књижевним језиком у Италији и Њемачкој. Лаичка су тумачења да је Вук Караџић творац српског језика, иако су његове заслуге огромне. Да би се боље знало какав је српски језик којим се могу дичити и Црногорци, и како је оцијењено Вуково дјело, ево неколико цитата врсног филолога Љубомира Стојановића

Овај језик је пун звука, обигран са четири музикална аспекта, лапидаран, граматички и синтаксички необично јасан, изразит и сликовит, који располаже моћним богатством ријечи пуним духовних и стварних нијанси..

(1860-1930), академика (када је то била часна титула, прије инфлације и деградације захваљујући Дукљанима) из књиге „Живот и рад Вука Стеф. Караџића“ (Београд, 1924):

„Вук се први почео бавити описивањем српског језика. У његово вријеме биле су на српском четири граматике за туђе језике, а ни једна за српски... Копитар га је назвао ‘граматичким генијем’.“ (Стр. 725.)

„Све што је Вук својим списима пружио Европљанима било је за њих ново, и нов принос у ризницу новог знања и науке европске... Вук је изнио пред европски учени свијет и историју српског устанка и приказао Србе с њихове културне стране. У томе свијету он је више раширио име српско него све побједи Карађорђевице и успјеси Милошевице у стварању државе...“ (Стр. 726.)

„Вук је творац данашњег књижевног језика српског. Али, Вук није до тога дошао одједанпут, већ је то плод дугог и трајног проучавања народних говора по свим крајевима куда је путовао или с људима долазио у додир... То је ‘лакорођени’ књижевни језик српски.“ (Стр. 731)

„Вук је творац чисте српске прозе и стила. Он је први почео писати онако као што говори бистар и рјечит сељак који језик осјећа, и према томе не може ништа рећи што би било мутно и нејасно, што не би одговарало току мисли које се у његовој глави рађају, или начином који би био противан духу језика. Тадашњи књижевници који

су свршили више школе навикли су се и мислити начином који одговара духу латинског и њемачког језика... Од Вука су српски књижевници научили како треба не само правилно граматички писати, већ како треба и мислити српски.“ (Стр. 732)

Грим, Фатер, Еберг, Пирх, Геземан, Каниц

Ако се Љ. Стојановићу може приговорити да је пристрасан, читав вијек прије њега живио је Јакоб Грим, (1785-1863) оснивач њемачке филологије, одличан познавалац словенских језика. Када је проучавао српски језик, ставио се у његову одбрану и написао: „Да ли би могли многи народи образованог свијета, чија је литература сада у пуном цвату, уживати у једном језику тако богатом ријечима и облицима, тако сликовитом и племенитом, као што је овај грђени ‘језик чобана’ српски језик, који под јужним небом тако јужњачки пријатно звучи.“ (Из предговора Вукове Граматике српског језика.)

На другим мјестима Грим је са усхићењем истицао: „И српски језик је остао несравњиво савршенији него дански... он чак премашује, посматран уопште, у граматичком обиљу, чешки и пољски језик.“ (Поводом Вукове Мале пјеснарице, 1823)

„Цијело вријеме био сам заузет радом на српском језику, на што су ме један новоштампани том одличних пјесама Вукових и посјета Вукова поново подстакли... Ја тај дијалект сматрам најљепшим и таквим који највише заслужује

СРПСКОГ ЈЕЗИКА

пажњу међу свим словенским...“ (Из писма Карлу Лахману октобра 1823)

Још старији од Грима је био Јохан Северин Фатер (1771-1826) професор филологије у Хале и Јени. Он је у упоређивању литературе и граматика разних језика, написао: „Српским језиком говоре сви ови народи: Србијанци, Босанци, Црногорци, Славонци и Далматинци, са незнатним одступањима дијалеката... Дивна природа и јужно небо изгледа да су извршили повољан утицај на тај језик, који не само што не заостаје за другим словенским језицима на богатству, оштрини, и снази, већ их све скупа пребацује на благозвучју...“ (Берлин, 1847)

Слично су писали и други њемачки језички стручњаци, који су проучили српски језик, па да видимо што су неки од њих написали:

„Српски је сасвим поуздано најмелодичнији од свих словенских језика, богат вокалима и на благим и снажним тоновима. Они који ову благодат српског језика доводе од близине Далмације и Италије заборављају да и Источни Срби исто то преимућство уживају.“ (Е. Ф. Еберг)

„Српски језик заузима, услед свог благогласја и развоја, међу словенским језицима оно мјесто које италијански заузима међу романским језицима. Као и овај, и српски је погодан за поезију и пјевање.“ (Ото фон Пирх)

„Овај језик је пун звука, обигран са четири музикална аспекта, лапидаран, граматички и синтаксички необично јасан, изразит и сликовит, који располаже моћним богатством ријечи пуним духовних и стварних нијанси...“ (Герхард Геземан)

„Што се тиче мелодичности, српски језик се назива италијанским језиком међу славенским језицима,

и то према изјавама најчувенијих филолога свих народа...“ (Феликс Филип Каниц)

Када би ови аутори, који су били задивљени српским језиком, могли слушати садашња упињања у промовисању неког црногорског језика, усиљене ијекавице са ужа-савајућим политичко-правничким „иличко-нагласцима“, какве ли би оцјене дали том језику?

Истраживања др Лаза Костића

Све што је горе наведено, ситно је у односу на оно што написао Др Лазо М. Костић (стриц писца ових редака). Поред осталих књига написао их је неколико у одбрану српског језика и ћирилице. Те књиге су биле забрањене у СФРЈ (ни данас није боље) а свим ученим Србима би било корисно да за њих знају:

„Ћирилица и Српство“ (Чикаго, 1963)

„О српском језику – изјаве странаца“ (Хамилтон, 1964)

„Крађа српског језика“ (Баден-Швајцарска, 1964)

„Угрожавање ћирилице и њена одбрана“ (Чикаго, 1964)

И на десетине чланака у разним часописима на те теме.

Лазо је цитирао што о српском језику мисле странци, врхунски језички стручњаци свјетског гласа, њих преко педесет! Трагао је и за онима који немају добро мишљење о српском језику, али такве није нашао, јер дукљанских мудраца нема у свјетским библиотекама. Нигдје није нашао ни помена о „црногорском језику“. Каква је то „хиљадугодишња“ суверена држава чије се обнављање тражи, а за чији језик нико није чуо?

Морали би Лазова дјела прочитати и они који преименују или краду српски језик, да се не би брукали незнањем. Лазо је био полиглот, а живјећи у Швајцарској

као полит-емигрант, биле су му доступне европске библиотеке, али у његовим дјелима нема података из извора који му у егзилу нису били доступни, као што су комплети старих локалних листова, па је прилика да се овдје помену.

„Дубровник“

Лист „Дубровник“ је покренут 1892. г. Покренули су га Дубровчани, Бокељи и Херцеговци, обје хрићанске конфесије, а активни сарадници су били и мухамеданци. Широ је слободарске идеје у условима туђинске управе, а нарочито се опирао бројним методама расрбљивања. Његовао је српски језик, насупротив тада фаворизованих италијанског и њемачког. Од мноштва примјера, овдје су из „Дубровника“ издвојена само два кратка, али занимљива текста.

„Најљепши словенски језик“

Чешке „Зајми“, лист за привреду и трговину, донио је у једном свом броју, по обичају, чланак на српском језику. У уводу свом Уредништво вели, да зато почиње српским језиком, што је српски језик један од најљепших између свију словенских језика. Чесима је – вели поменути лист – чешки језик најмилији, али као правични Словени морамо признати, да је српски језик најљепши. Уз то српски језик има најлакши правопис, по коме се говори тако као се пише, а пише како се говори; и најлакше се научи, о чему су се увјерили сви Чеси који су били у Босни и Херцеговини, кад су те покрајине заузеле. Тим језиком говори 4 милиона Словена у Аустро-Угарској. Осим тога, њим говори и сав народ у Србији и Црној Гори.“ („Дубровник“ бр. 5. од 30. јануара 1898)

Српски језик у Кини

Можда ће кога изненадити, али је факат да се аустријска дипломатија у Кини за повјерљиве ствари и саопћења влади у Бечу, служи каквим језиком који није распрострањен као језици великих народа. То чини да би избјегла тим за Кинезе непознатим језиком, фантастична могућност сазнања политичких тајни. Један од најчешћих случајева у тој аустријској дипломатској преписци је употреба српског језика, или како га називају, српско-хрватског језика.“ („Дубровник“ бр. 2. од 10. јануара 1904)

У овом случају српски језик можда није одабран због љепоте и лаког учења, али ни главни разлог није био мање значајан. У оно вријеме српски је био један од 13 језика у Аустроугарској царевини, званично признатих, што је искључивало могућност приговора да аустроугарска амбасада у Кини злоупотребљава страни језик. То је условило да буде Срба и у аустроугарским дипломатским представништвима чак у далекој Кини. А да би Кинези могли доскочити аустроугарској лукавој дипломатији, није им преостало ништа друго него да уче српски језик. Тако су се у далекој Кини нашли и други Срби као учитељи српског језика кинеским дипломатима. А, како су тада већ биле развијене обавјештајне службе великих сила, нарочито Јапана, Русије и Велике Британије, била је потражња за учитељима и преводиоцима, Србима интелектуалцима-полиглотима. Тако се српски језик нашао у свјетској дипломатији иако није био један од свјетских језика. О некаквом „црногорском језику“ ни овдје помена нема. Можда су Аустријанци, ипак, погријешили, јер би за тајне сврхе био најбољи онај језик за кога нико живи на свијету није никад чуо. Па ни сами Црногорци.

„Цариградски гласник“

Први број српског патриотског листа у Турској, писан ћирилицом, објављен је на Савиндан 1895. године. Био је то

„Цариградски гласник“. Након потешкоћа и ометања од стране нижих, чиновника, проблеме је пресекао и дозвољу за излагање листа потписао лично турски султан Гази Абдул Хамид. Дакле, цар омражених вишевијековних тлачитеља Срба, поступио је како не би поступио ни садашњи „цар“ једне српске државице. Лист је радо дочекао, не само у Истанбулу него и међу нашим бројним поморцима, углавном Бокелјима, којих је увијек било у лучком преграђу Галате. Они су били и главни донатори, а преко њих лист је растуран широм Средоземља. Објављивао је тектове из свих српских крајева, нарочито из Боке и Црне Горе, јер је из тих крајева било највише донатора, сарадника и читалаца. Тада никоме није ни падало на памет, не само да се српски језик назове црногорским него и да на било који начин одваја Црногорце или Бокелје од Срба.

Задарски лист „Српски глас“ од 26. децембра 1904. овако је обиљежио јубилеј излагања братског листа:

„ЧЕСТИТКА – На дан С. Саве 1905. прославит ће „Цариградски гласник“ десетогодишњицу свог опстанка. Ми му... на том успјеху најискреније и најсрдачније честитамо. За његово, пак, досадашње пожртвовање и најсрдачнији и устрајан рад на одбрану и корист браће нам у Турској Царевини, наша братска хвала, а од Српства часно му признање!“

Послије многовијековног формирања српског језика и огромних Вукових напора за усавршавање и представљање свијету тог језика, сада би неки готовани да претуму то величанствено дјело, не осврћући се на актуелни Устав и друге законе (укључујући и о ауторским правима) да не говоримо о свим посљедицама и деликатним осјећајима народа. Новодукљани без устезања јавно признају да је преименовање српског у матерњи језик само прелазна фаза за преименовање, без много буке, у црногорски.

ДАНИЛО ЛАЗОВИЋ
(1951-2006)

«Упокојио се у Господу Данило Лазовић, велики српски драмски уметник и родољуб. Као да са њим одлази она јуначка, мушка Србија која је одавно замрла. Пример побожности, витештва и безграничне љубави према своме народу, Данило је био ретка људина и делија. Његов глумачки таленат био је огроман, али његово чојство било је још веће.

Људи су га волели, слушали га, веровали му. Залагао се за сељачко и хајдучко васпитање деце, и тако и живео. Ствари је називао правим именом: окупацију окупацијом, издају издајом. Био је увек на страни свога народа, лично присутан свуда где се воде битке за његов опстанак. Немамо пуно таквих јунака ко што беше Данило Лазовић.“

Ко не слуша Његоша, слушаће Солану

(У знак поштовања према овом изузетном човјеку и умјетнику, објављујемо његов интервју са часопису „Двери Српске“, на Срећене 2004. године, поводом 200-годишњице Првој српској устанка. Захваљујемо се уредништву „Двери“ на сарађи.)

Ви сте познали као један велики
„У овом посткомунистичком лудилу имамо те ministre као што је Гашо Кнежевић и други “интелектуалци” који предлажу да веронаука буде факултативна; ако је њима Бог факултативан, за нас је обавезујући!!!“

Њујник не само по морима грамској рејериоара, већ и национално пољу. Стижеће свуда по српским земљама да се обратиће и као Србин и као уметник. На таквом једном поштовању успели смо да Вас сусретнемо и поставимо Вам неколико питања. Рециће нам, за почетак, како је по уопште биће Србин у овом времену, а како тек једној јавној личности?

То је занимљиво питање. Чини ми се природним да, као члан Одбора за истину о Радовану Караџићу, то упоредим са статусом у коме је наш председник Караџић, што је, у ствари, статус сваког Србина појединачно. Наш председник Караџић је уступио право другима да се јавно експонирају, да носе знамења власти, док се он повукао, чак је себи дао за право да се јавно не оглашава. По мом дубоком уверењу, он је задобио срца свих Срба, он се налази у свакој српској кући, и тако најгоњенији је постао најупечатљивији гонилац, онај ко има по свој прилици највећи политички ауторитет међу

свим српским политичарима у задњих педесетак, а можда и више година.

Тај статус је отприлике статус сваког српског домаћина. Како се може осећати један домаћин у земљи која није његова? То је земља грађана, грађанки и сваког другог, само не српска држава. Српском домаћину је неопходна држава која ће бринути домаћински о заједничким и општим стварима које су неопходне да се обезбеде да би домаћин српски могао и од свога сина да направи тако узорног домаћина. То је оно што је суштинско. Ова хорда је овде 40,50,60 година разбаштинила све и свакога (и мени, ако ништа друго, оно бар дугује 120 хектара борове шуме), и ако ја као последњи очекујем да ми се то врати, било би природно да се прво првоме врати, то јест да се династији Карађорђевић врати оно што је њихово, а то је Краљевина, српском народу српска држава, а онда је нормално да после тога и ја дођем до тих 120 хектара борове шуме, до које ми је много стало, јер сам као мали волио да стружем ону тестеру, па ја горе, отац доле.

Шта мислите о новооснованој Државној заједници Србије и Црне Горе?

Поштовање домаћинске куће у којој живите, то је нешто што је свима природно, и мислим да је логично да ова сулуда творевина Солане (јер ко не чује Његоша, слушаће Солану!), та творевина у којој Црна Гора треба да глуми Хрватску Србији, и да ако се овде када год нешто деси здраворазумско и паметно буде реметилачки фактор тој ствари, то је једна калајевска ујдурма која служи на част и, у ствари, је прилог бешчашћу црногорских комуниста. Та хорда Титогораца предвођена тренутном политичком олигархијом у Црној Гори је, у ствари, продужетак и баштиник оног Ђиласовско-большевичког принципа одвајања дела српског народа и измишљања друге нације. Титогорце је Тито направио у Јајцу 1943. противприродним блудом

као нацију и сад они бораве овде као народ који је наспрам српског народа, и с којим ми морамо да преговарамо. Та ујдурма је, у ствари, шизофрена, јер од једнога и истог је направљено двоје. То је шизофрена ситуација, то је више за лечење психијатријско. Али, нама су увек они који су бринули о свом добру, а не о нашем, предлагали увек тако једну шизофрену ситуацију. Кога год српског домаћина који има уземљење, који живи на имању, а не у немању по градовима, питате, он ће вам врло конкретно одговорити да је то кратковеко и неприродно. Суштина је у томе да ми тренутно желимо да глумимо неке Европљане покушавајући да заборавимо сву лепоту и истину уређења и односа који су били у српској држави кад је она била српска.

Титогорце је Тито направио у Јајцу 1943. противприродним блудом као нацију и сад они бораве овде као народ који је наспрам српског народа, и с којим ми морамо да преговарамо.

Обишли сте многе српске земље, пратиће пољс српској народа. Шта сте успели приметити?

Недавно сам био на Ђурђевим Ступовима, снимао се један велики телевизијски спот. Дошло је неколико аутобуса сјајног света из Београда и људи који воле да помогну, да искористе дан-два да буду и помогну Ђурђевим Ступовима и игуману оцу Петру. И дивно је видети како поново васкрсава та прелепа Светом Ђорђу посвећена богомоља и како ти бедеми околу, та круна коју је Свети Немања сместио између Дежеве и Пазаришта, поново се указују као симболична столица српске државности и српске памети. Када је Немања привео к познанију

права погорђене разне своје сународнике који су претендовали на део спахилука и када их је довео у ред цивилизовани, тада је дигао тај храм. Ови из Завода за заштиту споменика наше цркве сматрају споменицима, па их онда тако и третирају. Не може Студеница бити споменик. Она је жива, мајка наша која нас умива да прогледамо. Тако и Ђурђеви Ступови...

Помињали сѐ српској домаћина. Недовољно је познаи Ваи сѐав да се залажете за сељачко васпићање у нашим школама уместио грађанској. У чему је шајна?

Један од сурових погрома комуниста над српским народом је и врло прецизно организована и спроведена идеја да Срби који су домаћински свет, и који су једино аутентични до краја ако живе на имању, јер сама реч тачно одређује статус (имате ако сте на имању), значи, они су врло смишљено учинили да људи са тог имања прелазе у градове у не(и)мање... Ви на Новом Београду имате 400.000 становника и немате ниједан храм, док у Бањалучкој епархији имате исто толико становника и 300 храмова; то је последица тринаестог спрата где онај који тамо живи не може бити ништа друго до “чекач лифта”, он не може ни своје мишљење имати већ му све зависи од онога ко пушта лифт. То је страшно! Сада у овом посткомунистичком лудилу имамо те министре као што је Гашо Кнежевић и други “интелектуалци” који предлажу да веронаука буде факултативна; ако је њима Бог факултативан за нас је обавезујући!!! Реч „факултативно“

у слободном преводу на српски језик је “може да буде а не мора да значи”: то можда њима, али ми смо дубоко у православној, хришћанској духовности и традицији. То што су они једна секта, то је њихов приватни проблем, али не могу га стављати у акте који се односе на нас крштене. Проблем је у томе што Гаша угрожава моју децу. Он тамо успоставља неко грађанско васпитање, а ја никакве амбиције немам да будем грађанин пошто моји никада нису били грађани; моји су сељаци и ја тражим сељачко васпитање. На тај мој амандман они се, нормално, оглушују, иако сам га ја образложио јер је сељачко васпитање крајње једноставно и природно: да се зна ко се пита, да се зна ко се у руку љуби, да се зна чија је последња, ко где сједа, ко врше, а ко воду носи. Значи, један домаћински ред и томе се морамо учити на сваком месту, па и у школи. Пошто они на мој предлог нису ни главе окренули, ја сада предлажем да треба увести у школе хајдучко васпитање, јер је оно примереније овом хаосу, овом турцизму или новом спахилуку сејмена и разних других који се сада реално појављују. Хајдучко васпитање је оно где би се на часовима наизуст учио комплетан хајдучки циклус (то би ободрило наше момке да примете да као хајдучи су много занимљивији својим девојкама): хајдучима жене не требају, кад требају они отимају. То би нас опет повратило у сву ону елеганцију једног Хајдук Вељка, једног Станоја Главаша или Карађорђа..

Ето, 200 година је од Првог српског устанка, па предлажем да се у сусрет прослави, до Сретења, уведи хајдучко васпитање у школе и то би имало дивне последице: у Орашцу би се појавио Станоје Главаш сигурно (неко би помислио да личи на Ратка Младића, али то је питање диоптрије), а да би Вожд био у Орашцу то је очигледно пошто Вожд из Србије није ни излазио – ту мислим наравно на Радована Караџића. Ту би било и милион младих који би присуствовали тој прелепој прослави 200 година најелегантнијег господина кога ми имамо – Карађорђа Петровића!

Поменули сѐе да сѐе члан Међународној одбора за ишћину о Радовану

Караџићу. Са којим циљевима је формиран шај Одбор и која је ваша улоја у њему?

Циљ је да се учини све што је у могућности да истина о Радовану Караџићу, која је свима позната, буде предмет свакодневне пажње. Истина о човеку који је уложио сав свој труд да не дође до рата у Босни и Херцеговини, и који је уложио сав свој труд када је већ до рата дошло да што је могуће у краћем року престане и бринући о правима свога српског народа бринуо је и о друга два народа. Он је улагао све оне напоре који су типични за једног одговорног српског интелектуалца и политичара. Он је сада доведен у једну ситуацију у коју је доведен и сав наш народ. Видите, ми смо сада у ситуацији да живимо у земљи за коју се не зна чија је, не зна се докле је, ни како се зове. Сваки нормалан народ има земљу која личи на њега и зове се његовим именом и зна се да је то његова земља. Ви узмете пасош у Немачкој и ви постајете Немац српског порекла. То је природно и нормално стање ствари, тако да очекујемо да то постане природно и нормално и овде. То је оно за шта се залагао Радован Караџић. Не знам зашто се не би, рецимо, Јозеф Каса осећао као носилац српског пасоша српске државе, Србином мађарског порекла. То је тако природно и нормално. Ништа он не би тиме изгубио, него би, напротив, добио. Добио би од оног господског осећања које је имао један Геца Кон, Штурм или многи други људи који су живели у Србији и били чувани и поштовани можда боље него у државама из којих су дошли. *Живите у Београду, између њољо-џивреде и грамске уметности. Како шо усиевање да ускладишите?*

Ја живим на Авали, ту имам земљу и са децом сам. Ови млађи горе иду у сеоску школу а старији на факултете... А овде у Полимљу, у Херцеговини, јер је то Херцеговина (“градио је Милешеву на Херцеговини”). Све што ваља у Црној Гори је Херцеговина а оно што остаје је виц који причају Херцеговци. Значи, ја сам у Полимљу, у Херцеговини, земљи Херцега Шћепана. Волим да се забавим на тему нарцисоидности, самољубивости и гордости, које се потпуно безразложно гаје у Катунској нахији – Цетињу,

некад простору где су биле српске све светиње, а сада је то ајванлук један и ситуација у којој је Српској Цркви и нашем Митрополиту тако тешко, али добро. Столици Св. Петра Цетињског и нашем Митрополиту никада није ни било лако на том простору. Али ево, хвала Богу, откада је дошао наш садашњи Митрополит, све тако процвета: храмови се обнављају, толико књига “Светигора” објављује да је то за пример свима другима. И у тако тешкој ситуацији се може урадити много; свако од нас може у својој кући мало реда направити: то је тај светосавски однос према својој кући. Мало Ви средите у вашој, ја у мојој, па се договоримо да се нађемо и видимо шта бисмо могли да учинимо и за заједничку кућу.

Како се Вама чини комунистичка историја Срба и њо ванредно сјање које траје већ пола века?

Ми смо већ пола века у ванредном стању, то јест, у нечему у чему никада пре нисмо били. Увек смо били једна монархија у којој су Српска Црква и наш Патријарх били они код којих се иде по благослов за сваки чин који желите урадити. Постојао је један природан, Богу драги склад... А, ево, 60 и нешто година ми смо у једној ситуацији коју ни највећем непријатељу не бисмо пожелели. Ја сам поменуо један од тих хаоса који су се догодили на тему одласка Срба са имања на немање. Исто то можете видети у нашој школи, у економији, а да не говоримо о поли-тици која је постала неодговорна; у њој успевају људи који имају трену-тне потребе да позавршавају своје послове не бринући о одговорности за наше потомке, нашу децу. Сва та хорда безбожника је све радила супротно народним интересима и они просто морају јавно да се покају... Кажу, покајао се, ено га иде у цркву, али ако је његов чин братоубиства био ја ван онда и његово покајање мора бити јавно. Они нам то дугују, мени дугују 15 мушких глава. Неколико од тих људи, мојих, је изгинуло код Павла Ђуришића. Није то тек тако, они су били за Краља, двојица од њих су, када су на радију чули изнуђени говор нашег краља Петра Другог Карађорђевића, изашли

пред stroj Павла Ђуришића и убили се. Они су знали шта их чека када се јалија и фукара која нема обавезе ни према чему, дочепа прилике да одлучује о судбини вредних и одговорних домаћина. Зато они морају да доживе обавезу да се јавно покају пред свима.

Ми се сада поново налазимо у Карађорђево време стварања државе и морамо (ако хоћемо да нашу будућу државу учинимо срећеном) онемогућити законом та терористичка удруживања левичара и људи који немају никакву одговорност ни према коме. Ако је могла Албанија до 2006. године да стави ван снаге левичарска и комунистичка удруживања, зашто ми не можемо? Нама су направили веће зло него Албанцима; њима су направили државу, а нашу су разградили ...

Не можемо да пројустимо да Вас питамо какво је Ваше мишљење о савременој српској уметности, највише о драмској уметности, филму. Глумили сте у неколико последњих наших филмских и драмских остварења. Како Вам се чини колико уметности има национални карактер и какве су њене садашње вредности?

Има много помодарства, и то је нормално, то је тренд, за то се дају паре... Неће ова атеистичка власт или она која је пре ње била дати паре за нешто што је аутентично: зашто би то дали када су они неаутентични. Паралелно овоме, у материјалној и свакој другој муци су људи који се аутентично баве својим послом. Наши уметници, у односу на муке у којима раде, праве величанствене и праве ствари, било у музици или сликарству, или у филму... Ево, Душко Милић је направио “Јагоде у супермаркету”, то је добар српски филм, духовит, направљен у врло скромним околностима... Помогао је Кустурица као један стварно сјајан и одговоран човек, помогао је свом младом колеги, дао му је прилику, што је ретко и што ће ваљда постати неки узор. У позо ришту, опет, у “Звездара театру” се догађају неке занимљиве ствари, али опет преовлађује та једна малограђанска свест и духовност, ако се то тако и може назвати, а која је тако ето смешна, посткомунистички глупа... Имамо фантастичне и савремене

писце, а да не говорим каква сјајна дела имамо у својој баштини, посебно у комедији, али наши управници би увек да изабере неки “енглески” текст...

Да ли је тачно да ниједно београдско позориште не игра Нушића? Посијоји ли на свету национално позориште које не игра свој национални репертоар?

То је зато што је Нушић националиста. Сем што је националиста, и што је био конзул у Приштини када је Апис тамо боравио, он је основао Коло српских сестара и водио је демонстранте када је на коњу ушао директно у Двор тражећи да Краљевина Србија реагује на отимачину територија српских у Босни. Вероватно га они и сада не играју зато што је он један озбиљан националиста... Али је стварно грехота да се млади људи не друже са Нушићем који је стварно један светски писац који тако елегантно цитира сву духовитост нашег народа. Грехота је да та представа, коју сам баш сада предлагао у “Звездара театру” - “Ожалошћена породица”, дакле да та представа нема неколико декора па да један декор буде овде у Чачку, један у Новом Саду и да је „Звездарини“ глумци играју 300 пута, а могли бисмо своје позориште да направимо и у Чикагу где нас има 600.000, могли бисмо у Бечу где нас има 150.000, у Дортмунду где нас је 300.000, просто се не зна где је Матица а где дијаспора. Хоћу да кажем да треба играти Нушића, или играти писца какав је Гогољ, а најлепши драмски писац који је и српски је Достојевски. Зашто их не играти?! Рецимо, Стерија! Стерија је диван и величанствен писац. Ето, видите како би било добро сада играти Стерију... Позоришта би требало да се сете оне обавезе коју су имала у време Краља: морала су 7 месеци годишње да играју у свим местима, малим местима, па тамо да ти талентовани провинцијалци гледају и виде позориште. Ја сам позориште видео тек када сам дошао у Београд. Прво сам уписао филологију, па сам тек после схватио да постоји и позориште...

Процес духовне обнове који се ујравно дешава и млади људи који

се сусрећу са Православљем, вером својих предака, са чистијим духовним искуством које извира из Православља, њој се наставља да се понаша у уметности. Рађају се нове школе иконописа, духовно појање је све развијеније, а и друге области стваралаштва. Како Вам се чини овај сјај Православља и уметности? У којој мери је он моћан и какве плодове очекујете?

Мислим да је сада велика одговорност на нашој Цркви (пошто Државу немамо) да очува и подржи све

Ови из завода за заштиту споменика наше цркве сматрају споменицима, па их онда тако и третирају. Не може Студеница бити споменик. Она је жива, мајка наша која нас умива да прогледамо. Тако и Ђурђеви Ступови...

релевантно што се дешава у том духу, а у било којој области стварања. Када кажем Црква мислим и на епархије (то су наше регије које ће се касније удружити у једну велику и жестоку српску државу), али сада једино што имамо, једино што заиста носи велику бригу за свој народ јесте Српска Црква и мислим да у оквиру ње ми сви морамо да уложимо напоре, да ојачамо статус наше Цркве, да тражимо да се врати имовина Српској Цркви. Морамо све учинити, то је наша обавеза пред Богом, да се, пре свега, врати Цркви оно што је њено а да онда и ми приложимо оно што је наше. То је једини начин да почнемо да радимо на своје добро и на добро своје деце, и на добро нашег стварно распетог народа... Неће ова атеистичка власт или она која је пре ње била дати паре за нешто што је аутентично: зашто би то дали када су они неаутентични.

Поново се покреће српско национално питање. Како Вам се чини пут којим идемо и у којој кризи која нас је захватила од моралне до државотворне? Који је пут изласка?

Нема друге него самоспознаја. Ми морамо самоспознати истину да

немамо кућу и да то што имамо је због и да иде зима, те да морамо брзо загасити креч, темеље ударити и направити своју државу. Како се ово зове, чије је ово, докле је ово?! То су све кључна питања на која треба да одговоримо. Ако се зна чије је, зна се и од кога се може откупити, ако хоће да прода или шта друго. Друго, пола нашег народа је ван земље, 4.500.000 Срба је у свету, стотине хиљада образованих Срба је отишло у задњих 15 година... То је геноцид, тим људима се морају дати сва грађанска права. Не можете тврдити да је паметнији неко из Мрчајеваца од онога из Чикага, па овај из Мрчајеваца има право да гласа, а онај из Чикага нема то право; па је дилбер Кораћ испренији од Бранка Тупањаца који има 120 пумпи у Чикагу, а овај је као потпредседник Владе зато што има интелектуалну наобразбу... Какав је он домаћин, шта је он урадио? Бранко Тупањак је направио Нову Грачаницу у Требињу, поклатио се Богу живоме и поклатио се великом Дучићу. Зашто не би Бранко Тупањак

био у прилици да гласа? Да ли би му Кораћ Жарко могао омогућити да гласа? Или ће Кораћ Жарко одлучити да 4.500.000 људи не гласа? Говорите јасно и јасно истину о српском народу, сведочите идеју се појавити истину о Радовану Караџићу? Јавна ствар личности, свуда ствар присутни, Ваш глас се често чује. Како издржавате у том сведочењу?

Ја то морам, имам четворо деце. Ја сам само забринут за будућност своје деце и ово најискреније говорим. Бавим се тиме да сада пилању отворим, да ако које од деце, мушкараца, момака ухватите да режу грађу, да нешто ту раде... Ја осећам обавезу, дужност само да им дам да раде, јер ако раде онда ће бити обавезни и домаћински да мисле. То је онда највише што могу да урадим и, нормално, да их водим на Ђурђеви Ступови или у Дечане. То је оно што ми морамо да радимо према својој деци...

За крај, рецијте нам једну поруку за читаоце "Двери Српских". Шша

У НИКШИЋУ ПРОМОВИСАН ЧАСОПИС „РАСПЕЋЕ ЈЕЗИКА СРПСКОГА“

Професори даровали српску читанку

Надам се да ће овај часопис допринијети васкрсењу српског језика и нашем васкрсењу – рекао је владика Јоаникије, на промоцији петог броја часописа „Распеће језика српског“

Отпуштени професори из Никшића промовисали су пет број часописа „Распеће језика српског“, на „Сцени 213“ Никшићког позоришта у присуству великог броја грађана. Часопис издаје ИВО Актив наставника и професора српског језика, а према ријечима председника организације професора Веселина Матовића, окупља многобројне ствароце са цијелог српског језичког подручја који са научног и културног аспекта појашњавају сваком читаоцу новонастале проблеме у Црној Гори око националног идентитета. Пети број часописа, како је истакао епископ Јоаникије, има посебну хришћанску поруку која се сликовито види и осјећа и на самим корицама „Распећа“.

Слике свих 27 отпуштених професора које су свака за себе оригинално и живе личности, довољно говоре о Божијој истини. Распинање у Христово вријеме било је намијењено само за тешке злочинце и робове, све оне који су били против власти. На ту казну Христ је добровољно пристао да би спасио људски род. Таква ситуација је и са нашим отпуштеним професорима и великим бројем свих оних који су стали уз њих. Назив овога часописа није случајан, јер већина народа трпи распеће лишени држављанства, избачени из града и учионица, из институција и слично – казао је владика Јоаникије.

Он је истако да је у данашње вријеме све обесмишљено и неразговјетно, а томе доприносе они које често гледамо и чујемо.

Појединци су изгубили моћ да акцентују ријечи, тако да их више не разумијемо и звуче као гротескне изјаве. То је, рекло би се, некакав наш језик са кумовачким акцентом, а у ствари су за њих корисне нејасноће које све обесмишљавају. Надам се да ће овај часопис допринијети Васкрсењу српског језика и самом нашем Васкрсењу – рекао је владика Јоаникије.

Новинар и публициста Будо Симоновић за часопис отпуштених професора рекао је да је својеврсна „дивна српска читанка“.

ПРЕВАЉСКЕ НОВИНЕ

КУЛТУРА

Промоција часописа

„Распеће језика српског“

ГОРА

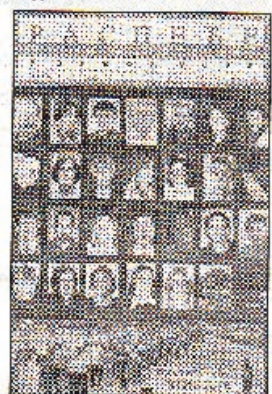
Србија, 13. април 2006.

УЗАЛУДАН ПОКУШАЈ АКТИВА НИКШИЋКИХ ПРОФЕСОРА ДА ОБЈАВИ ОГЛАС НА ТВЦГ

НЕПОЖЕЉНО „РАСПЕЋЕ“

Реч је о најдиректнијој националној и политичкој дискриминацији, указује Веселин Матовић, одговорни уредник књижевног часописа

НИКШИЋ – Никушиј Актив наставника и наставника српског језика из Никшића дао је позив на ТВЦГ да објави оглас о додаску продајни новог броја свог часописа, названог „Распеће језика српског“ – остао је узалудан. Кривац за њега била је реклама, ка-

ВЕЋ ЗНАЛА

ПРЕМА речима Матовића, више је него чудно што је службеници на огласном и пре него што је имала садржај часописа, упред знала да се ради о гласилу које изазива грњу. Њен отац, грчка Матовић, потврдила је и Црногорска Агенција за радио дифузију.

Како је та информација часопис одлучио објавити професору Веселину Матовићу, одговором уреднику тог часописа, су „продати“ новосли у мају 2005. године. По њима се не може објаснити зашто што такви националну, расну и верску нетрпељивост у Црној Гори“. А уредништво је само желело, кажу, да објави недовољно стрпну свог часописа, за „своје књижевност и друштвена питања и један је од њих постоји да се пројаве на часописима постављају.“

– Исте смо позиве и издале по дане када је ТВЦГ одбио да објави наведени оглас за тадашње скуп О-

СПОРАН Никшићки оглас „Распеће“

були и мисли српског језика у Црној Гори“ одржане у Никшићу. Своје политичке, најдиректније националне и политичке дискриминације, која се већ већ година у Црној Гори организованим акцијама против часописа, каже уредник Матовић, је био и 27 отпуштених никшићких професора.

М. ПАЛКОВИЋ

црна гора

ПОЛИТИКА 12

НА ТЕЛЕВИЗИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ

Непожељан часопис „Распеће“

Иако је часопис регистрован код Министарства културе, оглас о њему не може се објавити

АКТИВ ПРОФЕСОРА СРПСКОГ ЈЕЗИКА ИЗ НИКШИЋА ОГОРЧЕН НА ДРЖАВНИ МЕДИЈ

У РТВ ЦГ одбили да пусте оглас отпуштених професора

У РТВ ЦГ смо хтјели да објавимо оглас у којем стоји само једна реченица да се наш часопис налази у продаји на свим телевизијама са сликом наставника, рекао је Веселин Матовић

Умјесно коментара: Професорима српског језика из Никшића одбили су одбити наредбу Министарства науке и образовања Републике Црне Горе да уместо српског јазика предају црногорски језик, а потом отпуштених професора у Никшићу, у сусутву хиљаду грађана, уручена је Вукстива награда за књижевност и науку.

Преио се курјак: То цвет чуо један, Па на реч и гест

Снажан сам, зар не? Мрког горског вука

А снагом се може Скромно рекло: Јест!

у животоу све!

Одговор једног цвета

– Културно-просветна заједница Србије послужила је радила и све што ради труди се да буде на пољу српског народа. Дневне новине се дешава и у дијаспори и у нашој земљи, тј. свуда где се глагоља и говори српским, па тако пратиле и у Црној Гори и Никшићу који су се и давали поводом наше заједнице, у жељи да се снамаст и поддржи одбрану српског језика, одлучило је да се уручи професору Матовићу додели Вукову награду за 2005. годину – рекао је Ршумовић, након

Андре ФРЕНИЧЕВИЋ

Милош Јовановић, председник ИВО Актива наставника и професора српског језика и књижевности, уручио је познати

Писма пријатеља

Вуксан Шљиванчанин

Уредништву часописа Распеће
језика српскога

Прво, честитам промоцију вашег часописа и надам се да ће он израсти у АНТЕНУ разума српског на овим просторима.

Светски глобализациони систем води заправо светски рат настојећи да цело човечанство увезе у глобално ропство. Стога, нисте само ви професори отпуштени, светски тероризам глобализације покушава да отпусти и да изведе из живота све мале народе Балкана и света и да их одложи на сметлиште прошлости. Дакле, не ради се само о распећу језика српског, већ о распећу целог српског и словенског бића, па вам се ја и обраћам да бих указао на чињеницу да један мали народ може опстати – одолети на сртају светског глобализма, само ако је научно информисан. Моћан је језик једнога народа само толико колико је моћна и активна научна свест тога народа. Зато се у овом мом обраћању и усредсређујем на апел да отворите странице вашег часописа научно-информативним садржајима, тј. научној информацији о текућој светској стварности. Глобализациони тероризам користи цео информативни систем малих народа и претвара га у информативни тероризам чији је циљ брисање колективног памћења и колективне свести народа.

Програм вашег часописа мора бити животни пулс овога народа, мора схватити стратегију и доктрину светског глобализационог тероризма, као и мудрост човечанства којом се оно борило за опстанак и ту мудрост претакати у свест нашег народа - тако ћете постати његова напојница животне мудрости. Ноам Чомски и бројни врхунски умови света исписали су манифест мудрости, којом се дешифрују глобални тероризам и његове намере, али и указали на пут спасења од сила антиживота и антиразума.

С поштовањем и надом. Како сте почели, блистави су изгледи.

Тисућуљетњи зов за одвајањем

...Позваћу се на два момента која су итекао условила данашњи суноврат Црне Горе.

Први се везује за изградњу капеле на Ловћену коју је Његош посветио своме великом стрицу Св. Петру Цетињском, њему на част и славу, а себи за небески мир. Тражио је Његош на Ловћену мир, а уселио немир. И као да се већ од његове замисли да му земни остаци почивају на црногорскоме Олимпу наслутила драма пјесника и народа којег је уздигао у царство поезије.

Последње збогом народу своме биле су му ријечи: «Ја хоћу да ме сахраните у ону Цркву на Ловћен... То је моја потоња жеља, коју у вас иштем, да је испуните... ако је не испуните, онда ћу вас оставити под проклетством, а мој последњи час биће ми најжалоснији и ту моју жалост стављам вама на душу». Четири године је чекао да се испуни његова жеља и 1855, Његоша сахрањују на Ловћену. Мир његов кратко је трајао јер су Аустијанци 1916. окупирали Црну Гору и разрушили Цркву на Ловћену, наредивши да се Његош сахрани у Цетињски манастир.

Од тада почињу суноврати и понижења великог пјесника и владике црногорског. Од тада почиње његов немир који одјекује у сваком срцу којем је стало до истинске Црне Горе и Црногораца. Од тада почињу његови прогони, од тада Ловћен у тами пребива. Краљ Александар је 1925. г. вратио Ловћену сјај а Његошу мир, краљ који је тог дана клечао на коленима јер се налазио на крову Отаџбине како је говорио свети владика Николај Велимировић. Да би опет 1976, а, ето, и до данашњег дана владика био забетониран, а Црногорци проклетни.

Други моменат се везује за креаторе новог човјека у Црној Гори, за тзв. црногорске усташе Секулу Дрљевића и Савића Марковића Штедимлију. Па ће тако Штедимлија и рећи: »Црногорци потичу од једне везе старих Хрвата који су са северозапада дошли у ове крајеве, и старих Илира који су од раније живјели у овој земљи...Стога је историја Црне Горе и Северне Албаније у ствари, историја једног истог народа. У средњем вијеку Црна Гора је била самостална краљевина у којој је била укључена и Албанија. Становништво обје земље је било католичко. Држава се још називала Црвена Хрватска...Српско име није било познато у Црној Гори, до назад 200 г. Онда су се доселиле српске

избјеглице и руски агенти да би ширили православље и српство. Народни језик Црногораца ни најмање се не разликује од језика Хрвата, али се веома разликује од српског. У језичком погледу чини Црна Гора са Хрватском исту област, пошто су се тамо задржали трагови дијалекта хрватског језика... историју и вјеру (католичку) имали су Црногорци и Хрвати заједничку». Коментар је овдје непотребан. А, можда, и није, док има Црногораца који могу устати на химну србомрса и ратног злочинца Секуле Дрљевића.

Ужрвљена у историјско фарисејство, званична Црна Гора, као што каже Св. Петар, ради оно што зна, а не зна шта ради. Под тобожњом хегемонистичком политиком Србије која дагира још од Немање, завојевача и поробитеља црногорске особености, у Црној Гори се буди авет „црвених Хрвата“ говорећи нам да не знамо ни ко смо, ни одакле смо, ни ко треба да будемо. Али они знају, а кад они знају, што би ми морали знати. То је made in Montenegro, то је нови човјек којег они хоће да створе.

Званична Црна Гора, стварајући новог човјека, ствара карикатуру, која једино може послужити за подсмјех, и служи за подсмјех, блиске нам околне, коју они здушно призивају лакомисленошћу будале. Србија, израђавана свим и свачим, тужно и са невјерицом гледа на Свету Гору Српства. А Црна Гора стење ли стење под теретом свога идиотизма, тоталитаризма, демо-низма. Свој помрачени ум великаши покушавају представити као народни тисућуљетни зов за одвајањем, а од кога до од себе самог...

Како се пробудити из летаргичности и хипнозе вјештаца који владају опсеном и силом?

Лако. Призовимо наше памћење, поклонимо се нашим светињама, говоримо српски, сањајмо будућност, рецимо не, па иако нас може коштати, коштало је и друге, не живимо за земаљско, „за малена је царство“, радујмо се да знамо Истину, она ће нас ослободити, вјерујмо јер онда ћемо и гору преметнути, будимо са надом, она нам може помоћи, не купујмо се за 30 сребрењака, јер „зло добра донијети неће.“

Дио излагања са промоције часописа «Распеће језика српскога» у Никшићу 1. априла 2006. г.

Поштовани грађани,

Двадесет првог маја, одлучно и достојанствено реците НЕ, како бисмо очували заједничку државу Србију и Црну Гору, обезбиједили стабилан пут ка европским интеграцијама и спријечили овај недемократски режим да Црну Гору претвори у приватну државу.

А након очувања заједничке државе - предстоје нам парламентарни избори на којима ћемо побиједити и тако зауставити економско и политичко посртање Црне Горе, које је проузроковао овај недемократски режим.

(Преграј Булајиовић)

Никада наш народ није у својој историји био пред лакшим задатком. Треба да изаберемо опцију за коју су наши славни преци уложили све своје знање, сву своју енергију, све своје животе. Никада нико прије Ђукановића није Црну Гору увео у овакав историјски ћорсокак. Поставити питање да ли се определијелити за живот с браћом, или разбити заједничку отаџбину противно интересима народа који је крвљу стварао, може само неко коме је мали лични интерес идеја водила у животу. Дакле, грађани Црне Горе се налазе пред историјским изазовом. Или ће Црна Гора кренути за Адемом Демаћијем у савез са независним и етнички чистим Косовом, или наставити с Његошем и Светим Петром Цетињским, у братском загрљају са Србијом. Ако буду слушали аманете својих предака, онда је одговор унапријед познат. Нека тако и буде.

(Преграј Појовић)

Грађани Црне Горе и Србије нераскидиво су повезани језичким, духовним и културним јединством. Бројке са најновијег пописа показују да већина Црногораца гаји српско језичко осјећање, именујући српски као матерњи језик. Заправо, једина јасна већина која данас постоји у Црној Гори јесте већина оних који говоре српким језиком. Мислим да би то требало да представља ону здраву и чврсту основу на којој ћемо градити своју заједничку будућност, превазилазећи бројне подјеле које потресају наше друштво.

Ако се за тренутак уздигнемо изнад дневно-политичке прагме и осмотримо референдумско питање из више духовне перспективе, указаће нам се недвосмислено јасан одговор: јединствени у језику и вјери, треба да живимо у јединственој држави. Историја показује да је тако боље и за језик и за вјеру и за државу. Као што је јасно да она држава која нема у својим темељима бригу за језик и вјеру народну нема ни значајно мјесто у историји.

(Андрија Манџић)

Не постоји ниједан оправдан разлог, ни историјски, ни културни, ни економски за растурање заједничке нам отаџбине, осим жеље Мила Ђукановића да, због своје безбједности, направи приватну државу. Црна Гора је била држава и прије њих а остаће и после њих, јер њихова држава није Црна Гора, они хоће приватну криминогену и потпуно осиромашену и обесправљену државу...

Човјек који је подијелио браћу, осиромашео и опљачкао народ, поставио најтврђе границе тамо гдје их никад није било - према Србији, човјек који води антисрпску политику, политику Велике Албаније, Адема Демаћија, Тачија и Чекуа, не може нигдје да поведе Црну Гору сем у још веће подјеле и несрећу. И, зато, 21. маја сви морају да кажу НЕ оваквом режиму - да сачувамо заједничку државу коју су стварали наши преци и оставимо је нашим потомцима.

(Ранко Кагић)

Р П А Р С О П Г Е О Ћ Н Е

Ј Е З И К А С Р П С К О Г А

У Ц Р Н О Ј Г О Р И

Часопис за језик, књижевност и друштвена питања
Никшић, година II, број 6, април 2006. Цијена 2 €

